

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Audronė KRIVICKAITĖ

**NEDARBO LIETUVOJE IR EMIGRACIJOS EKONOMINĖ
ANALIZĖ**

Magistro darbas

Šiauliai, 2009

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Audronė KRIVICKAITĖ

**NEDARBO LIETUVOJE IR EMIGRACIJOS EKONOMINĖ
ANALIZĖ**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, ekonomika (04 S)**

Magistro darbo autorius **Audronė Krivickaitė**

(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas **doc.dr. Valentinas Dubinas**

(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas **habil. dr. Algis Šileika**

(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

SANTRAUKA

Audronė Krivickaitė

Nedarbo Lietuvoje ir emigracijos ekonominė analizė.

Magistro darbas

Magistro darbe atlikta nedarbo Lietuvoje ir emigracijos iš Lietuvos ekonominė analizė.

Pirmajame darbo skyriuje aptartos nedarbo ir migracijos sampratos, rūšys ir teorijos. Taip pat aptarti nedarbo ir migracijos rodikliai. Analizuojamos bedarbių ir migracijos priežastys ir pasekmės.

Antrame skyriuje atlikta nedarbo Lietuvoje ir emigracijos iš Lietuvos ekonominė analizė trimis aspektais: 1) atlikta nedarbo ir emigracijos struktūrinė analizė pagal lytį, amžiaus grupes, išsilavinimą ir kvalifikaciją. Įvertinta nedarbo ir emigracijos dinaminė analizė pagal apskritis. 2) atlikta nedarbo lygį ir emigraciją įtakančių makroaplinkos veiksnių analizė, kuri iš dalies patvirtino hipotezę, kad nedarbas ir emigracijos procesai yra tarpusavyje susiję ir kad ženklų nedarbo mažėjimą analizuojamu laikotarpiu lėmė augantys emigracijos srautai iš Lietuvos. 3) atlikta emigracijos priežasčių analizė.

Trečiame darbo skyriuje parengta nedarbo ir emigracijos prognozė.

Atlikus sisteminę nedarbo Lietuvoje ir emigracijos iš Lietuvos analizę nustatyta, kad pastaraisiais metais sparčiai auganti Lietuvos ekonomika ir besitęsianti emigracija sudarė palankias sąlygas gyventojų nedarbo mažėjimui.

SUMMARY

Audronė Krivickaitė

An economic analysis of emigration and unemployment in Lithuania.

Master's work

The goals of this graduation paper work to present overview of economical analysis of emigration and unemployment in Lithuania.

The first section of the work analyzed the concept, types and theory of unemployment and migration.

Also this paper gives theoretical evaluation conception of the main causes and consequences of unemployment and migration economical evaluation and the evaluating rates.

In the second part of this work was made economic analysis of Lithuanian unemployment and emigration from Lithuania in three ways: 1) structural analysis of unemployment and emigration, by gender, age groups, education and training, also in this part estimated unemployment and emigration, dynamic analysis of the county; 2) a second level of unemployment and emigration macro environment factors affecting the analysis, which is partly confirmed the hypothesis that unemployment and emigration processes are interrelated, and that marks the decline in unemployment during the analysis period due to increasing flows of emigration from Lithuania; 3) the third analysis evaluated the reasons of emigration process.

The third section of the graduation work gives evaluation conception of the main methods for forecasting of unemployment and emigration.

After the evaluation of system of unemployment and emigration from Lithuania analysis found that in recent years, the rapidly growing Lithuanian economy and the emigration favored the unemployment rate of population decline.

TURINYS

TURINYS	4
LENTELĖS	6
ILIUSTRACIJOS	7
ĮVADAS	8
1. NEDARBO IR EMIGRACIJOS TEORINIAI ASPEKTAI	11
1.1. Nedarbo teoriniai aspektai	11
1.1.1. Nedarbo samprata ir jo apskaičiavimo metodika	11
1.1.2. Nedarbo tipai	16
1.1.3. Nedarbo priežastys	19
1.1.4. Nedarbo socialinės ir ekonominės pasekmės	22
1.2. Migracijos teoriniai aspektai	25
1.2.1. Migracijos samprata ir jos apskaičiavimo metodika	25
1.2.2. Migracijos teorijos	27
1.2.3. Migracijos rūšys	30
1.2.4. Emigracijos priežastys	32
1.2.5. Emigracijos socialinės ir ekonominės pasekmės	34
2. NEDARBO LIETUVOJE IR EMIGRACIJOS EKONOMINĖ ANALIZĖ	37
2.1. Nedarbo ir emigracijos tyrimo metodikos pagrindimas	37
2.2. Nedarbo ir emigracijos pokyčių analizė	41
2.2.1. Nedarbo ir emigracijos dinaminė analizė	41
2.1.2. Nedarbo ir emigracijos struktūrinė analizė pagal lytį	44
2.1.3. Nedarbo ir emigracijos struktūrinė analizė pagal amžiaus grupes	48
2.2.4. Nedarbo ir emigracijos struktūrinė analizė pagal išsilavinimą ir kvalifikaciją ...	51
2.1.5. Nedarbo ir emigracijos dinaminė analizė pagal apskritis	54
2.3. Nedarbo lygį ir emigraciją įtakojančių makroaplinkos veiksnių analizė	58
2.3.1. Nedarbo ir emigracijos bei kitų makroekonominių veiksnių tarpusavio ryšių vertinimas	58
2.3.2. Nedarbo ir užimtumo priklausomybės analizė	60
2.3.3. Nedarbo ir gyventojų skaičiaus priklausomybės analizė	62
2.3.4. Nedarbo ir BVP priklausomybės analizė	64
2.3.5. Nedarbo ir VKP priklausomybės analizė	66
2.4. Emigracijos priežasčių analizė	67
2.4.1. Emigrantų struktūra pagal tikslinę šalį	67
2.4.2. Emigrantų struktūra pagal išvykimo priežastį	68
3. NEDARBO IR EMIGRACIJOS PROGNOZĖ	71
3.1. Nedarbo ir emigracijos prognozavimo metodikos pagrindimas	71
3.2. Nedarbo ir emigracijos prognozės rezultatai	72
3.3. Nedarbo Lietuvoje ir emigracijos ateities tendencijos ekspertų vertinimu	75
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	79
LITERATŪRA	83
PRIEDAI	90
1 PRIEDAS. Bedarbių skaičius ir jos struktūros kitimas pagal lytį Lietuvoje ir jos apskirtyse 2003 - 2007 metais, tūkstančiais	91
2 PRIEDAS. Bendras, vyrų, moterų nedarbo lygis Lietuvoje ir jos apskrityse 2003 - 2007 metais, procentais	92
3 PRIEDAS. Bedarbių skaičius ir jo struktūros kitimas pagal amžiaus grupes ir lytį, tūkstančiais	93
4 PRIEDAS. Nedarbo lygis pagal amžiaus grupes ir lytį, procentais	94

5 PRIEDAS. Bedarbių skaičiaus ir jos struktūros kitimas pagal išsilavinimą 2003 – 2007 metais, tūkstančiais	95
6 PRIEDAS. Bedarbių skaičiaus ir jos struktūros kitimas pagal pagrindinę profesijų grupę 2003 – 2007 metais, tūkstančiais	96
7 PRIEDAS. Vidutinio gyventojų ir bedarbių skaičiaus ir jos struktūros kitimas pagal lytį 2003 – 2007 metais, tūkstančiais	97
8 PRIEDAS. Ilgalaikių bedarbių skaičius ir jos struktūros kitimas pagal amžiaus grupes ir lytį, tūkstančiais	98
9 PRIEDAS. Užimtumo lygio dinamika pagal amžiaus grupes ir lytį 2003 – 2007 metais, procentais	99
10 PRIEDAS. Natūralios gyventojų kaitos dinamika 2003 – 2007 metais	100
11 PRIEDAS. Lietuvos ir kitų šalių (nurodytų Eurostato duomenų bazėje) migracijos saldo, 2003 – 2007 metais, tūkstančiais	101
11 PRIEDO TĘSINYS. Lietuvos ir kitų šalių (nurodytų Eurostato duomenų bazėje) migracijos saldo, 2003 – 2007 metais, tūkstančiais	102
12 PRIEDAS. Tarptautinė migracija	103
13 PRIEDAS. Ekonominių rodiklių, panaudotų koreliacijos apskaičiavimui, dinamika ir pokyčiai grandininio ir baziniu būdu 2003 – 2007 metais	104
14 PRIEDAS. Ekonominių rodiklių koreliacijos koeficientai	105
15 PRIEDAS. Deklaruota ir nedeklaruota emigracija 2003 – 2007 metais, tūkstančiais	106
16 PRIEDAS. Emigrantų skaičiaus ir jos struktūros kitimas pagal lytį 2003 – 2007 metais, tūkstančiais	107
17 PRIEDAS. Emigrantų, deklaravusių išvykimą, skaičiaus ir jo struktūros kitimas pagal amžiaus grupes 2003 – 2007 metais	108
18 PRIEDAS. Emigrantų deklaravusių išvykimą, skaičius pagal amžiaus grupes ir lytį 2003 – 2007 metais	109
19 PRIEDAS. Emigrantų deklaravusių išvykimą skaičius ir jos struktūros kitimas pagal lytį ir santuokinę padėtį 2003 – 2007 metais (18 metų amžiaus ir vyresnių gyventojų)	110
20 PRIEDAS. Emigrantų, nedeklaravusių išvykimo, skaičius ir jos struktūros kitimas pagal išsilavinimą 2003 – 2007 metais, tūkstančiais (16 metų amžiaus ir vyresni)	111
21 PRIEDAS. Emigrantų, deklaravusių išvykimą, skaičius ir jos struktūros kitimas ir dinamika pagal tikslinę šalį 2003 – 2007 metais	112
22 PRIEDAS. Emigrantų, nedeklaravusių išvykimo, skaičius ir jos struktūros kitimas ir dinamika pagal išvykimo priežastį 2003 – 2007 metais, tūkstančiais	113
23 PRIEDAS. Lietuvos ir kitų šalių (nurodytų Eurostato duomenų bazėje) mėnesiniai minimalūs darbo užmokesčiai*, 2003 – 2007 metais, litais ir eurai	114
24 PRIEDAS. Lietuvos ir šalių, į kurias daugiausiai emigruoja lietuviai mėnesiniai darbo užmokesčio dydžių skirtumai 2003 – 2007 metais, litais ir eurai	115
25 PRIEDAS. Lietuvos ir kitų šalių (nurodytų Eurostato duomenų bazėje), nedarbo lygis 2003 – 2007 metais, procentais	116
26 PRIEDAS. Emigrantų, nedeklaravusių išvykimo, skaičius ir santykinė dalis pagal kvalifikacijos lygmenį 2003 – 2007 metais * (15 metų amžiaus ir vyresni)	117
27 PRIEDAS. Gyventojų skaičiaus metų pradžioje ir emigrantų santykinė dalis bendrame gyventojų skaičiuje pagal apskritis 2003 – 2007 metais, tūkstančiais	118
28 PRIEDAS. Gyvenamosios vietos deklaracija, pildoma asmeniui išvykstant iš LR ilgesniam nei šešių mėnesių laikotarpiui	119

LENTELĖS

1.1 lentelė. Migracijos stūmos ir traukos veiksniai	28
1.2. lentelė. Kvainauskaitės V. ir Matiušaitytės R. migracijos veiksnių klasifikacijų palyginimas	33
2.1 lentelė. Nedarbo lygio dinamikos rodikliai 2003 m. – 2007 m.	42
2.2 lentelė. Darbo jėgos, nedarbo ir ilgalaikio nedarbo rodikliai 2003 – 2007 metais	42
2.3 lentelė. Emigrantų skaičiaus dinamikos rodikliai 2003 m. – 2007 m.	44
2.4 lentelė. Nedarbo rodiklių padėties ir sklaidos charakteristikos 2003 m. - 2007 m.	45
2.5 lentelė. Emigrantų skaičius pagal lytį 2003 m. - 2007 m.	46
2.6 lentelė. Emigrantų padėties ir sklaidos charakteristikos 2003 m. - 2007 m. pagal lytį	47
2.7 lentelė. Emigrantų skaičiaus ir jo struktūros kitimas pagal amžiaus grupes 2003–2007 m., tūkstančiais	50
2.8 lentelė. Nedarbo lygio pokyčiai 2003 m. – 2007 m. Lietuvoje ir jos apskrityse, apskaičiuoti grandininio ir baziniu būdu	55
2.9 lentelė. Emigrantų skaičiaus 2003 m. – 2007 m. Lietuvoje ir jos apskrityse dinamikos analizė grandininio ir baziniu būdu	57
2.10 lentelė. Ekonominių rodiklių koreliacijos matrica	58
2.11 lentelė. Nedarbo lygio ir emigrantų skaičiaus koreliacijos koeficiento reikšmės	59
2.12 lentelė. Gyventojų skaičiaus ir jo struktūros kitimas pagal amžiaus grupes 2003 – 2007 metų pradžioje, tūkstančiais	62
2.13 lentelė. Bendrojo vidaus produkto netektis dėl nedarbo, 2003 – 2007 m.	65

ILIUSTRACIJOS

1.1 pav. Šalies gyventojų struktūra	12
2.1 pav. Bedarbių skaičiaus ir nedarbo lygio dinamika 2003 m. – 2007 m.	41
2.2 pav. Deklaruotos ir nedeklaruotos emigracijos dinamika 2003 m. – 2007 m., tūkstančiais	43
2.3 pav. Vyrų ir moterų nedarbo lygio dinamika 2003 m. – 2007 m.	45
2.4 pav. Emigrantų skaičiaus dinamika pagal lytį 2003 m. – 2007 m.	46
2.5 pav. Nedarbo lygis pagal skirtingas amžiaus grupes, 2003 m. – 2007 m., proc.	49
2.6 pav. Ilgalaikio nedarbo struktūra pagal amžiaus grupes 2003 – 2007 metais, proc.	50
2.7 pav. Emigrantų skaičiaus kitimas pagal amžiaus grupes 2003–2007 m.	51
2.8 pav. Bedarbių lyginamasis svoris pagal išsilavinimą 2003 m. – 2007 m., proc.	52
2.9 pav. Emigrantų lyginamasis svoris pagal išsilavinimą 2003 m. – 2007 m., procentais	52
2.10 pav. Bedarbių lyginamasis svoris pagal pagrindinę profesiją 2003 m. – 2007 m., proc.	53
2.11 pav. Emigrantų struktūra pagal kvalifikacijos lygmenį 2003 m. - 2007 m., proc.	54
2.12 pav. Nedarbo ir užimtumo lygių kitimas 2003 m. - 2007 m., proc.	60
2.13 pav. Vyrų ir moterų užimtumo lygio dinamika 2003 m. – 2007 m.	61
2.14 pav. Nedarbo ir užimtumo lygių priklausomybė, procentais	61
2.15 pav. Migracijos saldo ir natūralios gyventojų kaita 2003 m. – 2007 m.	63
2.16 pav. Nedarbo lygio priklausomybė nuo vidutinio metinio gyventojų skaičiaus	64
2.17 pav. BVP, tenkančio vienam gyventojui priklausomybė nuo nedarbo lygio	65
2.18 pav. Nedarbo lygio priklausomybė nuo vidutinio metinio vartotojų kainų pokyčio	66
2.19 pav. Emigrantų struktūra pagal tikslinę šalį 2003 m. – 2007 m., procentais	67
2.20 pav. Emigrantų struktūra pagal išvykimo priežastį 2003 m. – 2007 m., procentais	68
2.21 pav. Šalių, į kurias daugiausiai emigruoja lietuviai minimalaus ir Lietuvos minimalaus bei vidutinio darbo užmokesčio dydžių dinamika 2003 m. – 2007 m., litais	69
2.22 pav. Lietuvos ir šalių, į kurias daugiausiai emigruoja lietuviai, nedarbo lygiai 2003 m. – 2007 m., proc.	70
3.1 pav. Bedarbių skaičius, tūkstančiais ir prognozė 2009 metams	72
3.2 pav. Nedarbo lygis, procentais ir prognozė 2009 metams	73
3.3 pav. Emigrantų skaičius mėnesiais	74
3.4 pav. Emigrantų skaičiaus prognozė	74

ĮVADAS

Darbo pavadinimas: „Nedarbo Lietuvoje ir emigracijos ekonominė analizė“

Darbo aktualumas. Tarptautinė darbo jėgos migracija yra neišvengiamas reiškinys šiuolaikinėje visuomenėje. Kiekvienas žmogus dėl tam tikrų ekonominių, psichologinių, kultūrinių ar kitokių priežasčių šiandien gali priimti sprendimą likti gyventi savo šalyje ar emigruoti. Natūralu, kad vieni veiksniai skatina emigracijos procesą, o kiti stabdo. Tam įtakos turi skirtingas valstybių kultūrinis, ekonominis išsivystymo lygis, socialinės apsaugos stygius, netolygus gyventojų pasiskirstymas, taip pat įvairūs tarpvalstybiniai susitarimai, o šiuo metu ir Europos Sąjungos plėtra bei kitos priežastys.

Emigracijos procesą taip pat skatina silpnas šalies ekonominis išsivystymas ir jį paprastai lydintis aukštas nedarbo lygis. Nors 2003 m. užfiksuotas aukštas nedarbo lygis iki 2007 m. sumažėjo beveik trigubai, tačiau paskutiniaisiais metais vėl pradėjo augti, o emigracijos procesas nesustojo. Statistikos departamentas pažymi, kad tiksliai įvertinti iš Lietuvos emigravusiųjų žmonių skaičių yra sudėtinga, kadangi daugiau nei pusė visų emigravusiųjų nedeklaruoja savo išvykimo. Manoma, kad tikslūs oficialios ir neoficialios emigracijos mastai turėtų paaiškėti po 2011 m. įvyksiančio Lietuvos gyventojų surašymo. Iki 2004 m. Lietuvoje vyravo nelegali emigracija, kuri dažnai turėjo ir kriminalinį atspalvį ir yra įvardijama kaip grėsmė visuomenės saugumui. Akivaizdu, jog šalyse nelegalūs emigrantai socialiai yra labiau pažeidžiami.

Lietuvoje atlikta daug studijų tiek nedarbo, tiek ir emigracijos tematika, tačiau išsamios analizės, kaip šie visai šalies ekonomikai svarbūs procesai tarpusavyje sąveikauja ir vienas kitą įtakoja, nėra. Nors oficialiai pripažįstama, kad tiek dideli migracijos srautai, tiek ir aukštas nedarbo lygis sukelia rimtas, nepageidaujamas pasekmes, tačiau šiai problemai ir jos sprendimui vis dar kreipiamas nepakankamas dėmesys. Ypatingai pasigendama vertinimo, kaip migracijos srautai veikia atskirų šalių ekonominę bei socialinę sistemas. Todėl būtina išsamiai, įvairiais pjūviais analizuoti emigracijos priežastis ir jos įtaką nedarbo lygiui bei užimtumui, kad būtų galima priimti teisingus sprendimus sprendžiant iškylančias ekonomines problemas.

Tyrimo problema. Lietuva yra per maža šalis, turinti per mažai gyventojų, kad galėtų pasyviai stebėti vykstantį emigracijos procesą. Masiškai išvykstantys darbingo amžiaus žmonės, jauni ir patyrę kvalifikuoti specialistai griaua valstybės ekonomikos pamatus. Vienam dirbančiajam tenka vis daugiau išlaikytinių, dėl ko aštrėja tiek ekonominiai, tiek ir socialiniai prieštaravimai. Nedarbo lygis šalyje pastaraisiais metais mažėjo ne tik dėl ekonominio augimo, bet ir dėl nenutrūkstančių emigracijos srautų, o tai reiškia, kad šalis nesugeba pilnai išnaudoti gyventojų potencialo, nesukuriamą pridėtinę vertę, dėl ko valstybėje patiriami nuostoliai.

Darbo objektas. Nedarbo situacija Lietuvoje ir emigracija iš Lietuvos 2003 – 2007 m.

Darbo tikslas. Atlikti nedarbo Lietuvoje ir emigracijos ekonominę analizę šiuolaikinių tarptautinių santykių kontekste.

Darbo uždaviniai:

1. Aptarti nedarbo sampratą, tipus, socialines – ekonomines pasekmes bei pateikti apskaičiavimo metodiką.
2. Apibūdinti migracijos sampratą, rūšis, teorijas, atsiradimo priežastis ir pateikti apskaičiavimo metodiką.
3. Įvertinti nedarbo Lietuvoje ir emigracijos dinamiką pagal lytį, amžiaus grupes, išsilavinimą ir atlikti juos įtakančių veiksnių analizę.
4. Įvertinti nedarbo lygį ir emigraciją įtakančių makroaplinkos veiksnių analizę.
5. Atlikti emigracijos priežasčių analizę.

Darbo hipotezė. Atliekant nedarbo lygio ir emigracijos analizę 2003 – 2007 m. iškelta hipotezė, kad nedarbas ir emigracijos procesai yra tarpusavyje susiję ir kad ženklų nedarbo mažėjimą analizuojamu laikotarpiu lėmė augantys emigracijos srautai iš Lietuvos.

Darbe naudoti metodai. Atliekant darbą naudota mokslinės literatūros analizė, statistinių rodiklių loginė ir lyginamoji analizė, grafiniai metodai, lentelės, kokybinė duomenų ir reiškinių analizė. Nedarbo ir emigracijos priežasčių analizei atlikti panaudota regresinės analizė. Nedarbo bei emigracijos prognozė atlikta taikant kiekybinio prognozavimo metodą, naudojant trendo funkciją ir Holt Winter – eksponentinio suglodinimo metodą, o ateities perspektyvos įvertintos naudojant loginę analizę, t.y. remiantis ekspertų nuomone. Kadangi dideli emigracijos srautai yra nedeklaruojami ir nelegalūs, todėl atlikti išsamia darbo jėgos iš Lietuvos migracijos analizę apsunkino netikslūs statistikos departamento prie LR vyriausybės pateikiami statistiniai duomenys ir šių duomenų apie išvykusius gyventojus stoka.

Tyrimo rezultatai. Tyrimo metu nustatyta, kad pastaraisiais metais sparčiai auganti Lietuvos ekonomika sudarė palankias sąlygas gyventojų nedarbo lygio rodikliams mažėti. 2007 metais bedarbių skaičius sumažėjo iki 69 tūkst. ir buvo pats mažiausias per visą tiriamąjį laikotarpį. Palyginti su 2003 metais, bedarbių skaičius sumažėjo beveik tris kartus. Nedarbo lygis 2003 – 2007 m. sumažėjo 8,1 proc. punkto.

Emigracijos iš Lietuvos analizė parodė, kad 2003 – 2007 m., įvertinus deklaruotus ir nedeklaruotus išvykimus, emigravo apie 158 tūkst. šalies gyventojų, neigiamas migracijos saldo sudarė 125 tūkst. gyventojų. Iki 2004 m. vyravo nelegali emigracija, o po Lietuvos įstojimo į ES daugėjo žmonių, kurie deklaravo savo išvykimą. Dėl šalyje dominuojančios nedeklaruotos emigracijos nėra tiksliai nustatyti emigracijos mastai. Užsienio šalių turimi duomenys parodė, jog emigracijos mastai iš Lietuvos yra kur kas didesni nei pateikia LR statistikos departamentas.

Teorinis ir praktinis rezultatų reikšmingumas. Lietuvai perėjus iš planinės į rinkos ekonomiką nedarbo ir emigracijos klausimai yra ypač svarbūs ir aktualūs. Todėl yra dažnai analizuojami įvairių mokslininkų. Tačiau pasigendama tyrimų, kurie jungtų nedarbo sukeltas problemas su emigracijos procesais. Todėl šiame darbe, be tradiciškai pateikiamų nedarbo, emigracijos priežasčių ir pasekmių analizės, bandyta nustatyti kokie ryšiai sieja nedarbą su emigracija, ir kaip jie vienas kitą įtakoja.

1. NEDARBO IR EMIGRACIJOS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Nedarbo teoriniai aspektai

1.1.1. Nedarbo samprata ir jo apskaičiavimo metodika

Nedarbas yra viena svarbiausių makroekonominių problemų, įtakojančių kiekvieną žmogų, jo šeimą ir valstybę.

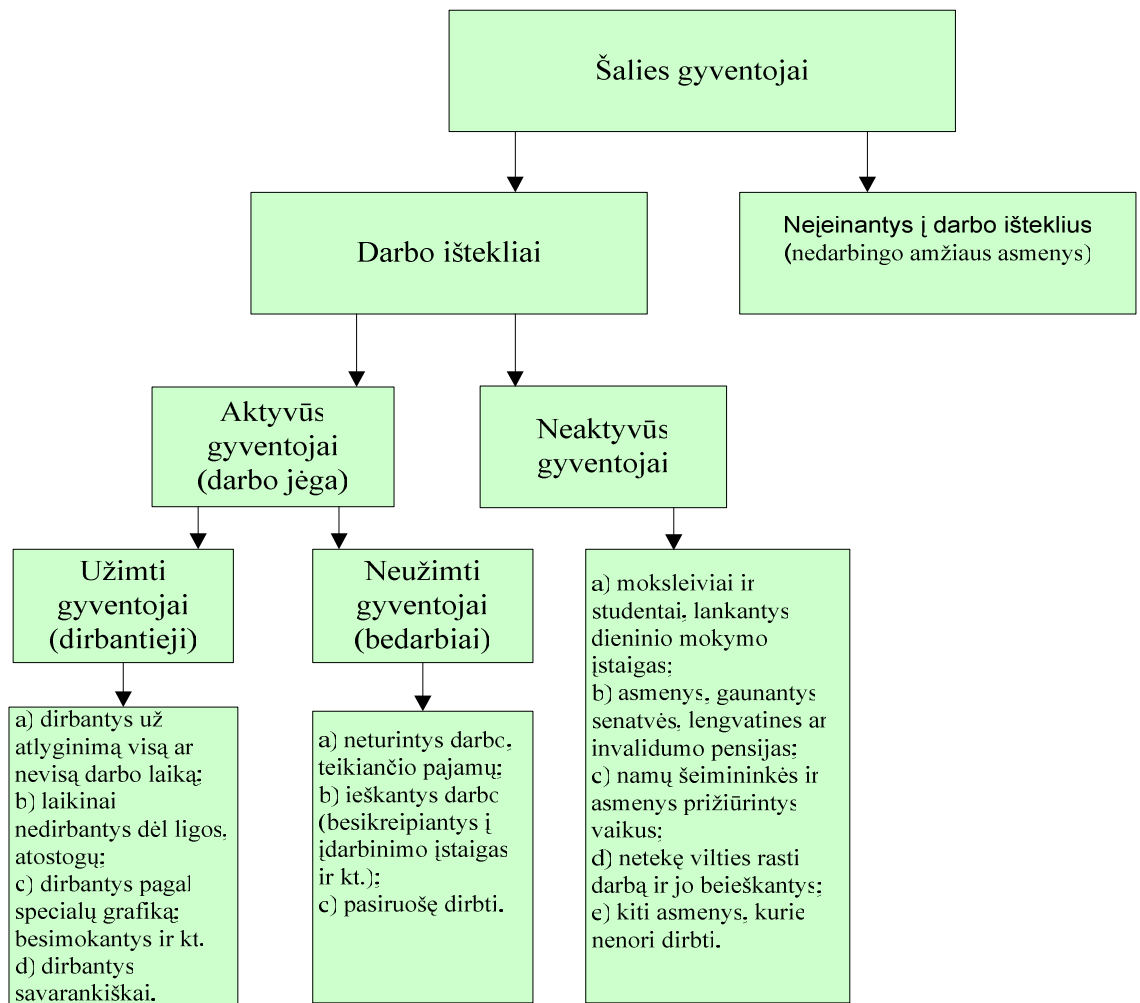
Daugeliui žmonių darbas yra pagrindinis pajamų šaltinis, kurio netekus susiduriama su finansiniais sunkumais, ribojami žmogaus socialiniai – ekonominiai poreikiai, patiriamas psichologinis diskomfortas.

Mokslininkų požiūris į nedarbą kaip problemą kito priklausomai nuo situacijos darbo rinkoje. XX a. 4 –o dešimtmečio Didžiosios depresijos metu kilęs nedarbas reiškė milžinišką darbo išteklių išsekimą. Todėl nedarbo problema dominavo mokslininkų tyrinėjimuose beveik pusę šimtmečio ir gyventojų užimtumas tapo civilizuotų šalių ekonominės politikos tikslu. Tačiau vėlesniais dešimtmečiais manyta, kad bedarbiai neturi darbo tik trumpą laiką, tol kol jo ieško. Tuo remiantis teigiama, kad nedarbas atspindi tik pokyčius, būdingus dinamiškai ekonomikai, o ne išteklių švaistymą, ir nesąs opi problema. Požiūrio į nedarbą kaip į problemą pokyčius lėmė tai, kad pokario laikotarpiu jis niekada nepriartėjo prie Didžiosios depresijos lygio (25 procentų JAV). Kai paskutiniame XX amžiaus dešimtmetyje nedarbo lygis smarkiai išaugo Europoje, šiuo reiškiniumi susirūpino atskirų šalių vyriausybės ir kitos tarptautinės organizacijos ir institucijos [30].

Vienareikšmiškai apibudinti nedarbą būtų sunku, kadangi skirtingi autoriai skirtingai apibrėžia šią sąvoką ir požiūrį į ją. Pasak R. Matiušaitytės prieš nagrinėjant nedarbo ir bedarbio sąvokas reikia išnagrinėti šalies gyventojų struktūrą ir glaudžiai patyrinėti susijusias sąvokas. Šalies gyventojų struktūra pavaizduota 1.1 paveiksle.

Visi šalies gyventojai gali būti suskirstyti į dvi grupes: darbo išteklius ir neįeinančius į darbo išteklius.

Darbo išteklius sudaro darbo jėga arba aktyvūs gyventojai, tai yra ta darbo išteklių dalis, kuri dirba ar ieško darbo, ir neaktyvūs, t.y. nedirbantys ir neieškantys darbo asmenys.

1.1 pav. Šalies gyventojų struktūra

Sudaryta autorės remiantis: Matiušaityte [14], Snieška, Baumiliene [30].

Darbo jėgą sudaro užimti gyventojai ir bedarbiai. Darbo jėga yra ribota, ją riboja gyventojų skaičius, darbo laikas, amžius bei kiti veiksniai. Darbo jėga - tai visi dirbantys ir aktyviai ieškantys darbo šalies piliečiai, kitaip tariant, žmonės, kurie nori ir gali dirbti. Darbo jėgos šaltinis yra šalies gyventojai. Darbo jėga yra svarbiausias ūkinės veiklos veiksnys, be kurio kiti gamybos veiksniai – žemė, darbo įrankiai, kapitalas – yra tikrai nenaudojami daiktai. Darbo jėga įtraukiama į ekonomines veiklas per samdos santykius. Pagrindiniai šių santykių subjektai yra darbdaviai (privatūs asmenys, įmonės, valstybė), samdomieji darbuotojai (darbo jėgos savininkai), tarpininkaujantys darbo rinkoje įstaigos ir organizacijos (darbo biržos, įdarbinimo biurai, mokymo centrai, profesinės ir darbdavių sąjungos).

Skirtingose šalyse bei skirtingose institucijose bedarbio sąvoka skiriasi, nes į jos apibrėžimą įtraukiamas ir laiko veiksnys, be to, gali skirtis darbingas amžius (tiek įžengimo į darbo rinką, tiek pensinis amžius) bei duomenų rinkimo būdai: pateikiami įdarbinimo tarnybų statistiniai duomenys ar vykdoma apklausa bei tobulinama jos metodika [14].

Tarptautinė darbo organizacija pateikia rekomendacijas visų valstybių statistikos tarnyboms, kaip apibūdinti ir matuoti nedarbą. Pagal šios organizacijos metodologiją, prie bedarbių priskiriami darbingo amžiaus gyventojai, kurie atitinka tris reikalavimus vienu ir tuo pačiu metu:

- 1) Nedarba, t.y. asmuo nevykdo jokios apmokamos veiklos ir neturi savo verslo;
- 2) Pasirengę dirbti, t.y. gali pradėti dirbti per artimiausias dvi savaites;
- 3) Intensyviai ieško mokamo ndarbo įvairiais būdais: kreipiasi į valstybinę ar privačią darbo biržą, darbdavius, draugus, žiniasklaidą, gimines, laiko įdarbinimo testus ar dalyvauja įdarbinimo pokalbiuose, ieško patalpų, įrengimų ar kreditų savo verslui plėtoti.

Tarptautinė darbo organizacija nacionalinėms statistikos tarnyboms pateikia tik kategorijų apibrėžimų ir jų matavimo rekomendacijas, todėl apibrėžimai, naudojami šalių darbo jėgos tyrimų programose, iš esmės ir bendrais bruožais būdami panašūs, skiriasi kai kuriomis detalėmis [25]. Tarptautinė darbo organizacija pataria, kad darbo jėgai būtina nustatyti žemiausią amžiaus ribą, tačiau nenurodo, kokia ji turėtų būti. ES šalyse žemiausia darbo jėgos amžiaus ribą nustatyta nuo 15 metų. Tarptautinės darbo organizacijos teigimu bedarbis turi aktyviai ieškoti darbo ir tai turi būti patikrinta apklausos metu.

Lietuva kaip ir kitos Rytų ir Centrinės Europos valstybės, gyveno planinėje ekonomikoje kur nedarbo problemos nebuvo. Tačiau praeitą dešimtmetį įvykus socialiniams – ekonominiams transformacijos procesams Lietuva išgyveno didžiulį nedarbo didėjimą. Nedarbo didėjimas buvo greito struktūrinių pokyčių proceso ir darbo rinkos reformų išdava, kurią nulėmė smarkiai sumažėjusi šalyje gaminamo produkto apimtis ir pramonės sektoriaus nykimas pritraukęs daugiausiai dirbančiųjų. Viena pagrindinių priežasčių, lėmusių darbo pasiūlos ir darbo paklausos neatitikimą buvo labai didelė infliacija, kuri 1992 m. viršijo net 1063 proc. [50]. Šios ir daugelis kitų priežasčių vertė ieškoti padėties gerinimo būdų ir spręsti gyventojų socialinius klausimus, tokius kaip minimalus atlyginimas, nedarbas, pašalpų garantija ir kt. Praėjus beveik dvidešimčiai metų matyti, kad yra teigiamų poslinkių gaivinant šalies ūkio ekonomiką, mažinant nedarbą, didinant gyventojų užimtumą. Šis pereinamasis laikotarpis ekonomikoje įeis į šalies istoriją kaip ilgų komandinės ekonomikos pasekmių šalinimo metai [19].

Lietuvos Respublikos Nedarbo socialinio draudimo įstatyme pateikiamas toks bedarbio apibrėžimas: tai nedirbantis darbingo amžiaus darbingas asmuo, nesimokantis pagal dieninę mokymo formą, įstatymų nustatyta tvarka įsiregistravęs teritorinėje darbo biržoje kaip ieškantis darbo ir pasirengęs dalyvauti aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse [14]. Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, remdamasis EUROSTAT rekomendacijomis, pateikia kitokią bedarbio sąvoką: tai 15 metų amžiaus ir vyresni gyventojai, tiriamąją savaitę neturėję darbo; jį suradę pasirengę per artimiausias dvi savaites pradėti dirbti arba keturias savaites intensyviai ieškoję mokamo darbo įvairiais būdais. Pagrindiniai šių apibrėžimų skirtumai yra tie, jog juose

skiriasi nurodomas amžius. Darbo birža atsižvelgia tik į asmenis, kurie yra užsiregistravę kaip bedarbiai, tuo tarpu Statistikos departamentas duomenis renka atlikdamas gyventojų apklausą pagal Tarptautinės darbo organizacijos reikalavimus. Taigi į Statistikos departamento duomenis įtraukiami ir kartais "tyliais rezervais" vadinami asmenys - tai neturintys darbo, norintys dirbti (bando įsidarbinti savo jėgomis) bet darbo biržoje neužsiregistravę asmenys.

Lietuvoje iki 1998 metų skaičiuojant nedarbo lygį buvo remiamasi darbo biržos duomenimis, todėl bedarbio sąvoka skyrėsi nuo Tarptautinės darbo organizacijos apibrėžimo. O nuo 1998 metų Lietuvos statistikos departamentas pradėjo vykdyti užimtumo tyrimus [66].

Šie tyrimai leidžia gyventojų užimtumo ir nedarbo rodiklius skaičiuoti pagal tarptautinius standartus. Todėl darbo rinkos rodiklių skaičiavimai remiantis gyventojų užimtumo tyrimų duomenimis yra pranašesni, nes leidžiai palyginti Lietuvos gyventojų užimtumo ir nedarbo statistinius duomenis su kitų ES šalių analogiškais statistiniais duomenimis. Be to, gyventojų užimtumo tyrimuose taikomas apklausų metodas duoda galimybę sutaupyti daugybę lėšų neatliekant brangiai kainuojančios ištisinės statistinės apskaitos. Gyventojų užimtumo tyrimai leidžia įvertinti darbo jėgą, reikalingą nedarbo lygio skaičiavimams atlikti šalies ir apskričių lygiu [47].

Lietuvoje pagal oficialią statistiką darbo ištekliai atskirai neišskiriami, visi gyventojai yra skirstomi į darbo jėgą bei neaktyvius gyventojus. **Darbo jėga** savo ruožtu skirstoma į dirbančiuosius ir bedarbius. Darbo jėgos rodiklis apskaičiuojamas taip:

$$LF = E + U$$

čia: LF – darbo jėga;

E – užimtų (dirbančiųjų) gyventojų skaičius;

U – bedarbių skaičius.

Nedarbo sąvoka buvo pradėta vartoti tik XIX a. pabaigoje. Ankstesniuose veikaluose nedarbas buvo apibūdinamas kaip darbo stoka, priverstinis dykinėjimas ir pan. Pats paprasčiausias bedarbio supratimas būtų toks: bedarbis yra asmuo, kuris neturi darbo, bet jo ieško. Asmenys, kurie neturi darbo ir jo neieško, yra priskiriami prie neaktyvių gyventojų. Tačiau praktiškai dėl šios sąvokos skirtingo vartojimo iškyla daug problemų, nes realiai reikia atsižvelgti į asmens amžių bei į tai, ar jis gali dirbti [30]. Todėl tikslesnis bedarbio sąvokos apibrėžimas būtų toks:

Bedarbis - tai darbingo amžiaus darbingas asmuo, neturintis darbo, bet aktyviai jo ieškantis.

Nedarbas rodo vieno iš svarbiausių gamybos veiksnių – darbo (darbo jėgos) panaudojimo laipsnį. Jį tiesiogiai išreiškia nedarbo lygis.

Nedarbo lygis - tai ekonominis rodiklis, rodantis, kokia darbo jėgos dalis yra neužimta. Jis apskaičiuojamas taip:

$$U_r = \frac{U}{LF} \times 100\%$$

čia: U_r – faktiškas (bendrasis) nedarbo lygis;

U – bedarbių skaičius;

LF – darbo jėga.

Nedarbo lygį galima skaičiuoti atskirai įvairioms asmenų grupėms: pagal amžių, teritorijas, išsilavinimą ir t.t.

Nedarbo mastas yra kintamas dydis, kadangi nuolatos vyksta bedarbių pagausėjimo procesas, o iš kitos pusės, dalis bedarbių susiranda sau tinkamą darbą ir papildo dirbančiųjų asmenų gretas. Nedarbo mastai labai padidėja esant ekonominėms ar finansinėms krizėms, užsidarant įmonėms, dirbantiems asmenims ieškant naujo darbo dėl nepatenkinamų sąlygų ar menko atlyginimo. Nors ir nedideliu procentu, bedarbių gretas papildo ir pirmą kartą ieškantys darbo mokymo įstaigų absolventai, taip pat tie, kurie pasitraukia iš darbo dėl per sunkių reikalavimų arba sunegalavę. Bedarbių gretas papildo ir labai kvalifikuoti žmonės, dažnai retesnių arba jau nepaklausiomis tapusių specialybių. [16].

Su nedarbo rodikliais glaudžiai susijęs užimtumo lygis. Užimtumas yra lyg tiltas, jungiantis ekonomikos augimą ir žmogaus socialinę raidą [17].

Užimtumo lygis – užimtų gyventojų ir tiriamojo amžiaus grupės (darbingo amžiaus ir vyresnių) gyventojų skaičiaus santykis. Jis apskaičiuojamas taip:

$$E_r = \frac{E}{P} \times 100\%$$

čia: E_r – užimtumo lygis;
 E – užimtų gyventojų skaičius;
 P – darbingo amžiaus ir vyresnių gyventojų skaičius.

Vienas svarbiausių nedarbo rodiklių yra jo trukmė. Pagal trukmę nedarbas skirstomas į trumpalaikį ir ilgalaikį. **Trumpalaikių bedarbių srautas** susidaro dėl nepakankamo įdarbinimo sistemos informuotumo ir lankstumo, trūkstamos pačių gyventojų iniciatyvos. **Ilgalaikiais bedarbiais** tampa po darbo paieškos ištisus 12 mėnesių. Ilgalaikė bedarbystė atsiranda dėl tam tikro sistemos pasyvumo, dėl keičiamų technologijų, diegiamų inovacijų arba savo pasyvumo ir prasto motyvavimo ieškant darbo, nenoro persikvalifikuoti, susitaikymo su sunkia socialine ir ekonomine būkle, psichologinio nuovargio, peraugančio į depresiją bei sveikatos nualinimą. [16]. Ilgalaikio nedarbo problema aktuali ne tik Lietuvoje, bet ir kitose ES šalyse. Vakarų valstybės, nors ir turėdamos stipriau išvystytą rinkos ūkį, taip pat nepajėgia išspręsti šios problemos. Darbo jėgos tyrimų (DT) duomenimis, beveik pusę visų ES bedarbių sudaro ilgalaikiai bedarbiai [45].

Prie jaunimo bedarbių grupės priskiriami darbingo amžiaus asmenys iki 25 metų amžiaus. Pagrindinė jaunimo nedarbo problema – neturėjimas reikiamos kvalifikacijos ir praktinės patirties.

Nedarbo lygio įvertinimo praktinės problemos gana komplikotos ir ne visuomet statistikos darbuotojams pavyksta parodyti tikrąjį nedarbo vaizdą. Abstrakčios sąvokos – užimtumas ir nedarbas – irgi mums nedaug ką pasako apie tikrąją padėtį darbo rinkoje, nes egzistuoja darbo rinkos struktūros elementai, kurie yra faktiškai neapčiuopiami ir sunkiai įvertinami oficialiosios statistikos [47].

Tolimesnėje darbo dalyje bus nagrinėjami nedarbo tipai, kurie paaiškina darbo rinkos funkcionavimą skirtingais ekonominio gyvenimo tarpsniais.

1.1.2. Nedarbo tipai

Ekonominėje literatūroje išskiriami trys nedarbo tipai: paprastasis (laikinasis arba migracinis), struktūrinis ir ciklinis.

Pimajį nedarbo tipą autoriai vadina skirtingai. Wonnacott manymu tai **migracinis nedarbas** [60]; Blanchard teigimu tai **frikcinis nedarbas** [6]; anot Snieškos, Baumilienės ir kitų tai – **paprastasis (laikinasis arba migracinis) nedarbas** [30]; Martinkaus nuomone tai – **tekamasis nedarbas** [36].

Autorei priimtinausias Snieškos, Baumilienės ir kitų autorių pateiktas terminas, todėl šioje darbo dalyje bus naudojamas šių autorių pateiktas terminas.

Paprastasis (laikinasis arba migracinis) nedarbas – nedarbas, atsirandantis normaliam darbo paieškos procese. Žmonėms išeinant iš darbo dėl asmeninių priežasčių, pavyzdžiui, ieškant geresnio darbo, ieškant darbo baigus mokslą arba kursus ar persikeliant į kitą gyvenamąją vietą. Dėl šios priežasties sukeltas nedarbas dar vadinamas migruojančiu nedarbu. Anot Martinkaus migracinį nedarbą sąlygoja ekonomikos pokyčiai, ūkio dinamiškumas [36]. Paprastasis nedarbas trunka neilgai, bet visiškai pašalinti jo negalima. Blanchard manymu šis nedarbo tipas turi teigiamą reikšmę ir yra sąlygotas asmenų noro keisti darbą dėl geresnių materialinių sąlygų bei aukštesnio darbo užmokesčio [6]. Pasak Snieškos, Bumilaitienės ir kitų autorių [30] laikinasis nedarbas yra neišvengiamas ir tam tikru mastu pageidautinas, kadangi daugelis žmonių susiranda geriau apmokamą, labiau kvalifikuotą ir produktyvesnį darbą. Šiuo atveju bedarbiai – asmenys „investuojantys“ į darbo paiešką. Jų investicijos kainą sudaro pačios paieškos kaina plus prarasti atlyginimai. Paieškos laikas tuo ilgesnis, kuo mažesnės paieškos sąnaudos ir kuo aukštesnis norimas darbo užmokestis.

Martinkaus ir Beržinskienės teigimu paieškos procesas glaudžiai siejamas su nedarbo draudimu, kuris sąlygoja darbo ieškančių asmenų elgseną. Autoriai remiasi H. G. Grubel nuomone, jog didesnės pajamos iš nedarbo draudimo, palyginti su darbo pajamomis, sudaro prielaidas potencialiems darbuotojams mėgautis laisvalaikiu ir reikalauti didesnio darbo užmokesčio, geresnio įmonės klimato ir pan.[35]. Anot Matiušaitytės daugelis autorių išskiria dar vieną nedarbo rūšį - **sezoninį nedarbą**. Sezoniniai veiksniai per metus veikia produkcijos, darbo apkrovimo bei paklausos svyravimus. Biologiniai ir klimatiniai veiksniai ypač reikšmingi tokiose šakose kaip žemės ūkis, vynininkystė, statyba, turizmas ir pan. Paprastai ši nedarbo rūšis yra priskiriama prie laikinojo nedarbo [14].

Dėl struktūrinio nedarbo sąvokos sutaria daugelis autorių. Wonnacott šį nedarbo tipą dar vadina technologiniu nedarbu, kai darbo išteklių teritorinis pasiskirstymas ir kvalifikacinė struktūra neatitinka darbo sferos reikalavimų, arba spartus technologinis procesas sukelia minėtas disproporcijas [60].

Struktūrinis nedarbas – nedarbas, atsirandantis, kai darbo paklausos struktūra neatitinka darbo pasiūlos struktūros (profesijos, kvalifikacijos ar teritoriniu atžvilgiu). Besikeičianti gamybos ir vartojimo struktūra sąlygoja tam tikrų ekonominės veiklos šakų išnykimą, kuris savo ruožtu veikia įsidarbinimo galimybių transformacijas, nes, išnykus vienoms galimybėms, jų vietas užima naujai atsirandančios [6]. Pagrindinė šių pokyčių priežastis – mokslo ir technikos pažanga, reikalaujanti ir vis didesnio kvalifikacinio darbuotojų pasirengimo. Anot Martinkaus pokyčiams vykstant pamažu, naujos darbuotojų kartos savo išsilavinimą pritaiko prie naujų reikalavimų; esant nedideliems pokyčiams, darbo jėgos trūkumas gali būti sumažinamas alternatyvių profesijų darbuotojais [36]. Šio nedarbo rūšis taip pat įveikiama ir jo trukmė priklauso nuo galimybių įveikti perkvalifikavimo sunkumus. Anot Snieškos, Baumilienės, Martinkaus, Sakalo ir kitų laikinąjį nedarbą atskirti nuo struktūrinio nelabai paprasta. Esminis skirtumas tas, kad prie laikinojo nedarbo priskiriami bedarbiai, turį darbo įgudžių, kuriuos gali parduoti, o „struktūriniam“ bedarbiams reikia keisti profesiją arba papildomai mokytis, o kartais pakeisti ir gyvenamąją vietą. Be to, laikinasis nedarbas dažniausiai yra trumpalaikis, o struktūrinis – ilgesnės trukmės.

Ciklinis arba konjunktūrinis nedarbas – tai nedarbas, atsiradęs dėl darbo vietų trūkumo ir nesąlygojamas nei sezoninio, nei frikcinio ar struktūrinio nedarbo, t.y. jis atsiranda dėl bendro ekonomikos nuosmūgio, kai darbo jėgos paklausa yra maža visose gamybos šakose, sferose, regionuose Matiušaitytės teigimu šis nedarbo tipas pasireiškia esant ekonomikos nuosmūkiui, kai mažinama gamyba, kai paklausa prekėms ir paslaugoms mažėja, drauge mažėja užimtumas ir auga bedarbystė. Todėl ciklinis nedarbas taip pat yra vadinamas nedarbu, sąlygojamu paklausos trūkumo. Ekonomikos pakilimo laikotarpiu ši nedarbo rūšis išnyksta [14]. Snieška, Baumilienė ir kiti autoriai pabrėžia, kad šio nedarbo lygis ypač išauga ekonominė krizės ir depresijos metu [30].

Visuomeniniuose reiškiniuose, kaip ir gamtoje, negali būti vienodumo, todėl kalbant apie nedarbą, reikia pripažinti, kad ir jam būdinga sava įvairovė. Nedarbas gali būti prislėgtasis, paslėptasis, šešėlinis. Žmogus aktyviai ieškodamas darbo, apeina visas įdarbinimo įstaigas, bet darbo neranda. Jis jaučiasi prislėgtas ir darbo paieškas nutraukia kaip beviltiškas. Jis neišregistravęs darbo biržoje ir nelaikomas darbo ištekliu. Oficiali statistika neištraukia į bedarbių grupę darbuotojų, nusivylusių ir praradusių viltį gauti darbą. Tokie žmonės sumažina nedarbo lygį. Toks nedarbas vadinamas **prislėgtuoju nedarbu**. "Prislėgtieji" sudaro apie 0,1 - 0,5 % visų darbo išteklių. Tačiau ne visi žmonės plaukia pasroviui. Jie dirba arba padienius darbus, arba ne visą darbo dieną, arba žemesnės kvalifikacijos nei turi darbus. Toks nedarbas vadinamas **paslėptuoju nedarbu**.

K. Paulavičius dar pateikia ir **sustingusį** nedarbo tipą. Jam priklauso tų darbingų žmonių dalis, kuri dirba nepastovų, atsitiktinį darbą. Jie atleidžiami pirmieji ir samdomi paskutiniai. Todėl jų nedarbo laikotarpiai dažni ir ilgi. Tokie yra sezoniniai darbininkai, namudininkai, nusivylę bedarbiai, vadinamųjų “skurdo zonų” gyventojai, degradavę ir asocialūs visuomenės nariai, iš dalies praradę darbingumą. Lietuvoje šis nedarbo tipas apima nekvalifikuotus, atgyvenusius specialybių darbininkus ir tarnautojus bei ilgalaikius bedarbius [43].

Nedarbo kompensacija arba socialinio aprūpinimo pašalpa paskatina kai kuriuos žmones neieškoti darbo, nors jie tvirtina priešingai. Toks nedarbas vadinamas **šešėliniu nedarbu**. Šis nedarbas sudaro 10 – 20 procentų nuo registruotų bedarbių skaičiaus [5].

Kadangi laikinasis ir struktūrinis nedarbas yra neišvengiami, todėl šimtaprocentinio užimtumo būti negali. Tačiau galimas tam tikras užimtumo lygis, kurį ir apibūdina visiško užimtumo sąvoka.

Visiškas užimtumas – tai darbo išteklių (darbo jėgos) panaudojimo lygis, kai ekonomikoje yra laikinasis ir struktūrinis nedarbas. Vadinasi, esant visiškam užimtumui nedarbas egzistuoja. Todėl vietoj visiško užimtumo sąvokos ekonomikos teorijoje dažniausiai vartojama „natūraliojo nedarbo lygio“ sąvoka. Pasak Matiušaitytės 1966 – 1968 m. M. Friedman suformulavo natūralaus nedarbo lygio teoriją. Jis teigia, kad egzistuoja optimalus nedarbo lygis, kuriam esant tarp darbo ir darbo jėgos rinkos yra pusiausvyra, o infliacija yra stabili. Jeigu bus peržengta natūralaus nedarbo lygio riba, infliacija didės. Statistiškai natūralus nedarbo lygis yra skaičiuojamas kaip frikcinio ir struktūrinio nedarbo suma.

Snieška, Baumilienė siūlo tokį nedarbo lygio apibūdinimą ir apskaičiavimą. **Natūralus nedarbo lygis** – tai nedarbo lygis, susidarantis esant stabiliam infliacijos lygiui, ir šiomis sąlygomis gaminant potencialų bendrąjį nacionalinį produktą. Natūralus nedarbo lygis apskaičiuojamas:

$$U_n = \frac{U_f + U_s}{LF} \times 100\%$$

čia: U_n – natūralus nedarbo lygis;
 U_f – laikinasis nedarbas (bedarbių skaičius);
 U_s – struktūrinis nedarbas (bedarbių skaičius);

Matiušaitytės, Martinkaus teigimu natūralų nedarbo lygį skaičiais sunku apibrėžti. Daugumos autorių nuomone, natūralus nedarbo lygis yra laikytinas tada, kai jis sudaro 4 – 6 proc. Norint tiksliau nustatyti natūralaus nedarbo lygį reikalingi išsamesni skaičiavimai, nes jis gali skirtis skirtingose šalyse bei skirtingais laikotarpiais [30].

Martinkus ir Beržinskienė nurodo, jog šiuo metu natūralus nedarbo lygis remiantis tarptautiniais standartais, vadinamas NAIRU (Non Accelerating Inflation Rate of Unemployment), arba NAWRU apibūdinamas kaip nedarbo lygis esant pastoviam infliacijos lygiui, t. y. neegzistuojant nei infliacijos, nei defliacijos akceleracijai. Autorių teigimu, svarbiausia tai, kad tiek natūralaus nedarbo lygio, tiek NAIRU sąvoka yra apibūdinamas nedarbo lygis, nuo kurio galima nukrypti, nesukėlus kainų lygio nestabilumo, o tuo remiantis NAIRU (NAWRU) ir natūralaus nedarbo išraiškas galima laikyti sinonimais [35]. Įvertinus nedarbo tipus tikslinga aptarti nedarbo priežastis.

1.1.3. Nedarbo priežastys

Nedarbas dabartiniu metu yra aktuali globalinė ekonominė ir socialinė problema. Jos sprendimui skiriamos vis didesnės piniginės lėšos, organizuojamos tarptautinės mokslinės konferencijos, sušaukiami pasaulio šalių ir vyriausybių vadovų pasitarimai. Nedarbo atsiradimo priežastys dažnai analizuojamos mokslinėje literatūroje. Priežastys, dėl kurių žmonės tampa bedarbiais, būna labai įvairios.

Snieškos, Baumilienės ir kt. [30] autorių manymu nagrinėjant svarbiausias nedarbo ir jo lygio kitimo priežastis reikia atsižvelgti į dvi pagrindines rinkos teorijos pozicijas: neoklasikinę ir keinsistinę.

Remiantis pagrindine **neoklasikinės** teorijos teze, darbo rinka laisvosios rinkos sąlygomis turi tendenciją savaime pasiekti pusiausvyrą t.y. maksimalų visiško užimtumo lygį, esant tam tikram ekonomikos išsivystymo lygiui ir finansinėms galimybėms. Neoklasikų nuomone, pagrindinė didelio nedarbo priežastis – laisvosios rinkos mechanizmų veikimo apribojimai. Jie atsiranda dėl netinkamos darbo apmokėjimo politikos, kurios rezultatas – nelankstus darbo užmokestis. Darbo jėgos kainos arba realiojo darbo užmokesčio nelankstumas – jo nesugebėjimas keistis iki lygio, kuris būtų pakankamas, kad susibalansuotų darbo paklausa ir pasiūla.

Ekonomistai nurodo tris nelankstaus darbo užmokesčio priežastis:

- 1) Minimalaus darbo užmokesčio įstatymų taikymas. Šie įstatymai įpareigoja firmas taikyti ne žemesnius už vyriausybės nustatytus darbo apmokėjimo tarifus. Daugumai darbuotojų šis lygis praktinės reikšmės neturi, nes jie gauna didesnę darbo užmokestį. Tačiau daliai darbuotojų minimalaus darbo užmokesčio tarifų įvedimas pakelia jį virš pusiausvyros lygio ir sumažina paklausą jų darbo jėgai, ypač nekvalifikuotai. Tačiau minimalus darbo užmokesčio nustatymas kenkia ne visiems. Jei ne šis įstatymas, dalies žmonių pajamos būtų žymiai mažesnės.
- 2) Profsąjungų reikalavimai stabiliam darbo užmokesčiui. Dažniausiai pagal sudaromą kolektyvinę sutartį darbo užmokestis būna aukštesnis už pusiausvyros darbo užmokesčio lygį, o firma gali savarankiškai spręsti apie jai reikalingą darbuotojų skaičių. Paprastai dėl to mažinamas darbuotojų skaičius, ir auga lūkesčių nedarbas. Profsąjungų vaidmuo priklauso ir nuo to, koku lygiu vedamos derybos. Jos gali būti valstybinės, šakinės, regioninės ar firmos lygio
- 3) Skatinančių darbo efektyvumą darbo užmokesčio sistemų įvedimas. Tai propaguojančios teorijos skelbia, kad aukštas darbo užmokestis didina darbo našumą. Skatinantis darbo užmokestis paprastai yra aukštesnis už pusiausvyros darbo užmokestį.

Tuo tarpu **Dž.M.Keinso** ir jo pasekėjų teorijos tvirtina, kad kiekvienoje šalyje gyventojų užimtumo lygį lemia efektyvios bendrosios paklausos dydis, kurį sudaro vartojimo paklausa ir investicijų paklausa. Jeigu bendroji paklausa nepakankama arba ima mažėti, sumažėja ekonominis aktyvumas. Taip yra todėl, kad nuosmukio metu sumažėja prekių ir paslaugų gamybos apimtis, o kartu ir darbo paklausa. Ekonominiam aktyvumui didėjant, vyksta atvirkščias procesas ir nedarbo mažėjimo tendencija. Akivaizdu, kad tai ciklinių ekonomikos svyravimų sukeltas nedarbas.

Dažnai nedarbą didina ir vyriausybės bandymai kontroliuoti infliaciją monetarinės ar fiskalinės politikos priemonėmis, sukeliančiomis bendrosios paklausos mažėjimą.

Tarp kitų nedarbo priežasčių svarbią vietą užima **ekonomikos struktūros pokyčiai**. Besivystant techninei pažangai ir kintant žmonių poreikiams, vienų ekonomikos šakų vaidmuo didėja, kitų - mažėja. Čia atsiranda struktūrinis nedarbas.

Nedarbo dinamiką veikia ir **netolygus darbo paklausos kitimas atskiruose miestuose, regionuose**. Didžiulė migracija į miestus, kur didesnė darbo jėgos paklausa, arba nepakankamas darbo jėgos mobilumas.

Vis dažniau mokslininkai pripažįsta, kad viena iš nedarbo priežasčių yra **draudimo nedarbo atveju sistema**. Bedarbio pašalpos dabar mokamos visose išsivysčiusiose šalyse. Draudimo nedarbo atveju programos didina nedarbo lygį, kadangi lengvina bedarbių padėtį. Bedarbiai atidžiai stebi santykį tarp bedarbio pašalpos dydžio ir darbo užmokesčio, kurį jie gautų, jei sutiktų dirbti pirmą pasiūlytą darbą. Mokslininkų nuomone, pašalpų mokėjimo trukmė yra pagrindinis rodiklis, paaiškinantis ilgalaikio nedarbo priežastis JAV mokslininkų tyrinėjimų duomenimis, nedarbo trukmę labiau didina ilgesni nedarbo pašalpų mokėjimo terminai, o ne jų dydis.

Nedarbo lygį veikia ir **darbo užmokesčio apmokestinimo lygis**. Ekonomistų nuomone, mokesčių didinimas veikia darbo jėgos pasiūlą, ją mažindamas ir skatindamas nedarbo augimą.

Didžiuliai mokesčiai, apmokestinant firmų pajamas, irgi turi neigiamą poveikį užimtumui, nes mažina verslininkystės paskatas, taip skatina šešėlinės ekonomikos vystymąsi ir neoficialaus užimtumo augimą.

Šios dvi prieštaringos koncepcijos užimtumo politikai turėjo svarbią reikšmę: atskirais laikotarpiais viena ar kita dominavo.

Martinkus, Sakalas ir Savenavičienė [36] pažymi nedarbo priežastis ir tokias jų mažinimo priemones:

- 1) didinančios darbo pasiūlą;
- 2) didinančios darbo paklausą.

Darbo pasiūlą galima būtų didinti šiomis priemonėmis:

1) Kai kurie asmenys yra bedarbiais, nes neturi pakankamai reikiamos informacijos apie laisvas darbo vietas. Todėl reikia tobulinti darbo rinkos paslaugas, gerinant darbdavių ir bedarbių bendradarbiavimą, informacijos pateikimą.

2) Dauguma bedarbių yra nekvalifikuoti arba patekę į bedarbių kategoriją iš prarandančių reikšmę ūkio šakų. Todėl būtina ruošti specialistus, atitinkančius darbo rinkos poreikius. Ruošiant darbuotojus turi aktyviai dalyvauti valstybė, atlikdama tyrimus ir nustatydamas darbo rinkos paklausą, kiek ir kokių specialybių darbuotojų reikia, perkvalifikuoti darbuotojus.

3) Bedarbių pašalpos pailgina darbo vietas ieškojimo trukmę. Taigi siūloma koreguoti valstybės pagalbą bedarbiams. Mokėti mažesnes ir trumpesnį laiką pašalpas, kad bedarbiai būtų suinteresuoti kuo greičiau ieškoti darbo.

4) Pajamų mokestis sumažina realųjį darbo užmokesčio dydį. Todėl siūloma mažinti pajamų mokestį, nes aukštesnis darbo užmokestis didina dirbti norinčių žmonių skaičių.

Darbo paklausą galima būtų didinti šiomis priemonėmis:

1) Profsąjungos sutartyse su darbdaviais numato privalomą darbotojų samdymą, nepaisant technologijų kaitos arba vyriausybė savo subsidijomis palaiko silpsatnčias ūkio šakas bei regionus. Todėl siūloma pristabdyti vyriausybės ir profsąjungos įtaką ekonomikos augimo sąlygomis.

2) Nuosmukiai ir nedarbas dažnai sąlygojami nepakankamos visuminės paklausos. Todėl siūloma didinti visuminę paklausą. Tai efektyvus, bet pavojingas būdas, kadangi turi pavojingą savybę – skatina kainų augimą.

3) Bedarbiai arba samdomi darbuotojai nepasitenkinatys vien darbo užmokesčio formos pajamomis ir turėdami mažą pradinį kapitalą organizuoja nuosavą verslą. Siūloma papildomas darbo vietas kurti plėtojant smulkųjį verslą. Skatinti ir remti smulkųjį ir vidutinį verslą, mažinant mokesčius. Didžiuliai mokesčiai, apmokestinant firmų pajamas turi neigiamą poveikį užimtumui, nes mažina verslininkystės paskatas. Jie ypač neigiamai veikia smulkų ir vidutinį verslą, skatina šešėlinės ekonomikos vystymąsi ir neoficialaus užimtumo augimą.

4) Moterims, pagyvenusio amžiaus žmonėms bei negalios ištiktiems asmenims rekomenduojamas darbo namuose plėtimas. Šiam veiksmui palankias sąlygas sudaro personalinių kompiuterių naudojimas, kurie yra tobulos komunikacijos priemonės tarp darbdavių ir darbuotojų.

Tačiau autoriai pažymi, jog užimtumo didinimą ir nedarbo mažinimą gali užtikrinti tik paslaugų sfera, nes išsivysčiusiose šalyse vyksta perėjimas „nuo pramonės ekonomikos į paslaugų ekonomiką“.

Nedarbo priežastys yra labai įvairios. Jos skirtingai veikia nedarbo lygį įvairiose šalyse, dažnai jų būna visas kompleksas, ir sudėtinga nustatyti svarbiausias. Be to, keičiantis ekonominėms, politinėms sąlygoms šalyje, atsiranda naujos nedarbo didėjimo aplinkybės ir jų sąlygotos socialinės ir ekonominės pasekmės. Jas reikia nuolat tirti ir priimti konkrečius pasiūlymus, siekiant išvengti

neigiamų pasekmių šalies ekonomikoje, atsižvelgiant į esamas sąlygas numatyti ir pasiūlyti nedarbo sumažinimo ir šalies ekonomikos plėtros didinimo priemones (5).

Todėl kitoje darbo dalyje tikslinga būtų įvertinti socialines ir ekonomines nedarbo pasekmes

1.1.4. Nedarbo socialinės ir ekonominės pasekmės

Daugelis autorių Matiušaitytė, Martinkus, Snieška, Baumilienė ir kt. sutaria, kad nedarbo pasekmes ir kaštus visuomenei galima vertinti siaurąja ir plačiąja prasme. Pirmuoju atveju - tai mikroekonominiai nuostoliai, antruoju - makroekonominiai nuostoliai.

Mikroekonominiai nedarbo nuostoliai - nuostoliai, padaryti žmogui, praradusiam darbą.

Nedarbo pasekmes siaurąja prasme galima suskirstyti į tris grupes.

1. Žmogus, neturėdamas darbo, patiria **finansinių sunkumų**. Išsivysčiusiose šalyse yra mokamos bedarbių pašalpos, tačiau jos yra kur kas mažesnės nei turėtos darbuotojo pajamos, be to, jos mokamos tik tam tikrą laiką. Dėl prarastų pajamų padidėja nelygybė visuomenėje, nes paprastai nuo nedarbo dažniau kenčia nedideles pajamas gaunantys, mažai kvalifikuoti, žemo išsilavinimo, paprastai mažai uždirbantys asmenys. Šie žmonės retai turi santaupų ir ilgėjant nedarbo laikotarpiui jų finansinė padėtis nuolat blogėja.

2. Žmonėms, netekusiems darbo, labai didelę reikšmę turi **psichologinė trauma**, kurios neįmanoma išmatuoti. Bedarbiai jaučiasi beverčiai ir nereikalingi, jie gerokai dažniau nei dirbantieji serga, skiriasi, žudosi, miršta, padaro įvairius nusikaltimus. „Euronews“ duomenimis ES penkiolikai bedarbių tenka vienas nusikaltėlis [72]. Ypač nuo nedarbo kenčia ilgalaikiai bedarbiai. Profesija ir darbas - tai ne tik būdas užsidirbti pragyvenimui, bet ir galimybė įgyti socialinį statusą, „gyvenimo užduotį“: praradęs darbą asmuo, praranda ir šią užduotį bei jaučiasi nereikalingas visuomenei. Savižudybių skaičius Lietuvoje yra apie du kartus didesnis nei išsivysčiusiose Europos Sąjungos šalyse, o specialistų statistika verčia dar labiau sunerinti – nedarbui išaugus 1 proc., savižudybių padaugėja 4 proc., o psichikos sutrikimų – vidutiniškai 9 proc. [97]. Psichologiškai nukenčia ne tik bedarbis, bet ir jo artimieji: giminės, draugai, ypač šeima.

3. Trečioji nedarbo pasekmė - tai **žmogiškojo kapitalo praradimas**, t.y. patirties, kvalifikacijos netekimas. Bedarbis ne tik nekaupia naujų įgūdžių, patirties, bet ir praranda turėtuosius. Kuo ilgesnis bedarbystės laikotarpis, tuo daugiau sugebėjimų ir patirties praranda asmuo. Žmogiškojo kapitalo nuvertėjimas nėra didelis tokiu atveju, jeigu nedaug buvo į jį investuota ir iš jo greitai gautos pajamos arba jeigu investuota į žmogiškąjį kapitalą, kuriam būdingas mažas amortizacijos procentas. Tačiau nereikia pamiršti, jog į bedarbių gretas patenka ne tik mažai kvalifikuoti asmenys. Esant aukštam bendram nedarbo lygiui bedarbystė paliečia ir aukštą išsilavinimą bei kvalifikaciją

turinčius asmenis, kurių turimas žmogiškasis kapitalas dėl nedarbo nuvertėja. Įvairūs tyrimai patvirtina, kad ilgėjant bedarbystės laikotarpiui, mažėja įsidarbinimo galimybė.

Makroekonominiai nedarbo nuostoliai - nuostoliai plačiaja prasme, kuriuos patiria visa šalies ekonomika. Šiuo atveju nedarbą galima traktuoti kaip vieną svarbiausių neefektyvaus darbo jėgos ir kitų gamybos išteklių panaudojimo priežasčių.

Nedarbo kaštus plačiaja prasme taip pat galima susikirstyti į tris grupes.

1. **Ekonominiai kaštai.** Svarbiausia neigiama nedarbo pasekmė yra neefektyvus darbo jėgos ir kitų gamybos išteklių panaudojimas. Dėl bedarbystės yra netenkama dalies nacionalinio produkto. 1965 m. Arturas Okunas nustatė nedarbo lygio ir BNP atsilikimo ryšį, vadinamą **Okuno dėsniumi**, leidžiančiu apskaičiuoti absoliučius produkcijos nuostolius, susijusius su bet kuriuo nedarbo lygiu: faktiškam nedarbo lygiui viršijus natūralų nedarbo lygį 1 proc, realus BNP atsilieka nuo galimo BNP 2,5 proc. Tačiau BNP atsilikimas dėl nedarbo lygio įvairiais laikotarpiais ir įvairiose šalyse gali būti skirtingas. Okuno koeficientas nėra pastovus dydis, jis priklauso nuo institucinių veiksnių nacionalinėse darbo rinkose. BNP praradimai reiškia ekonominės gerovės praradimą. Tai realios pajamos, kurias galima gauti esant visiškam užimtumui, nepagamintos prekės ir nesuteiktos paslaugos. Bendrojo vidaus produkto netektis dėl nedarbo dažniausiai nustatoma ekspertiniais vertinimais ir tiesioginiais skaičiavimais pagal formulę:

$$\Delta BVP = 1/100 \times [(N1 - Nn) \times BVP1 \times 2,5]$$

čia: Nn – natūralus nedarbo lygis;

2,5 – Okuno koeficientas, rodantis santykį tarp nedarbo lygio ir BVP atsilikimo.

Martinkaus ir Beržinskienės nuomone BVP praradimas sąlygoja šalies gerovės praradimą, apibrėžtą realių pajamų netektimi esant visiškam užimtumui (nepagamintos prekės, nesuteiktos paslaugos) [35].

2. **Fiskaliniai kaštai.** Valstybė patiria nuostolių ne tik dėl išmokamų nedarbo pašalpų bedarbiams, bet ir netenka pajamų dėl mažesnių mokesčių ir socialinių įnašų. Fiskalinius nedarbo kaštus sudaro ir valstybės išlaidos aktyviai darbo rinkos politikai, t.y. nedarbo mažinimo priemonėms. Fiskalinių kaštų nustatyti neįmanoma dėl žmogiškojo kapitalo netekimo, vartojimo išlaidų sumažėjimo bei nusikalstamumo išaugimo, susijusio su nedarbu.
3. **Visuomeniniai kaštai.** Tai psichologinės - socialinės pasekmės visuomenei, žmogiškojo kapitalo praradimas, augantis nusikalstamumas. Nedarbas ir netikrumas dėl darbo vietos pažeidžia socialinę ramybę ir socialinį stabilumą. Esant aukštam nedarbo lygiui susidaro terpė atsirasti diskriminacijai darbo rinkoje, išstumianti į bedarbių gretas kai kurias gyventojų grupes: invalidus, pagyvenusius asmenis, jaunimą, moteris.

Pocius A., Okunevičiūtė – Neverauskienė L. teigia, kad makroekonominius nedarbo nuostolius sukelia neoficialus gyventojų užimtumas (nelegalus darbas), kuris išgalėjo ir suklestėjo pereinamojo laikotarpio į rinkos ūkį sąlygomis. Tai veiksny, kuris gerokai padidina realų gyventojų užimtumą ir sumažina nedarbą. Informacija apie užimtumą ir nedarbą nevisiškai atspindi tikrąją padėtį. Abstrakčios užimtumo ir nedarbo sąvokos irgi nedaug ką pasako apie tikrąją padėtį darbo rinkoje, nes egzistuoja darbo rinkos struktūros elementai (neregistruotas arba paslėptas nedarbas, nevisiškas ir neoficialus užimtumas), kurie yra faktiškai neapčiuopiami ir sunkiai įvertinami. Skaičiavimus apsunkina tikslios statistinės informacijos trūkumas, todėl jie apytikriai. Nedeklaruoto darbo apimtis glaudžiai susijusi su šešėline ekonomika [45].

Nedarbas yra esminis depresinių regionų bruožas – makro lygio problema, kurios ekonominės pasekmės ne tik nesukuriamos gėrybės, bet ir skurdas, kitos socialinės problemos bei stojantis ekonomikos apyvartos ratas. [1]

Apibendrinant galima pasakyti, kad žmogiškojo kapitalo nuvertėjimą nustatyti sudėtinga. Todėl tiriamojo darbo praktinėje dalyje bus vertinama BVP netektis dėl nedarbo, remiantis Okuno dėsnio.

Kadangi nedarbas susijęs su ekonomiais ir socialiniais nuostoliais, tai kiekviena šalis stengiasi mažinti nedarbo lygį. Priemonės mažinančios nedarbo lygį, paprastai įgyvendinamos per specialias įstaigas, vadinamas darbo biržomis. Jos organizuoja darbuotojų mokymo ir perkvalifikavimo kursus, rengia gyventojų užimtumo programas, organizuoja viešuosius darbus, skiria bedarbio pašalpas.

Nedarbas reiškia, jog neišnaudojamas vertingas išteklius, dėl to prarandamos potencialios prekės bei paslaugos ir šis praradimas jau nekompensuojamas. Be to, nedarbas sukelia ir socialinių problemų. Su nedarbo lygiu tiesiogiai susiję nusikaltimai, savižudybės ir kiti neigiami reiškiniai.

Darbas yra pagrindinis pragyvenimo šaltinis, tad jį praradus žmogus neturi pinigų minimalioms gyvenimo reikmėms: pavalgyti, buto nuomai, sveikatos poreikiams ir kt. Kyla nesutarimai šeimoje, ligos, mažėja žmonių išsilavinimas ir kt.

Gyventojų užimtumas ir bedarbystė turi tiesioginę įtaką šalies ūkio ekonomikai ir jos augimo tempams. Žmogaus darbas yra vienas iš jo pagrindinių gamybos veiksnių, be kurių kapitalas ir žemė negali dalyvauti gamybos procese.

Darbo veiksnį įvertinant ekonominiu požiūriu, išskiriamas kiekybinis ir kokybinis darbo potencialas. Kiekybinį darbo potencialą parodo šalies gyventojų skaičius, o kokybinį – techninis ekonominis ir teisinis gyventojų išsimokslinimo lygis. Taigi juo daugiau žmonių ir aukštesnės kvalifikacijos dalyvauja gamyboje, tuo daugiau sukuriama materialinių vertybių ar suteikiama paslaugų, didėja bendrasis vidaus produktas, nacionalinės pajamos. Gerėjant šiems rodikliams, didėja valstybės biudžetas, daugiau lėšų galima skirti šalies gyventojų socialiniams, ekonominiams ir kultūriniais poreikiams.

1.2. Migracijos teoriniai aspektai

1.2.1. Migracijos samprata ir jos apskaičiavimo metodika.

Darbo jėgos migracija egzistavo visais laikais, tačiau pastaruosius dešimtmečius jos reikšmė ypatingai sustiprėjo. Asmeniui ji yra svarbi kaip žingsnis aukštesnės padeties visuomenėje ir geresnių gyvenimo sąlygų link, visuomenei – kaip svarbi priemonė šalinant pasiūlos ir paklausos disbalansą darbo rinkoje. Kita vertus, migracija gali tapti pavojingų socialinių konfliktų tarp naujai atvykusių ir vietos bendruomenės priežastimi.

Žmogaus teisė judėti buvo apibrėžta 1948 m. priimtoje Jungtinių Tautų „Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje“. Joje teigiama, kad „kiekvienas žmogus turi teisę laisvai kilnotis ir laisvai pasirinkti savo gyvenamąją vietą kiekvienoje valstybėje“ Jungtinių Tautų vertinimais, ne savo gimtojoje šalyje šiuo metu gyvena nuo 185 mln. iki 192 mln. žmonių. Tai sudaro 2,9 proc. viso pasaulio gyventojų. [20]

Studijuojant įvairią literatūrą migracijos tema paaiškėjo, kad migracijos sąvoka yra perteikiama skirtingai, priklausomai nuo tolimesnio šio proceso nagrinėjimo tikslo bei masto. Sąvokos esmė lieka ta pati, tačiau autoriai išsamiau nagrinėjantys migracijos procesą atskleidžia platesnį jos apibūdinimą, o tuo tarpu kiti apsiriboja tik siaura jo apibrėžtimi. Norint pradėti nagrinėti migracijos procesą, pirmiausia reikia išsiaiškinti migracijos sampratą.

Kasnauskienė G. migracijos (lot.migratio – kėlimasis, kraustymasis) sampratą apibrėžia kaip gyventojų kėlimąsi arba persikėlimą gyventi iš vienos vietovės į kitą tam tikram nustatytam laikotarpiui [20]. Matiušaitytė R. remiasi Tassinopoulos A. ir pažymi, kad darbo jėgos judėjimas tuo pat metu keičiantis ir gyvenamajai vietai yra migracija [38]. Vaitekūno S. teigimu migracija yra toks pat senas reiškinys kaip ir pats žmonijos egzistavimas. Dar pirmykštėje bendruomenėje žmonės nuolat klajojo ieškodami geresnių medžioklės, žvejybos ar augalinio maisto plotų, saugesnių gyvenviečių. Migracijos nepanaikino ir susiformavęs sėslus gyvenimo būdas – dar iki šiol kai kurios tautos yra labiau klajoklinės nei sėslios [54]. Tam pritaria ir Dapkutė D. teigdama, kad „lietuviai niekada nebuvo romi ir sėsli žemdirbių tauta, kaip dažnai bandoma ją pristatyti. Netgi priešingai – pažvelgus į emigracijos iš Lietuvos istoriją aiškėja, kad lietuviai yra viena iš tų mažų istorinių tautų, kurios išėiviai gausiomis bangomis išsibarstė po visą pasaulį“ [11].

Statistikos departamento leidiniuose emigranto ir imigranto sąvokos apibūdinamos taip:

Emigrantas – asmuo, išvykęs į kitą valstybę laikotarpiui, kuris yra arba, tikėtina, bus ne trumpesnis kaip 6 mėnesiai.

Imigrantas – asmuo, atvykęs į šalį laikotarpiui, kuris yra arba, tikėtina, bus ne trumpesnis kaip 6 mėnesiai.

Ekonomikos terminų žodyne **migracija** – žmonių judėjimas į šalį (imigracija) ir iš jos (emigracija). Patikslinant emigracijos apibrėžimą verta pažymėti, kad emigravusiais laikomi tik tie žmonės, kurie oficialiai pranešė apie savo išvykimą iš šalies. Žmonės, gyvenę užsienyje kad ir daugelį metų, tačiau oficialiai apie tai nepranešę ir vieną ar du sykius per metus grįžtantys, emigrantais nelaikomi ir statistikoje neatsispindi, nors jų situacija – socialiai, kultūriškai ir ekonomiškai – atitinka emigranto statusą. Minėti statistikos niuansai apsunkina Statistikos departamento vedamą apskaitą bei realios informacijos apie emigracijos intensyvumo pokyčius gavimą.

Migracija yra viena iš svarbiausių dabartinio demografijos mokslo sričių. Kartu su gimstamumu ir mirtingumu migracija lemia bendrojo gyventojų skaičiaus pasikeitimą. Tai ne tik demografinis, bet ir socialinis – psichologinis reiškinys. Tai reiškia, kad žmonių judėjimas paprasčiausiai neatkartoja ekonominių ar politinių tendencijų; sprendimas migruoti priimamas individualiai, gerai jį apgalvojus. [20]

Migracijai apibudinti yra naudojami tokie **migracijos matai**:

- **Migracijos apimtis** – absoliutus migrantų (atvykusių ir išvykusių) skaičius, tenkantis valstybei, miestui ar rajonui per tam tikrą laikotarpį (mėnesį, metus);
- **Migracijos intensyvumas** - migrantų (atvykusių ir išvykusių) skaičius per tam tikrą laikotarpį (metus, dešimtmetį) tenkantis 1000 ar 10 000 tam tikros šalies ar rajono gyventojų.

Emigracijos koeficientas apskaičiuojamas:

$$EK = (\text{Bendrasis emigravusiųjų skaičius} / \text{vidutinis metinis gyventojų skaičius}) * 1000$$

Imigracijos koeficientas apskaičiuojamas:

$$IK = (\text{Bendrasis imigravusiųjų skaičius} / \text{vidutinis metinis gyventojų skaičius}) * 1000$$

Bendrasis migracijos koeficientas apskaičiuojamas:

$$EK = ((\text{Bendrasis emigravusiųjų skaičius} + \text{Bendrasis imigravusiųjų skaičius}) / \text{vidutinis metinis gyventojų skaičius}) * 1000$$

Migracijos saldo (Δ) – tai skirtumas tarp atvykusiųjų ir išvykusiųjų skaičiaus per tam tikrą laikotarpį. Migracijos saldo gali būti teigiamas arba neigiamas. Jis išreiškiamas absoliučiais skaičiais arba 1000 – iui gyventojui. Pastarasis vadinamas migracijos saldo koeficientu:

$$K_{\Delta} = ((\text{Atvykusiųjų skaičius} - \text{išvykusiųjų skaičius}) / \text{Vidutinis metinis gyventojų skaičius}) * 1000$$

Kartais nustatyti imigrantų ir emigrantų skaičių yra sunku. Ypač tai tinka šių dienų Lietuvos situacijai.

1.2.2. Migracijos teorijos

Žmonės migruoja neatsitiktinai – jie persikelia gyventi ten, kur jų nuomone, egzistuoja geresnės darbo, gyvenimo, savęs realizavimo sąlygos. Analizuojant ekonominę migraciją teoriniu lygmeniu, taip pat ir praktiniuose tyrimuose, yra taikomos migraciją aiškinančios teorijos, padedančios nusakyti migracijos priežastis. Jos aiškina kodėl, kur ir kaip žmonės migruoja. G.Kasnauskienė pateikia tokias migracijos teorijas [20].

Ravenšteino migracijos dėsniai. Pirmąją migracijos teoriją sukūrė Ernestas Džordžas Ravenšteinas 1885 m. Jo sukurta teorija vadinama migracijos įstatais. „Migracijos įstatymuose“ (1885,1889). Šie „įstatymai“ buvo teiginiai apie migracijos tendencijų prigimtį, migracijos srautus ir migracijos skirtumus tarp skirtingų žmonių kategorijų. Ravenšteino teorijos keli teiginiai yra svarbūs ir tvirtai pagrįsti to meto stebėjimais. Tačiau reikia pažymėti ir tai, kad nemažai teiginių (ar įstatymų), Ravenšteino pateiktų 1880-aisiais, yra aktualūs ir šiuolaikiniame gyvenime.

Ravenšteinas teigė, kad „daugumos žmonių siekimas geriau save materialiai aprūpinti“ yra įtakingiausias faktorius, sąlygojęs migraciją. Jo nuomone, ekonominiai motyvai yra pirminiai migracijos motyvai. Šis teiginys tapo beveik visų tolimesnių migracijos teorijų pagrindu.

Ravenšteino dėsnių peržiūra ir papildymas. Po kelių metų Ravenšteino teoriją papildė Adna Weber, įtraukdama į ją dar vieną nepriklausomąjį kintamąjį, veikiantį migracijos lygį, darbo paklausą. Šis papildymas leido aiškinti migracijos priežastis ekonominės pusiausvyros pažeidimu, kurį lemia netolygus gyventojų ir ekonominių galimybių pasiskirstymas pasaulio regionuose. Dar vėliau, XX amžiaus viduryje, buvo pasiūlytos teorijos, kurios suteikė Ravenšteino dėsniams matematinę prasmę. Jos rėmėsi Niutono gravitacijos dėsniu, pagal kurį du kūnai visatoje traukia vienas kitą proporcingai jų masių sandaugai, padalytai iš atstumo kvadrato. Vėliau šį dėsnį vertino ir papildė G.K. Zipfo, Dž.K. Stiuartas, T.R.Andersonas ir kiti. Baigiant tobulinti šį modelį paaiškėjo akivaizdus trūkumas – keblus ir neaiškus ekonominių galimybių apskaičiavimas.

Ekologinės teorijos yra antroji šiuolaikinių migracijos teorijų kryptis, aiškinanti migraciją visuomenės lygmeniu. Svarbiausia jos prielaida yra pusiausvyra, kuri egzistuoja tarp gyventojų skaičiaus, visuomenės struktūros, technologijų ir aplinkos. Pvz.; dėl politinių neramumų emigracija didėja. Ekologinis modelis yra plačiai naudojamas migracijai iš kaimų į miestus aiškinti. Dėl ūkio modernėjimo užimtumo galimybės kaime mažėja.

Šis modelis naudingas tada, kai reikia aprašyti migraciją lemiančias socialines sąlygas. Jis taip pat gali padėti nustatant migracijos kryptis.

Ankstyvąją **stūmos ir traukos teoriją**, kuri remiasi Ravenšteino dėsniais 1966 m. sukūrė Everett Lee. Jis nustatė keturis bendruosius veiksnius, kurie buvo svarbūs migracijos hipotezėje. Anot Lee, kiekvieną sprendimą migruoti lydi:

- 1) Stūmos ir traukos veiksniai (užimtumo galimybių įvertinimas, gyvenimo sąlygos, klimatas, kultūrinis gyvenimas, laisvalaikio leidimo galimybės bei išlaidos), susiję su išvykimo (atvykimo) vieta,
- 2) Kliūtys (fiziniai ir politiniai barjerai), kylančios migruojant,
- 3) Asmeniniai veiksniai (asmens ir šeimos charakteristikos: šeimos dydis, žmogaus žinios apie gyvenimo sąlygas atvykimo vietoje).

Svarbią reikšmę migruojant turi stūmos, traukos įvertinimai ir kliūčių suvokimas, kadangi jie yra subjektyvūs ir kiekvienam potencialiam migrantui atrodo skirtingi.

1.1 lentelė

Migracijos stūmos ir traukos veiksniai

Stūmos veiksniai		Traukos veiksniai	
Dideli mokesčiai	Bloga sveikatos priežiūra	Gera sveikatos priežiūra	Politinis prieglobstis
Nedarbas	Šeimos narių gausėjimas	Geresnis klimatas	Santuoka
Brangi nuoma	Prasta švietimo sistema	Didesnis darbo užmokestis	Paausštinimas
Karas	Persekiojimas	Siūloma daugiau galimybių	Geresnis gyvenimo lygis
Politinė suirutė	Pilietiniai neramumai	Geresnis išsilavinimas	Geresnės socialinės garantijos
Gamtos stichijos	Diskriminacija	Derlingos žemės	Propaganda
Netektys	Sunkumai grįžti	Asmeninė laisvė	Giminės
Skurdas	Mažos pajamos vienam gyventojui	Kultūrinis suderinamumas	Geresnė infrastruktūra

Veliau buvo bandyta atlikti detalesnę analizę. Siekiant atsakyti į klausimą, kaip ir apie ką mąsto žmonės prieš nusprenddami migruoti, kodėl kai kurie nusprendžia pasilikti. Šių klausimų atsakymai įvairuoja pagal tyrimo metodų kompleksumą ir sudėtingumą.

D.E. Medisonas 1973 m. migracijos priežastis remiantis vien tik mobilumo potencialu, pasiūlė suskirstyti gyventojus jų mobilumo potencialo mažėjimo tvarka. Anot jo, žmonių mobilumas susijęs su tuo, ar lengvai jie priima sprendimus. Kuo aukštesnis sprendimų priėmimo slenkstis, tuo mažiau tikėtina, kad žmogus kada nors migruos. Tačiau yra žmonių, vadinamųjų amžinųjų migrantų, kurių sprendimų priėmimo slenkstis yra labai žemas, todėl jiems pakanka mažiausio postūmio, kad jie migruotų.

Šiuolaikiniame pasaulyje dauguma žmonių elgiasi racionaliai beveik visą savo gyvenimą, tačiau nei vienas iš jų nėra absoliučiai racionalus nuolat. Stūmos ir traukos dėsniai yra neoklasikinės migracijos teorijos šerdis.

Neoklasikinę migracijos teoriją 1954 m. sumanė W.A. Lewis. Šioje teorijoje ypač svarbus darbo jėgos migracijos vaidmuo augant ekonomikai. Taigi darbo pasiūla keičiasi ir darbo jėga migruoja iš tradicinių sričių į modernias, kur darbo užmokestis yra didesnis. Neoklasikinė migracijos teorija sujungia bendrus, visuomeninius migracijos veiksnius ir individualią elgseną. Stebint visuomeninius veiksnius daroma išvada, kad migraciją lemia netolygus geografinis kapitalo ir darbo pasiskirstymas. Ši teorija tiria ir tai, kokios priežastys skatina asmenis reaguoti į struktūrinius šalių netolygumus migruoti. Taigi migraciją labiausiai lemia individualūs sprendimai,

kuriuos priima racionaliai mąstantys rinkos dalyviai, turintys visą informaciją apie migracijos naudą, žalą ir visus ekonominius procesus.

1962 m. L.A.Sjastad pasiūlė naują, plačiai naudojamą modelį, paremtą prielaida, kad migracija yra ekonominių galimybių atsakas. Šis modelis grįstas minėta neoklasikine teorija, kad migrantai siekia pagrindinio tikslo – maksimalios naudos.

Naujosios ekonominės migracijos teorijos esmė – darbo užmokesčių skirtumai tarp migrantus išsiunčiančių ir priimančių teritorijų. Ši teorija pasirodė kaip neoklasikinės idėjos atgarsis. Šią teoriją išplėtojo O.Stark ir R.Lucas. Remdamiesi neoklasikiniu modeliu jie pabrėžia migrantų namų ūkių ar šeimų vaidmenį migracijos procese ir kiek išsamiau nagrinėja makroveiksnius. Ji gilina migracijos priežastis, kylančias kilmės šalyse, t.y.stūmos veiksnius. Pasak šios teorijos autorių, emigraciją lemia tikėtinų pajamų kitoje šalyje ir rizikos keliant santykis.

Skirtingai nei neoklasikinė, ši teorija mažiau reikšmės teikia darbo užmokesčio netolygumui skirtingose srityse.

1978 m. R.R.Sell ir G.DeJong sukūrė **sprendimų migruoti priėmimo teoriją**. Šią teoriją sudaro keturi nuosekliai vienas iš kito išplaukiantys komponentai: galimybės, motyvai, lūkesčiai ir stimulai.

- Galimybės:
- Potencialaus migranto galimybė migruoti (fizinė, psichinė galimybė). Jei kliūtys neįveikiamos migracija neįmanoma;
  - Migranto mąstysena (jeigu yra glaudus emocinis ryšys su tėvyne ir bendruomene, mintis apie migraciją gali būti siaubinga);
- Motyvai:
- Tikėtinos pajamos;
  - Rizika (neužtikrintas naujasis pajamų šaltinis);
  - Rinkos netobulumas (migrantai gali neturėti pakankamai geros prieigos prie vietinio kapitalo);
  - Santykinės pajamos. „Investavimas“ į migraciją suteikia galimybę namų ūkiams pagerinti tam tikrų socialinių grupių santykinę pajamą (pvz., kaimo gyventojų).

Šios keturios prielaidos padeda susikurti potencialaus migranto paveikslą. Tai asmuo, turintis tam tikrą gebėjimą, kuriuos jis gali produktyviau panaudoti šalyje, į kurią emigruoja, nei savo šalyje. Tai migrantas, turintis pakankamai lėšų keliauti, nebijantis rizikos ir tikintis, kad pajamos kitoje šalyje turės įtakos jo biudžetui.

Yra motyvų migruoti, kurie nesusiję su ekonomine nauda. Pvz.: šeimos santykiai, sveikata, laimė, nepriklausomybė ar kokia nors specifinė veikla.

Terminas „motyvas“ priimant sprendimą migruoti aprašo daiktus, dalykus ar reiškinius, kuriuos žmonės labiausiai vertina. Kiekviena visuomenė turi savo kultūrinės vertybes. Daugelyje visuomenių didžiausia vertybė yra sėkmė, kuri beveik visada sutapatinama su ekonomine sėkme.

Lūkesčiai: ➤ Migranto tikėjimas, kad migracija padės jam pasiekti savo tikslus (informacija apie pelningą darbą, naujosios gyvenamosios vietos lūkesčiai).

Migrantus nuolat veikia aplinka ir bendruomenė, kurioje jie gyvena, nes būtent nuo šių veiksnių priklauso, kaip žmogus suvokia vieną ar kitą informaciją, formuojančią jų lūkesčius. Jei lūkesčiai nepasitvirtina (klaidinga informacija, neatsižvelgimas į patikimus duomenis) vienos krypties migracijos srautai praktiškai visada susiję su priešingos krypties srautais (sugrįžimas į ankstesniąją gyvenamąją vietą).

Stimulai: ➤ Tai dabartinės ir būsimos gyvenamosios vietos specifinės charakteristikos, kurios gali teigiamai ar neigiamai veikti sprendimo migruoti priėmimą (pvz., švietimo įstaigų kokybė).

Pagrindiniai stimulai kaip ir motyvai susiję su ekonomine gerove. Be ekonominių gali būti ir kitokių stimulų: klimatas, nusikalstamumo lygis, poilsio galimybės, atstumas iki šeimos narių ir t.t. Iš daugelio stimulų galima išskirti du reikšmingiausius: ekonominius ir šeimos stimulus.

Socialinio tinklo teorija migraciją apibrėžia kaip gerai organizuotą derinį visuomeninių ryšių, kuriais naujieji migrantai bendrauja su savo artimaisiais likusiais namuose. Šie ryšiai padeda keisti informaciją, teikti finansinę paramą, ieškoti darbo ir kt. Tokiu būdu sumažinamos migracijos išlaidos ir rizika. Toks tinklas sukuria galimybę steigti migracijos kanalus. Laikui bėgant ir spartėjant migracijai, tinklai tampa dar tankesni ir įvairesni, teikia dar daugiau lengvatų, galimybių migruoti. D.S.Masis, L.Goldring ir J.Durand teigimu, tokie tinklai yra plėtros produktai: susikūrus naujoms rinkoms, padidėja darbo jėgos apyvartumas.

Tokius tinklus Amerikoje ir Vakarų Europoje yra įkūrę emigrantai iš Lietuvos. Įkurtos institucijos (ambasados ir konsulatai), teikiančios išeiviams labai svarbią praktinę pagalbą. Čia steigiamos lietuviškos mokyklėlės, vyksta kultūros renginiai. Šiuo metu pasaulyje veikia 35 lietuvių bendruomenės.

1.2.3. Migracijos rūšys

Migraciją galima suskirstyti į dvi pagrindines rūšis: **vidinę ir tarptautinę** (išorinę), tačiau abi jos turi kaip ir bendrų, taip ir skirtingų bruožų, priežasčių bei pasekmių. Todėl norint plačiau atskleisti migracijos sampratą būtina susipažinti su teritorinės (vidinės) bei tarptautinės (išorinės) migracijos sąvokomis.

Gyventojų teritorinė (vidinė) migracija – tai žmonių persikėlimas iš vienos vietos į kitą nuolatiniam gyvenimui¹. Nacionalinėje demografinės (gyventojų) politikos strategijoje pateiktame apibrėžime pastebimas skirtumas aukščiau pateiktai S.Vaitekūno sąvokos apibrėžčiai.

Strategijoje teigiama, kad „vidinė migracija - tai procesas, kai asmenys keičia nuolatinę gyvenamąją vietą šalies viduje, ketinant apsigyventi nuolat ar ilgesniam negu 6 mėnesių laikotarpiui“ [87].

Vadinasi vidinė migracija (kaip teigia S.Vaitekūnas), nebūtinai yra persikėlimas į kitą vietą nuolatiniam gyvenimui [54].

Gudavičiaus, Jurginio, Matulevičiaus pastebėjimu, vidinė gyventojų migracija vyko nuo seniausių laikų, kai tik prasidėjo Lietuvos apgyvendinimas, nes pats teritorijos apgyvendinimas – tai žmonių kraustymasis iš vienos vietos į kitą.

Dėl teritorinės (vidinės) migracijos iš esmės gali pakisti atskirų regionų ar mažesnių teritorinių vienetų gyventojų skaičius, jų demografinė ir socialinė struktūra, ekonomika, gamtinė aplinka [54]. Todėl norint kontroliuoti migracijos srautus yra išskiriami tokie vidinės migracijos tikslai: 1) stabdyti labai intensyvią migraciją iš kaimų į miestus; 2) nukreipti migracijos srautus nuo stambiųjų miestų; 3) užtikrinti vienodesnę įvairių teritorijų ekonominę – socialinę išsivystymą [102].

Tarptautinė (išorinė) migracija - žmonių persikėlimas iš tėvynės į kitas valstybes dėl ekonominių, politinių, religinių priežasčių [99]. Tarptautinė migracija apima ne tik individų, šeimų ir didesnių grupių mobilumą, bet ir reiškia kultūrų, tradicijų, aspiracijų bei žinių ir įgūdžių – pamatinių žmogaus gyvenimo reiškinių – persikėlimą bei apsikeitimą [27].

Toks judėjimas per valstybių sienas yra paprastai valstybių kontroliuojamas. Valstybės sprendžia kiek, kaip ir kokių žmonių įsileisti. Siunčiančios valstybės sprendžia įvairiausius klausimus: kaip paskatinti arba kaip stabdyti migrantus [89].

Kasnauskienė G. migraciją skirto taip: 1) priverstinė migracija, kai sprendimą migruoti priima kiti asmenys, neatsižvelgdami į to asmens norus; 2) darbo jėgos migracija, ji yra ekonominės prigimties; 3) šeimų migracija – sudedamoji socialinė darbo jėgos, taip pat priverstinės migracijos dalis [20].

Vildžiūnienė A. išskiria tokius išorinės (tarptautinės) migracijos tikslus: 1) išsaugoti ūkio vystymosi pusiausvyrą; 2) užtikrinti socialinę saugumą; 3) užtikrinti darbo rinkos subalansavimą; 4) nepažeisti etnokultūrinių interesų [102].

Vaitekūnas S. pateikia dar vieną migracijos rūšį. Be jau aptartos vidinės ir teritorinės migracijos, autorius išskiria ir **švytuoklinę** migraciją, teigdamas, kad „šis migracijos terminas yra vartojamas nusakyti ir nuolatiniam išvykimui į kitą gyvenamąją vietą, ir kasdieniniam važinėjimui į darbą, mokytis, studijuoti ir pan. nekeičiant gyvenamosios vietos.“ [54].

Mokslinėje ir populiarioje literatūroje vartojamas ir socialinės migracijos terminas, kuris reiškia perėjimą iš vienos socialinės grupės į kitą arba kilimą karjeros laiptais [54].

Migracija gali būti **legali** ir **nelegali**. Legalai – kai migruojama pagal galiojančius įstatymus. Nelegalai – kai gyventi išvykstama pažeidžiant įstatymus [99].

Pagal trukmę migracija gali būti **pastovioji** (išvykęs žmogus jau nesugrįžta į ankstesnę gyvenamąją vietą), ir **laikinoji** (išvykusieji po kurio laiko sugrįžta į ankstesnę gyvenamąją vietą). Laikinosios migracijos trukmė tiksliai neapibrėžta. Ji gali trukti nuo kelių dienų iki metų ar daugiau. Laikinajai migracijai priklauso ir **sezoninė migracija** [20].

Legalios migracijos sąlygomis ekonominio bei socialinio poveikio požiūriu dera skirti **ilgalaikę** ir **trumpalaikę** migraciją [52].

Gyventojai, keisdami gyvenamąją vietą, migracijos procese du kartus keičia savo pavadinimą. Kaip pateikia skirtinga literatūra, išvykimo rajonuose jie vadinami išvykstančiais (išvykėliais, išseiviais, emigrantais), atvykimo – atvykstančiais (atvykėliais, ateiviais, naujakuriais, imigrantais).

Migracijos esmė glūdi gyventojų judėjime iš vienos vietos į kitą, tiek šalies viduje, tiek už jos ribų, siekiant numatytų tikslų. Todėl nesvarbu, koku mastu bus nagrinėjamas šis procesas, vis tiek jo sampratos esmė liks ta pati, atskleidžianti asmenų persikėlimo, įsitvirtinimo aspektus.

Kadangi praktinėje darbo dalyje bus atliekama emigracijos analizė, todėl tolimesnėje teorinėje darbo dalyje bus nagrinėjami tik emigracijos klausimai.

1.2.4. Emigracijos priežastys

Emigraciją veikia daugybė priežasčių. Ekonominio ir socialinio poveikio požiūriu emigraciją sąlygoja įvairių veiksnių grupės. Didžiausią reikšmę darbo jėgos migracijai turi ekonominiai motyvai. Tačiau, nepaisant jų svarbos, sprendimą migruoti priima pats žmogus.

Pasak Kvainauskaitės V. Visos darbo jėgos migracijos priežastys skirstomos į dvi dalis, t.y. mikroekonominis ir makroekonominis veiksniai [28].

Mikroekonominiai veiksniai – tai subjektyvios sąlygos, žmonių individualūs motyvai, lemiantys migracijos pasirinkimą. **Makroekonominiai veiksniai** – tai tam tikros objektyvios sąlygos, kuriose gyvena ir dirba žmogus.

Matiušaitytė R. remdamasi Straubhaar T. prie mikroekonominių ir makroekonominių veiksnių išskiria **neekonominis** veiksniai., kuriuos Kvainauskaitė V. vadina specifiniais veiksniais. Šių autorių migracijos veiksnių klasifikacijos pateiktos 1.2. lentelėje.

1.2. lentelė

Kvainauskaitės V. ir Matiušaitytės R. migracijos veiksnių klasifikacijų palyginimas

Migraciją įtakonantys veiksniai	Kvainauskaitės V. migracijos veiksnių klasifikacija	Matiušaitytės R. migracijos veiksnių klasifikacija
Mikroekonominiai veiksniai	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Amžius; ➤ Lytis; ➤ Šeimyninė padėtis; ➤ Migracijos atstumas; ➤ Kalbos barjeras; ➤ Žinios apie šalį. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Amžius; ➤ Lytis; ➤ Šeima; ➤ Išsilavinimas, kvalifikacija; ➤ Pajamos, turtas; ➤ Transakciniai kaštai.

Migraciją įtakonantys veiksniai	Kvainauskaitės V. migracijos veiksnių klasifikacija	Matiušaitytės R. migracijos veiksnių klasifikacija
Makroekonominiai veiksniai	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nevienodi šalių ekonominio išsivystymo lygiai; ➤ Šalių gyvenimo lygio skirtumai; ➤ Darbo užmokesčio (pajamų) dydžio skirtumai; ➤ Užimtumo ir nedarbo lygiai šalyse; ➤ Valstybės ir vietinės valdžios verslo sąlygų, mokesčių politika ir t.t. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Darbo rinkos situacija; ➤ Žmogaus kapitalo didinimo galimybės; ➤ Teisinės mobilumo kliūtys.
Neekonominiai (specifiniai) veiksniai	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Valstybės politika; ➤ Imigracijos kvotos ir emigracijos kliūtys; ➤ Politinės represijos ir karai; ➤ Ekologiniai šalies veiksniai ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kultūra, kalba; ➤ Mentalitetas; ➤ Religija; ➤ Politinė situacija; ➤ Informuotumas.

1.2. lentelės tęsinys

Atskirai išskirti šių veiksnių įtaką migracijai labai sunku, jie tarpusavyje susiję ir sąveikauja.

Kasnauskienė G. įvardija ekonominius ir šeimos emigraciją lemiančius veiksnius. Kvainauskaitės V. teigimu nustatyta, kad ekonomiškai motyvuotas migracijos potencialas kyla, kai šalių ekonominio išsivystymo lygiai skirtingi, kai vyrauja ryškūs skirtumai tarp grynujų pajamų lygių, ypač tarp darbo užmokesčio lygių emigracijos ir imigracijos.

Darbo užmokesčio pasiskirstymo įtaka migracijai susijusi su vidutinių darbo užmokesčių lygiu. Šalyse, kuriose vidutinis kvalifikuotų ir nekvalifikuotų darbuotųjų darbo užmokesčių skirtumas mažesnis, žmogiškojo kapitalo investicijų grąža žemesnė nei kitose šalyse. Kvalifikuoti ir profesionalūs šių šalių darbuotojai turi didžiausią pelną iš emigracijos į šalis, kuriose kvalifikuotų ir nekvalifikuotų darbuotojų vidutinis uždarbių skirtumas didelis, o nekvalifikuoti šalyse su vienodesniais darbo užmokesčiais. Labai produktyvūs darbuotojai migruos į šalis, kuriose galės gauti didesnę pelną iš savo talento.

Darbo jėgos migracijos potencialas atsiranda, jeigu vienoje šalyje egzistuoja stūmimo, o kitoje – traukos veiksniai. Paprastai traukos veiksnys susiformuoja imigracijos šalyje, kurioje aukštesnis išsivystymo lygis ir palankios darbo sąlygos traukia darbo jėgą iš silpniau ekonomiškai išsivysčiusių šalių, ir atvirkščiai: stūmimo veiksnys kyla emigracijos šalyje, kur žemas išsivystymo lygis, blogos darbo rinkos sąlygos (pvz., užimtumo perspektyvų stoka, nedarbas, mažos pajamos) tarsi išstumia darbo jėgą iš šalies ieškoti geresnių darbo ir gyvenimo sąlygų kitur [20].

Matiušaitytė R. pažymi, kad jeigu tarp dviejų šalių nėra jokių kliūčių ir egzistuoja visiška migracija, tai šalies, kur darbo užmokestis mažesnis, išvažiuojant asmenims, čia dėl darbo pasiūlos mažėjimo darbo užmokestis didės, o šalyje, į kurią emigruojama, darbo užmokestis dėl darbo pasiūlos didėjimo mažės. Tačiau darbo jėgos migracija ne visada lygina darbo užmokestį. Pvz., mažiau ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse aukštos kvalifikacijos darbo jėga gauna atlygį, mažesnę už jų ribinį produktą, todėl jiems emigruojant pasiliekančiųjų šalyje vidutinis darbo užmokestis mažėja. Matiušaitytė R. taip pat išskiria stūmimo ir traukos veiksnius. Pasak jos reikia abiejų veiksnių veikimo, norint, kad darbo jėga migruotų. Žmonės rimtai ima galvoti apie darbo vietos pakeitimą tik tokiu atveju, jeigu darbo užmokesčio skirtumas viršija 5 proc., kartu keisti ir

gyvenamąją vietą – kai darbo užmokesčio skirtumas didesnis nei 10 proc., o apie darbo vietą užsienyje – kai darbo užmokesčio skirtumas dar didesnis.

E.Lee padarė išvadą, kad migracija didėja ekonominės gerovės ir mažėja ekonominio nuosmukio laikais. Jis pastebėjo, kad ekonominės sistemos struktūra gali turėti lemiamą reikšmę migracijai.

Be jau minėtų migraciją veikiančių traukos ir stūmimo veiksnių, reikėtų atsižvelgti ir į tokį aspektą kaip žmogiškojo kapitalo investicijos, nes darbuotojų migracija gali būti apibūdinama ir kaip žmogiškojo kapitalo investicijos forma. Žmogiškasis kapitalas – tai tos žmogaus savybės, kurių dėka jis gali gauti pajamas, t.y. žmogaus kvalifikacija, žinios, patirtis ir pan. Šis kapitalas gali būti padidintas specifinėmis investicijomis, kurios reikalauja dabartinių kaštų, bet padidina būsimąsias gyvenimo pajamas [38].

Tolimesnėje darbo dalyje bus nagrinėjamos emigracijos socialinės ir ekonominės pasekmės.

1.2.5. Emigracijos socialinės ir ekonominės pasekmės

Emigracijos socialinis ir ekonominis poveikis šalims vertinamas įvairiai. Pasaulinio ūkio požiūriu, ekonomistai migraciją laiko teigiamu reiškiniu, t.y. mechanizmu, kuris išlygina darbo jėgos trūkumą ir perteklių. Tokiu būdu sudaromos sąlygos kilti darbo užmokesčiui ir įvairių šalių gerovei.

Kasnauskienė G. pateikia [20] tokius **emigracijos padarinius**:

- Migracijos padariniai visuomenei. Gyventojų skaičiaus pokytis, visuomeninės kultūros kitimas, galimas politinės pusiausvyros pakeitimas.
- Migracijos padariniai migrantams. Emigranto adaptacijos procesas. Jį įtakoja tokie veiksniai: kalba, religija, kultūra, migrantų lūkesčiai, šeima

Kvainauskaitė V. pateikia [28] tokius **neigiamus emigracijos aspektus**:

- „Protų nutekėjimo“ problema. „Protų nutekėjimas“ – kai aukštos kvalifikacijos žmonės nebegrįžta. „Protų praradimas“ - kai aukštos kvalifikacijos žmonės užsienyje dirba žemos kvalifikacijos darbus.
- Sumažėjęs gamybos veiksnių panaudojimas. Santykinai didesnė kvalifikuotos darbo jėgos migracija gali pažeisti nusistovėjusį darbo organizavimą, todėl nekvalifikuotų asmenų nedarbas augs, kartu mažės bendrojo vidaus produkto gamybos apimtys, atsiras įtampa nekvalifikuotos darbo jėgos rinkoje.
- Namų ūkių išlaidų ir santaupų sumažėjimas. Pajamų (įskaičiuojant ir pajamas už parduotą ar išnuomotą turta) ir santaupų išvežimas, susijęs su emigracija ir įsikūrimu svetur, tiesiogiai gali sumažinti namų ūkių išlaidas ir santaupas.

- Gamybos apimties ir pajamų vienam gyventojui sumažėjimas. Išvykusių kvalifikuotų darbuotojų vietas ne visada užims kiti, nes tokių specialistų gali ir pritrūkti, o darbuotojų mokymas ir kvalifikacijos kėlimas ilgai trunka ir yra brangus. Dėl šių priežasčių BVP gamybos apimtys gali sumažėti, o technologinė pažanga sulėtėti. Vidutinės gyventojų pajamos gali sumažėti dar ir dėl to, kad santykinai padidės nekvalifikuoto ir mažiau apmokamo darbo apimtys.
- Vidutinio darbo jėgos kvalifikacijos lygio šalyje sumažėjimas. Kvalifikacijos lygio smukimui didelę reikšmę turi tai, kad, išvykus aukštos kvalifikacijos darbuotojams, į jų darbo vietas gali ateiti žemesnės kvalifikacijos žmonės.

Junevičius A. Pažymi [78], jog kvalifikuotos darbo jėgos emigracija sukelia tokias **neigiamas pasekmes**:

- Sumažėjęs gamybos veiksmų panaudojimas;
- Gamybos apimties ir pajamų vienam gyventojui sumažėjimas;
- Namų ūkio išlaidų ir santaupų sumažėjimas;
- pajamų diferenciacijos didėjimas.

Matiušaitytė R. pažymi, kad didėjanti emigracija neturtingoms šalims gali turėti ir **neigiamų padarinių**. Jeigu išvažiuos daug žmonių, atsiras darbo užmokesčio didinimo spaudimas, o tai turi neigiamą įtaką raidos galimybėms: brangsta darbo imli produkcija, emigruojant aukštos kvalifikacijos darbuotojams blogėja jos kokybė ir mažėja produkcijos realizavimas. Dėl išvažiuojančios kvalifikuotos darbo jėgos gali mažėti šalies darbo produktyvumas.

D. Šavareikienė, I. Matuzienė, S. Žičkienė pateikia trumpalaikės ir ilgalaikės **emigracijos privalumus ir trūkumus**. Geresnė išeitis valstybiniu požiūriu – trumpalaikė emigracija, kurios privalumai tokie: nedarbo lygio mažėjimas, migrantų su nauja patirtimi grįžimas, į kilmės šalį srūvantys pinigų srautai. Trumpalaikės emigracijos trūkumai: socialinio draudimo einamojo finansavimo mažėjimas, staigus atlyginimų didėjimas tuose sektoriuose, iš kur nuteka darbo jėga. Ilgalaikė migracija valstybei žalingesnė: prarandamos investuotos į žmonių išsilavinimą lėšos, prarandami specialistai, blogėja demografinė padėtis. Kaip privalimai pažymėtini grįžtančiųjų emigrantų įgyta patirtis ir kompetencija. [52]

Trumpalaikėje perspektyvoje darbo jėgos migracija turi daugiau neigiamų pasekmių. Priimančiojoje šalyje padidėja darbininkų konkurencija, dėl to kenčia vietiniai darbininkai, bet pagerėja darbdavių situacija. Silpniau išsivysčiusios šalys patiria „protų nutekėjimą“, mažėja BVP, neigiamai veikiamas darbo našumas ir t.t. Ilgalaikėje perspektyvoje darbo jėgos judėjimas naudingas visoms šalims. Bendrojoje rinkoje kapitalo investicijos, užimtumas ir apmokėjimo lygiai supanašėja ir kartu auga visų šalių gerovė.

Paprastai emigrantai pirmenybę teikia trumpalaikiam darbui: nuo kelių mėnesių iki kelerių metų. Pagerėjusi ekonominė situacija migranto šalyje sąlygoja atgalinės migracijos srautus. Reemigracija gali vykti ir dėl „išstūmimo“ iš priimančiosios šalies veiksnio. Šalis gali imigrantams sudaryti įvairius teisinius barjerus, nustatyti nepalankių minimalių darbo užmokestį. Grįžimą gali skatinti ir priimančiosios šalies visuomenės neigiama reakcija. Būtent dėl reemigracijos ilgalaikėje perspektyvoje emigracijos neigiamos pasekmės nebus svarbios. „Protų nutekėjimą“ kompensuos „protų sugrįžimas“.

Apibendrinant galima pažymėti, kad gyventojų migracija – tai procesas, kuris nuolat vyksta ir dėl įvairių priežasčių vyko visą žmonijos egzistavimo laikotarpį. Migracijos sąvoka apima bet kokį žmonių judėjimą – vienoje valstybėje ar kertant jų sienas; ilgam ar trumpam laikotarpiui; savanorišką arba priverstinę; ieškant kitos darbo ar bedarbystės vietos; legalią ir nelegalią; migraciją siekiant pakeisti politinę, socialinę, ekonominę, kultūrinę ar kitokią aplinką. Migracija nelaikoma karinių pajėgų judėjimas.

Emigraciją įtakančius veiksnius mokslininkai skiria į mikroekonominius, makroekonominius ir neekonominius, kurie tarpusavyje glaudžiai susiję.

Migracijos esmė glūdi gyventojų judėjime iš vienos vietos į kitą, tiek šalies viduje, tiek už jos ribų, siekiant numatytų tikslų. Todėl nesvarbu, koku mastu bus nagrinėjamas šis procesas, vis tiek jo sampratos esmė liks ta pati, atskleidžianti asmenų persikėlimo, įsitvirtinimo aspektus. Migracija, kaip visuomenės keičianti galinga jėga, yra vienas iš globalinių pokyčių rezultatų. Tiesioginį jos poveikį greitai pajuntra ekonomika, tačiau migracija turi įtakos ir socialiniams santykiams, kultūrai, valstybės politikai, tarpatautiniams santykiams. Apibendrinant galima teigti, jog būtent kvalifikuotos darbo jėgos emigracija labiausiai negatyviai veikia ekonominių rodiklių pokyčius.

2. NEDARBO LIETUVOJE IR EMIGRACIJOS EKONOMINĖ ANALIZĖ

2.1. Nedarbo ir emigracijos tyrimo metodikos pagrindimas

Nedarbo ir emigracijos priežasčių ir ekonominių pasekmių analizės tyrimo būdai – būdai analizės antriniamis šaltiniams apdoroti, susisteminti ir apibendrinti. Nedarbo ir emigracijos kitimui nustatyti pasitelkiami analitiniai rodikliai ir aprašomosios statistikos metodai. Taikant įvairius analizės metodus, ištiriami rodiklių priežastiniai ryšiai ir jų tarpusiuviu priklausomybė. Įvertinamos nedarbo ir emigracijos mastų tendencijos.

Analizuojant socialinių ekonominių reiškinių pasikeitimą laiko atžvilgiu paprasto lygių sugretinimo nepakanka [4]. Reikia apskaičiuoti šiuos dinamikos eilutės (analitinius) rodiklius:

1. Absoliutaus lygio padidėjimas ar sumažėjimas (prieaugis) (Δy). Jis parodo keliais vienetais pasikeičia jo lygis per tam tikrą laikotarpį. Jis apskaičiuojamas baziniu ir grandininu būdu:

$$\begin{array}{ll} \text{a. } \Delta y = y_i - y_0 & \text{(bazinis)} \\ \text{b. } \Delta y = y_i - y_{i-1} & \text{(grandininis)} \end{array} \quad \begin{array}{l} \text{Čia: } y_i - \text{ataskaitinio laikotarpio dinamikos eilutės lygis;} \\ y_{i-1} - \text{lygis, tiesiogiai esantis prieš lygį } y_i; \\ y_0 - \text{pradinis (bazinis) dinamikos eilutės lygis.} \end{array}$$

2. Didėjimo (kitimo)/mažėjimo tempas (T_d). Jis rodo, kiek kartų padidėjo ar sumažėjo reiškinio lygis šio laikotarpio praėjusio laikotarpio atžvilgiu arba kiek procentų siekia praėjusio laikotarpio atžvilgiu. Tai dviejų dinamikos eilutės lygių santykis. Jis apskaičiuojamas baziniu ir grandininu būdu:

$$\begin{array}{ll} \text{a. } T_d = \frac{y_i}{y_0} \cdot 100 & \text{(bazinis)} \\ \text{b. } T_d = \frac{y_i}{y_{i-1}} \cdot 100 & \text{(grandininis)} \end{array}$$

3. Padidėjimo (prieaugio)/sumažėjimo tempas (T_p). Jis rodo, keliais procentais pasikeičia reiškinio lygis per nagrinėjamą laikotarpį. Apskaičiuojamas taip:

$$\begin{array}{l} T_p = T_d - 1, \text{ kai } T_d \text{ išreikštas koeficientais;} \\ T_p = T_d - 100, \text{ kai } T_d \text{ išreikštas \%} \end{array}$$

4. Padidėjimo tempo 1% absoliutinė reikšmė nusako, kiek per analizuojamą laikotarpį padidėjo eilutės lygis reiškiniui pakitus 1% , t.y. koks absoliutus dydis atitinka kiekvieno procento padidėjimą/sumažėjimą. Apskaičiuojamas taip:

$$\Delta 1\% = 0,01 y_{i-1}$$

Analizuojant bedarbių skaičių, nedarbo lygį ir emigrantų skaičių pasinaudota aprašomosios statistikos metodais:

1. Padeties charakteristika (labiausiai paplitusi) – vidurkis (vidutinė reikšmė) $\bar{x}$. Taigi vidurkis yra ne kas kita kaip visų statistinės eilutės elementų suma, padalyta iš jų skaičiaus. Jis apskaičiuojamas:

$$\bar{x} = \frac{\sum x_i}{n}$$

Čia: x_i – požymio reikšmės arba elementai;
 n – elementų skaičius.

2. Sklaidos charakteristikomis – minimalios ir maksimalios reikšmės, vidutiniai lygiai ir standartiniai nuokrypiai. Sklaidos charakteristikos parodo, kiek duomenys skiriasi. Standartinis nuokrypis yra dažniausiai taikomas sklaidos matas. Jis apskaičiuojamas:

$$s = \sqrt{s^2} = \sqrt{\frac{1}{n-1} \sum (x_i - \bar{x})^2}$$

Kaip ir dispersija, standartinis nuokrypis parodo vidutinę duomenų sklaidą apie vidurkį, tačiau standartinis nuokrypis matuojamas tokiais pačiais vienetais kaip ir patys duomenys [7].

Atliekant nedarbo lygį ir emigraciją įtakojančių makroaplinkos veiksnių analizę naudojamosi priežastingumo ryšių nustatymo metodais. Norint nustatyti, kurie nepriklausomi kintamieji labiausiai įtakoja priklausomus kintamuosius, reikia įvertinti ekonominių rodiklių ryšį ir jų stiprumą.

1. Koreliacijos koeficientas (r) – vienas iš populiariausių dviejų dydžių koreliacinių ryšių stiprumo priklausomybės matavimo rodiklių. Tam naudotinas tiesinio koreliacijos koeficiento (Pirsono koreliacijos koeficientas). Jis apskaičiuojamas:

$$r_{x_i x_j} = \frac{\overline{x_i x_j} - \overline{x_i} \overline{x_j}}{\sigma_{x_i} \sigma_{x_j}}, (i \neq j, i = \overline{1, p})$$

Čia: $\overline{x_i x_j}$ - kintamųjų sandaugų suma;
 $\overline{x_i} \overline{x_j}$ - kintamųjų sumų sandauga;
 $\sigma_{x_i} \sigma_{x_j}$ - x_i ir x_j kintamųjų standartiniai nuokrypiai.

Koreliacijos koeficiento reikšmė gali kisti intervale [0;1].

0 – 0,3 – ryšio tarp požymių nėra
 0,3 – 0,5 – ryšys silpnas
 0,5 – 0,7 – vidutinis
 0,7-0,9 – ryšys stiprus
 0,9-1 – esminis)

Šie empiriniai tiesinio koreliacijos ryšio vertinimai sudaryti neatsižvelgiant į imties didumą, todėl lieka neaišku, ar šis koreliacijos koeficientas statistiškai reikšmingai skiriasi nuo nulio. Tam naudojamas Stjudento skirstinio kritinės reikšmės. Hipotezė apie Pirsono koeficiento r lygybę nuliui ($H_0: r = 0$) tikrinama naudojant t kriterijų:

$$t = \frac{r}{\sqrt{1-r^2}} \cdot \sqrt{n-2}$$

Jeigu teisinga nulinė hipotezė, kad $\rho = 0$, tai t turi asimptotinę Stjudento skirstinį su $(n - 2)$ laisvės laipsnių. SPSS programos pakete pateikiama koreliacijos koeficiento reikšmė ir t kriterijaus dvipusė p reikšmė.

Kreivinio ryšio atveju skaičiuojamas koreliacijos indeksas R :

$$R = \sqrt{\frac{\sigma_{yx}^2}{\sigma_y^2}}$$

Čia: σ_{yx}^2 - faktorinė dispersija rezultatinio požymio, atspindinti y variacija priklausančią tik nuo tiriamo faktoriaus x .

σ_y^2 - bendroji dispersija, atspindinti visuminę visų faktorių įtaką.

2. Koreliacinio koeficiento, arba koreliacinio santykio kvadratas vadinamas determinacijos koeficientu D . Šis koeficientas parodo, kokią priklausomo kintamojo dalį nulemia nepriklausomų kintamųjų kitimas, o $(100 - D)$ kiti neįvertinti veiksniai. Determinacijos koeficientas apskaičiuojamas taip: $D = R^2 \times 100\%$

Paprastosios tiesinės regresijos atveju determinacijos koeficientas r^2 sutampa su empirinio Pirsono koreliacijos koeficiento kvadratu [55]. Tai galioja tik paprastosios tiesinės regresijos (vieno nepriklausomo kintamojo) atveju. Determinacijos koeficientas plačiai naudojamas kaip regresijos modelio tinkamumo indikatorius. Taikant tiesinę regresiją reikalaujama, kad $r^2 \geq 0,25$. Kuo daugiau į regresijos modelį įtraukiama kintamųjų, tuo santykinai padidėja determinacijos koeficiento reikšmė.

3. Regresinė analizė – statistinis metodas, leidžiantis tirti kintamojo Y (priklausomojo kintamojo arba kriterijaus kintamojo) funkcinę priklausomybę nuo vieno ar daugelio kintamųjų X_i (nepriklausomu kintamųjų). Koreliacija parodo dviejų kintamųjų tarpusavio priklausomybės kryptį, stiprumą. Regresija konkretizuoja ryšio formą []. Pagal nepriklausomų kintamųjų skaičių – į paprastą ir daugiamatę regresiją.

Tiesinė regresija apskaičiuojama:

$$\hat{y}_t = a + bx + e$$

$$a = \frac{\sum y_i - b \sum t}{n}$$

a – koeficientas, rodantis tiesinės regresijos lygties polinkį;

x – nepriklausomas kintamasis

$b_0, b_1, \dots, b_p$ – koeficientai

$$b = \frac{n \sum ty_i + \sum t \sum y_i}{n \sum t^2 - (\sum t)^2}$$

Daugiamatė regresija apskaičiuojama:

$$\hat{y}_t = b_0 + \sum_j b_j x_j$$

$b_0, b_1, \dots, b_p$ – koeficientai

$x_1, \dots, x_j$ – nepriklausomi kintamieji.

$$\sum_j b_j x_j$$

Regresinė analizė dažnai traktuojama kaip specifinė koreliacinės analizės atmaina. Skirtumas tas, kad koreliacija modeliuoja abipusį statistinį ryšį tarp požymių, o regresinės analizės atveju modeliuojamas vienpusis funkcinis ryšys. Vienas iš koreliuojančių požymių būtinai apibrėžiamas kaip determinuojantis faktorius (nepriklausomas kintamasis) ir, abstrahuojantis nuo atsitiktinių

faktorių, siekiama charakterizuoti nebe statistinį, bet funkcinį ryšį tarp tyrinėtoją dominančių požymių. Koeficientas b parodo, kad faktoriniam požymiui pakitus vienu matavimo vienetu, rezultatinio požymio reikšmė pakinta b (y matavimo) dydžiu). Pagrindiniai regresinės analizės etapai [4].

1. Duomenų tinkamumo regresinei analizei tyrimas. Pagrindinės sąlygos – nepriklausomi kintamieji turi koreliuoti su priklausomu kintamuoju, bet nekoreliuoti tarpusavyje, neturi būti išskirčių;

2. Regresinio modelio sudarymas ir jo tinkamumo duomenims įvertinimas;

3. Regresijos modelių koeficientų nustatymas.

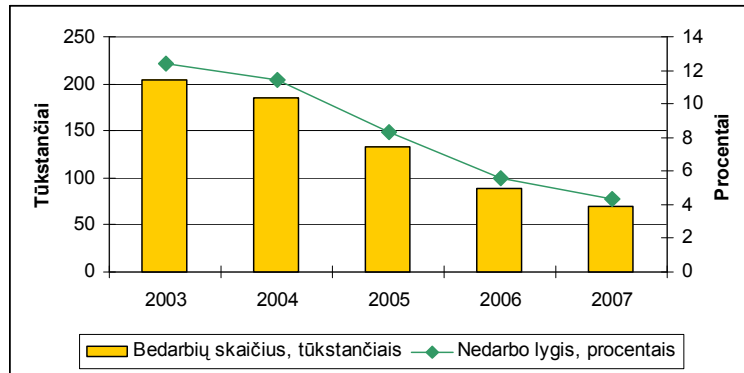
4. Regresijos modelio taikymas priklausomam kintamajam prognozuoti, kai turimo nepriklausomųjų reikšmės. Žinant regresijos funkciją, galima apskaičiuoti pasekmės požymio vertes. Tam reikia į regresijos funkcijos lygtį įrašyti veiksnio požymio vertes iš norimo intervalo. Šis etapas yra labai svarbus prognozuojant socialinių-ekonominių procesų eigą bei sudarant įvairius veiklos planus.

2.2. Nedarbo ir emigracijos pokyčių analizė

2.2.1. Nedarbo ir emigracijos dinaminė analizė

Šioje darbo dalyje bus analizuojami nedarbo Lietuvoje ir emigracijos dinamikos ypatumai. Atliekant analizę bus naudojamosi Statistikos departamento prie LR Vyriausybės atliekamo gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis. Atliekant emigracijos analizę buvo naudojamosi Statistikos departamento prie LR Vyriausybės emigracijos pagal gyvenamosios vietos deklaravimo duomenimis ir atliktais nedeklaruotos emigracijos tyrimo rezultatais. Statistikos departamento pateikiamais duomenimis nedarbo lygis nuo 1998 m. nuolat augo iki 2001 m. ir sudarė 17,4 proc.. Tai reiškia, kad 2001 m. beveik kas šeštas ekonomiškai aktyvus Lietuvos gyventojas neturėjo darbo. 2002 m. prasidėjusios ženkliai mažėjančios bedarbių skaičiaus ir nedarbo lygio mažėjimo tendencijos tęsėsi iki 2007 m.. Paveiksle (žr 2.1 pav) pavaizduota šių rodiklių dinamika 2003 m. – 2007 m..

2.1 pav. Bedarbių skaičiaus ir nedarbo lygio dinamika 2003 m. – 2007 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

2.1 paveiksle matyti aiški nedarbo lygio mažėjimo tendencija. Jei 2004 m. lyginant su 2003 m. bedarbių skaičius sumažėjo tik apie 20 tūkst. (9,6 proc.), tai 2005 m. bedarbių skaičius sumažėjo net 51,5 tūkstančiais (27,9 proc.). 2007 m. bedarbių skaičius sumažėjo iki 69,0 tūkst. ir buvo pats mažiausias per visą tiriamą laikotarpį. 2003 m. – 2007 m. bedarbių skaičius sumažėjo 134,9 tūkst. Nedarbo lygis analizuojamu laikotarpiu taip pat nuolat mažėjo. 2004 m. lyginant su 2003 m. nedarbo lygis sumažėjo 1 proc. punktu. 2005 m. nedarbo lygis sumažėjo 3,1 proc. punkto lyginant su 2004 m. ir sudarė 8,3 proc.. Nuo 2006 m. nedarbo lygio mažėjimas sulėtėjo iki 2,7 proc. punkto, o 2007 m. - 1,3 proc. punkto. Nedarbo lygis 2003 m. – 2007 m. laikotarpiu sumažėjo 8,1 proc. punkto – darbo rinkos statistikoje tai yra labai daug. Siekiant atlikti tikslesnę nedarbo lygio analizę apskaičiuoti jų mažėjimo ir sumažėjimo tempai. Skaičiavimų rezultatai pateikti 2.1 lentelėje.

Nedarbo lygio dinamikos rodikliai 2003 m. – 2007 m.

		2003	2004	2005	2006	2007
Mažėjimo procentais	tempas, Bazinis	-	91,9	66,9	45,2	34,7
	Grandininis	100	91,9	72,8	67,5	76,8
Sumažėjimo procentais	tempas, Bazinis	-	-8,1	-33,1	-54,8	-65,3
	Grandininis	100	-8,1	-27,2	-32,5	-23,2

Šaltinis: apskaičiuota autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Analizuojant nedarbo lygio sumažėjimo tempus apskaičiuota, kad 2003 m. – 2007 m. jis sumažėjo 65,3 proc.. Vertinant sumažėjimo tempą grandininio būdu pastebima, kad nedarbo lygis kito skirtingais tempais. Jei 2004 m. sumažėjimo tempas buvo 8,1 proc.. 2005 m. bedarbių skaičiaus sumažėjimo tempai suaktyvėjo ir pasiekė 27,2 proc., o 2006 m. - 32,5 proc.. 2007 m. pastebimas lėtesnis nedarbo lygio mažėjimo tempas.

Svarbus nedarbo rodiklis yra ilgalaikis nedarbas. Todėl būtina aptarti ilgalaikių bedarbių dalį bendrame bedarbių skaičiuje. Prie ilgalaikių bedarbių priskiriami asmenys, kurie neįsidarbina per metus arba ilgesnį laiką. Darbo jėgos ir nedarbo duomenys pateikti 2.2 lentelėje

Darbo jėgos, nedarbo ir ilgalaikio nedarbo rodikliai 2003 – 2007 metais

	2003	2004	2005	2006	2007
Bedarbių skaičius, tūkstančiais	203,9	184,4	132,9	89,3	69,0
Ilgalaikių bedarbių skaičius, tūkstančiais	102,3	98,2	72,9	39,6	22,2
Darbo jėga, tūkstančiais	1641,9	1620,6	1606,8	1588,3	1603,1
Bendras nedarbo lygis, procentais	12,4	11,4	8,3	5,6	4,3
Ilgalaikio nedarbo lygis, procentais	6,2	6,1	4,5	2,5	1,4
Ilgalaikių bedarbių dalis bendrame bedarbių skaičiuje, proc.	50,2	53,3	54,9	44,3	32,2

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

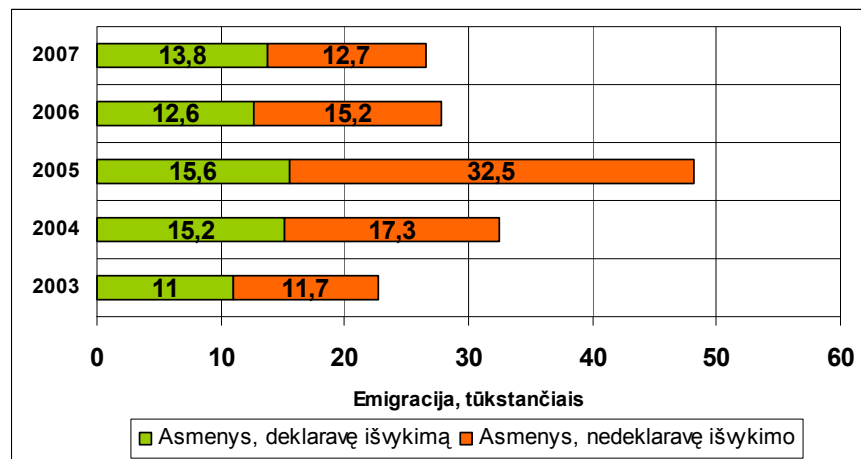
Bedarbių skaičiaus kitimas įtakojo ir ilgalaikių bedarbių skaičius mažėjimą. 2003 m. ilgalaikių bedarbių skaičius buvo 102,3 tūkst. ir jie sudarė pusę visų bedarbių (50,2 proc.). 2007 m. ilgalaikių bedarbių šalyje suamžėjo iki 22,2 tūkst., ir sudarė 32,2 proc. visų bedarbių. Analizuojamu laikotarpiu ilgalaikių bedarbių dalis visame bedarbių skaičiuje svyravo, turėdama tai didėjimo, tai mažėjimo tendenciją. Nuo 2003 m. iki 2007 m. ilgalaikių bedarbių sumažėjo net 78,3 proc. (80,1 tūkst.). Ilgalaikio nedarbo lygis per tiriamąjį laikotarpį sumažėjo 4,8 proc. punktu. Tai galima būti paaiškinti darbo biržos organizuojamų mokymo programų, ilgalaikiams bedarbiams, efektyvumu. Remiantis Statistikos departamento leidžiamu leidiniu „Demografijos metraštis 2006“, dažniausiai ilgalaikiai bedarbiai yra vyresnio amžiaus miesto gyventojai, negalintys prisitaikyti prie naujų darbo rinkos sąlygų [70].

Didžiąją analizuojamų metų dalį ilgalaikių bedarbių dalis bendrame bedarbių skaičiuje viršijo 50 proc., o tai rodo, kad kas antro bedarbio darbo paieškos buvo neefektyvios, tai dažniausiai susiję

su žema kvalifikacija, nepaklausia specialybe ir t.t. Taigi tokie bedarbiai turi menkas galimybes pereiti į užimtųjų tarpą be papildomų apmokymų ar perkvalifikavimo.

Anot darbo biržos atstovų, bedarbių kontingentas yra itin problemiškas. Apie 80 proc. teritorinėse darbo biržose užsiregistravusių žmonių yra nepasirengę dirbti. Jie yra praradę motyvą dirbti ir tobulintis bei kelti savo kvalifikaciją. Žmonės neretai yra linkę gauti bedarbio pašalpą, o ne ieškoti darbo [92].

Analizuojant emigracijos dinaminį procesą susiduriama su duomenų trūkumu. Statistikos departamento turimi duomenys padeda tik apytiksliai įsivaizduoti procesų mastą, nors galutinio atsakymo dėl emigracijos apimtys šie skaičiai neparodo. Emigrantų skaičiui, kurie nedeklaravo savo išvykimo, apytiksliai nustatyti Statistikos departamentas atlieka Lietuvos gyventojų tarptautinės migracijos tyrimą, kuris įvertina nedeklaruotos emigracijos apimtį. Tyrimo rezultatai rodo, kad tik kas antras trečias Lietuvos gyventojas emigravęs deklaruoja savo išvykimą. Tai iliustruoja 2.2 paveikslas.

2.2 pav. Deklaruotos ir nedeklaruotos emigracijos dinamika 2003 m. – 2007 m., tūkstančiais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Iš 2.2 paveiksle pateiktų duomenų matyti, jog analizuojamu laikotarpiu nedeklaruotos emigracijos apimtys nuolat kito ir didžiausią dalį, net 67,6 proc., sudarė 2005 m. (žr. 15 priedą). Galima manyti, kad emigrantai, nedeklaravę išvykimo ketina grįžti į gimtinę, todėl nenutraukia su ja savo ryšių. Iki 2004 metų šį reiškinį galima būtų paaiškinti tuo, jog didžioji emigrantų dalis dirbo nelegaliai. Daugiausia – 48,1 tūkst. gyventojų, t.y. 1,5 karto daugiau, nei prieš metus emigravo 2005 m.. 2006 m. emigrantų nedeklaravusių išvykimo dalis sumažėjo iki 54,7 proc.. 2007 m. iš Lietuvos į užsienio valstybes gyventi nuolat arba ilgiau negu šešiams mėnesiams išvyko 26,5 tūkst. žmonių, tai 1,3 tūkst. (5 proc.) mažiau negu prieš metus. 2007 m. daugiau kaip pusė (13,8 tūkst., arba 52,1 proc. visų išvykusiųjų) gyventojų deklaruoja išvykimą. Tai galėjo lemti ankščiau emigravusių asmenų apsisprendimas gyvenimą tęsti svečioje šalyje ir tai, jog, norint gauti išmokas (pvz. vaiko

auginimui), privaloma registruotis gyvenamojoje vietoje. Per 2003 m. – 2007 m. neoficialiai iš šalies išvyko apie 70 tūkst. žmonių, kartu su deklaravusiais savo išvykimą – apie 158 tūkst. šalies gyventojų.

Norint atlikti tikslesnę emigrantų skaičiaus analizę apskaičiuoti šie dinamikos rodikliai: didėjimo tempas ir padidėjimo (sumažėjimo) tempas. Emigrantų skaičiaus dinamikos rodikliai pateikti 2.3 lentelėje.

2.3 lentelė

Emigrantų skaičiaus dinamikos rodikliai 2003 m. – 2007 m.

		2003	2004	2005	2006	2007
Didėjimo tempas, proc.	Bazinis	-	143,2	211,9	122,5	116,7
	Grandininis	100	143,2	148,0	57,8	95,3
Padidėjimo (sumažėjimo) tempas, proc.	Bazinis	-	43,2	111,9	22,5	16,7
	Grandininis	100	43,2	48,0	-42,2	-4,7

Šaltinis: apskaičiuota autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

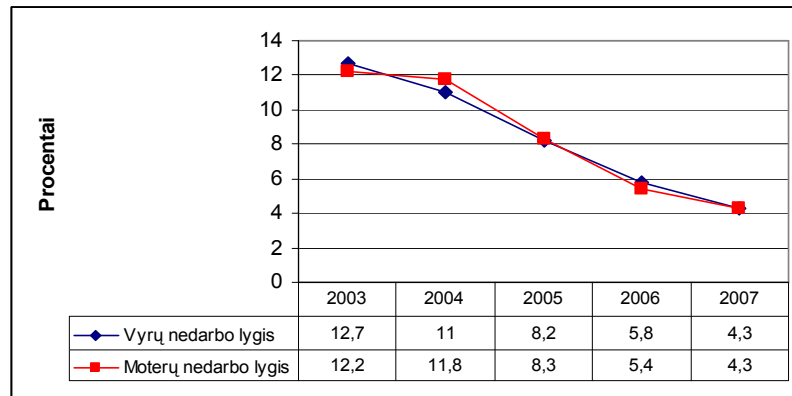
Analizuojant emigrantų skaičiaus didėjimo tempus baziniu būdu matome, kad per visą analizuojamą penkerių metų laikotarpį jie padidėjo 16,7 proc.. Kiekvienais metais įvertinus padidėjimo (sumažėjimo) tempą grandinininiu būdu galima pastebėti, kad emigrantų skaičius didėjo (mažėjo) skirtingais tempais. 2004 m. lyginant su 2003 m. emigrantų skaičius padidėjo 43,2 proc. Ypatingas emigrantų skaičiaus padidėjimo tempas pastebimas 2005 m., net 48 proc. Nuo 2006 metų pastebimi šio skaičiaus sumažėjimo tempai – 42,2 proc. ir 2007 m. – 4,7 proc..

Statistikos departamento duomenimis 2007 m. dauguma (6,1 tūkst. arba 71,3%) atvykusiųjų – Lietuvos Respublikos piliečiai. Beveik 70 procentų grįžtančiųjų Lietuvos Respublikos piliečių buvo iki 35 metų amžiaus. [71]

Neabejotinai per metus išvyksta daug didesnis asmenų skaičius nei pateikia statistika. Kad suprastumėme realią situaciją, išvykstančiųjų skaičių reikėtų padidinti 5-7 kartus. Pagal Užsienio Vidaus Reikalų Ministerijų vertinimus, išvykstančiųjų skaičius būtent tiek kartų ir yra didesnis, nei užregistruoja Lietuva. Vienas iš pavyzdžių, gyventojų Airijoje surašymas kuris parodė, daug didesni Airijoje užregistruotų atvykusių asmenų skaičių [61].

2.1.2. Nedarbo ir emigracijos struktūrinė analizė pagal lytį

Tolesnėje darbo dalyje atlikta nedarbo lygio ir emigracijos rodiklių analizė pagal lytį. Apskaičiuoti vyrų ir moterų nedarbo lygio rodikliai 2003 m. – 2007 m. pateikti 2.3 paveiksle.

2.3 pav. Vyrų ir moterų nedarbo lygio dinamika 2003 m. – 2007 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Iš paveiksle pateiktų duomenų matome, kad tiek vyrų, tiek moterų nedarbo lygių kitimas pasižymi mažėjimo tendencija. Analizuojamu laikotarpiu vyrų ir moterų nedarbo lygiai nežymiai skyrėsi, o 2007 m. skirtumas išnyko, ir tiek vyrų, tiek moterų nedarbo lygis buvo 4,3 proc.. Įvertinus nedarbo lygį pagal lytį, palyginimui ir detalesnei analizei buvo atliktos šių duomenų padėties ir sklaidos charakteristikos. Atlikti skaičiavimai pateikti 2.4 lentelėje

2.4 lentelė

Nedarbo rodiklių padėties ir sklaidos charakteristikos 2003 m. - 2007 m.

	Visi bedarbiai, tūkst.	Bedarbiai vyrai, tūkst.	Bedarbės moterys, tūkst.	Bendras nedarbo lygis, proc.	Vyrų nedarbo lygis, proc.	Moterų nedarbo lygis, proc.
Minimali reikšmė	69,0	34,6	34,4	4,3	4,3	4,3
Maksimali reikšmė	203,9	105,4	98,5	12,4	12,7	12,1
Vidutinis lygis	135,9	68,9	67,02	8,4	8,4	8,4
Standartinis nuokrypis	58,4	29,5	29,0	3,5	3,5	3,6

Šaltinis: apskaičiuota autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Iš apskaičiuotų duomenų matome, kad 2003 m. – 2007 m. vidutinis metinis bedarbių skaičius šalyje sudarė 135,9 tūkst. Vyrai šiame skaičiuje vidutiniškai sudarė 50,7, o moterys – 49,3 proc. (žr. 1 ir 2 priedą). 2003 m. bedarbių vyrų skaičius pasiekė aukščiausią lygį ir 3 kartus viršijo mažiausią reikšmę, buvusią 2007 m.. Analogiškai tais pačiais metais maksimali bedarbių moterų skaičiaus reikšmė mažiausią viršijo 2,86 karto. Taigi, kaip jau buvo minėta anksčiau, bedarbių vyrų skaičiaus sklaida nežymiai viršija bedarbių moterų skaičiaus sklaidą. Tai parodo sklaidos charakteristika – standartinis nuokrypis. Vyrų bedarbių skaičiaus reikšmės nuo vidutinio lygio kasmet buvo vidutiniškai nutolusios 29,5 tūkst., o moterų – 29 tūkst..

Vidutinis nedarbo lygis visu analizuojamu laikotarpiu sudarė 8,4 proc., skirtumas tarp mažiausios ir didžiausios reikšmės buvo lygus 8,1 proc. punkto. Vidutinis vyrų ir moterų nedarbo lygis buvo lygus 8,4 proc.. Moterų nedarbo lygio sklaida buvo truputį didesnė nei vyrų, tai parodo

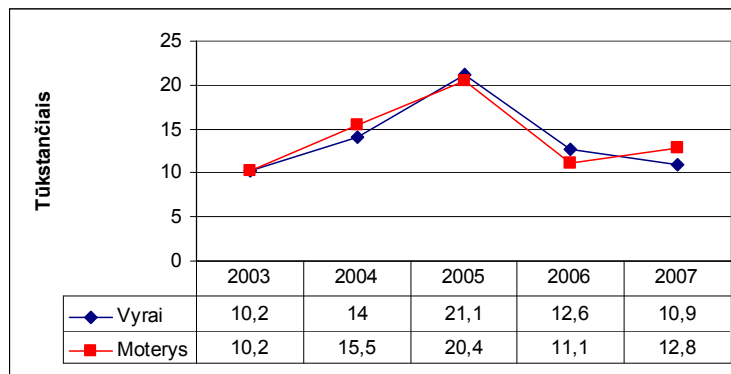
standartiniai nuokrypiai. Moterų nedarbo lygio reikšmės nuo vidutinio lygio buvo nutolusios 3,6 proc. punkto, o vyrų – 3,5 proc. punkto.

Tikslesniam vyrų ir moterų nedarbo lygio palyginimui reikėtų atsižvelgti į vidutinį metinį vyrų ir moterų skaičių Lietuvoje. Moterų skaičius analizuojamu laikotarpiu sudaro apie 53,3 – 53,4 proc. vidutinio metinio gyventojų skaičiaus. Taigi, galima daryti išvadą, kad moterys yra aktyvesnės – nors jų yra daugiau (apie 6,8 proc.), moterų nedarbo lygis atskirais metais (2003 m. ir 2006 m.), netgi yra mažesnis (7 priedas).

Atlikus ilgalaikio nedarbo dinamiką pagal lytį (žr. 8 priedą) matyti, kad žymaus skirtumo tarp vyrų ir moterų nebuvo. Per analizuojamą laikotarpį didžiausias skirtumas buvo 2007 m., kai vyrų buvo 11,6 tūkst. (52,3 proc.), o moterų – 10,6 tūkst. (47,7 proc.).

Apibendrinant bedarbių skaičiaus ir nedarbo lygio dinamiką, galima teigti, kad blogiausia situacija nedarbo atžvilgiu buvo 2003 m., kai tiek abiejų rodiklių reikšmės, tiek jų skirtumai tarp vyrų ir moterų buvo didžiausi. Tačiau nuo 2003 m. iki 2007 m. pastebima bedarbių skaičiaus ir nedarbo lygio mažėjimo tendencija.

Emigrantų skaičiaus dinamika pagal lytį pateikta 2.4. paveiksle.

2.4 pav. Emigrantų skaičiaus dinamika pagal lytį 2003 m. – 2007 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Iš paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad tik 2003 m. vyrų ir moterų emigrantų skaičius sutapo ir siekė po 10,2 tūkst.. Didesnę emigrantų dalį 2004 ir 2007 m. sudarė moterys. Atitinkamai 52,5 ir 54 proc. (žr. 2.5 lentelę).

2.5 lentelė

Emigrantų skaičius pagal lytį 2003 m. - 2007 m.

Emigrantai tūkst./procentai	2003	Svoris, proc.	2004	Svoris, proc.	2005	Svoris, proc.	2006	Svoris, proc.	2007	Svoris, proc.
15 m. amžiaus ir vyresni	20,4	100,00	29,5	100,00	41,5	100,00	23,7	100,00	23,7	100,00
Vyrai	10,2	50,00	14	47,46	21,1	50,84	12,6	53,16	10,9	45,99
Moterys	10,2	50,00	15,5	52,54	20,4	49,16	11,1	46,84	12,8	54,01

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

2005 m. emigrantų santykinis svoris buvo panašus – vyrų 50,8, o moterų 49,2 proc.. 2006 m. didesnę emigrantų dalį sudarė vyrai (53 proc). 2007 m. moterų emigrančių skaičius viršijo vyrų skaičių 8,02 proc. ir tai buvo didžiausias skirtumas per analizuojamą laikotarpį.

Atlikus nedarbo lygio ir emigracijos struktūrinę analizę pagal lytį, nustatyta, kad vyrų ir moterų nedarbo lygis buvo panašus. Tik 2006 m. pastebėtas dėsningumas, kad esant didesniai nedarbo lygiui užfiksuotas didesnis emigravusių vyrų skaičius, o 2004 m. moterų nedarbo lygio išaugimas su emigravusių moterų skaičiumi. Moterų didesnę mobilumą galima būtų paaiškinti tuo, jog moterys Lietuvoje, kaip žinoma, yra labiau išsilavinusios už vyrus, jos teikia daugiau reikšmės ne materialinei, aukšto pareigų statuso siekimo karjerai, o labiau profesiniam augimui. Tačiau, yra žinoma, kad Lietuvoje ir profesinės karjeros siekti moteriai sunkiau nei vyrai. Tokia situacija verčia moteris ieškoti geresnių savo potencialo realizavimo galimybių šeimos ir darbo srityse užsienyje. Moterų migracinę mobilumą galima būtų paaiškinti remiantis vyro ir moters uždarbimo skirtumu Lietuvoje, kuris kaip žinia daugumos profesijų atžvilgiu moterų yra mažesnis.

Palyginimui ir detalesnei analizei atlikta emigrantų skaičiaus pagal lytį sklaidos charakteristika. Atlikti skaičiavimai pateikti 2.6 lentelėje

2.6 lentelė

Emigrantų padeties ir sklaidos charakteristikos 2003 m. - 2007 m. pagal lytį

	Visi emigrantai	0 - 14 m. amžiaus	15 m. ir vyresni vyrai	15 m. ir vyresnės moterys	15 m. amžiaus ir vyresni vyrai ir moterys
Minimali reikšmė	22,7	2,3	10,2	10,2	20,4
Maksimali reikšmė	48,1	6,6	21,1	20,4	41,5
Vidutinis lygis	31,5	3,8	13,8	14,0	27,8
Standartinis nuokrypis	9,9	1,7	4,4	4,1	8,5

Šaltinis: apskaičiuota autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Iš apskaičiuotų duomenų matome, kad 2003 m. – 2007 m. vidutinis metinis visų emigrantų skaičius šalyje sudarė 31,5 tūkst.. 0 – 14 m. amžiaus grupė šiame skaičiuje vidutiniškai sudarė 12 proc., o 15 metų ir vyresni emigrantai atitinkamai – 88 proc.. Bendras emigrantų skaičius aukščiausią lygį pasiekė 2005 m. ir 2,1 karto viršijo mažiausią reikšmę 2003 m.. Vaikų ir jaunimo emigrantų skaičius aukščiausią lygį pasiekė taip pat 2003 m. ir mažiausią reikšmę viršijo 2,9 karto.

Emigrantai pagal lytį skirstomi nuo 15 metų, todėl analizėje aptariami vyrai ir moterys nuo šio amžiaus. Vyrai 15 m. ir vyresnių emigrantų skaičiuje vidutiniškai sudarė 49,6 proc., o moterys – 50,4 proc.. 2005 m. emigrantų vyrų skaičius pasiekė aukščiausią lygį ir 2,1 karto viršijo mažiausią reikšmę, buvusią 2003 m.. Analogiškai tais pačiais metais maksimali emigrantų moterų skaičiaus reikšmė mažiausią viršijo 2 kartus (žr. 18 priedą). Emigrantų vyrų skaičiaus sklaida viršija emigrantų moterų skaičiaus sklaidą. Tai parodo sklaidos charakteristika – standartinis nuokrypis. Vyrų emigrantų skaičiaus reikšmės nuo vidutinio lygio kasmet buvo vidutiniškai nutolusios 4,4

tūkst., o moterų – 4,1 tūkst.. 15 m. ir vyresnių emigrantų skaičiaus sklaida viršija 0 - 14 m. amžiaus sklaidą. 15 m. ir vyresnių emigrantų skaičiaus reikšmės nuo vidutinio lygio kasmet buvo vidutiniškai nutolusios 8,4 tūkst., o vaikų ir jaunimo – 1,7 tūkst..

Kas septintas 18 metų ir vyresnio amžiaus emigravęs asmuo vaikų turėjo, bet iš jų tik 7 proc. išvyko su vaikais. Dauguma (72 proc.) emigrantų vaikų liko Lietuvoje su vienu iš tėvų, kiti (28 proc.) – su seneliais ar kitais giminaičiais [71].

Pagal santuokinę padėtį per analizuojamą laikotarpį dominuoja susituokę asmenys (žr. 19 priede). 2003 m. jų buvo 48,1 proc., o 2007 m. – 43,91 proc.. Iš santuokoje esančių žmonių daugiausiai emigruoja moterys (52 – 55 proc.). 2003 m. Statistikos departamentas pateikia duomenis, kuriuose emigrantai nenurodo savo santuokinės padeties, o nuo 2004 m. duomenys patikslinti – visi išvykstantieji, deklaruojantys išvykimą, nurodo santuokinę padėtį.

Antrą vietą tarp išvykstančiųjų pagal santuokinę padėtį – nebuvusieji santuokoje. Iš nesusituokusiųjų daugiausiai linkę emigruoti vyrai (50 – 53 proc.). 2003 m. – 2007 m. išsituokusiųjų emigrantų lyginamasis svoris kasmet didėjo. O 2005 m. padidėjo net 3,13 proc. punkto (nuo 9,74 iki 12,87 proc.).

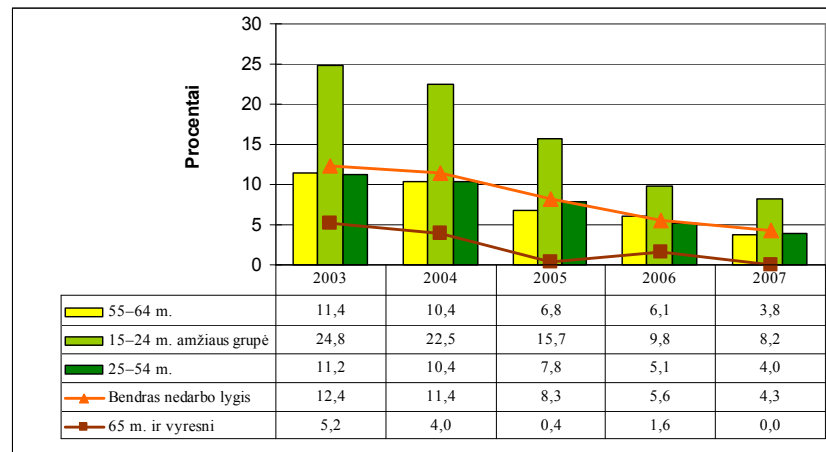
Išsituokusios daugiausiai emigruoja moterys (57 – 60 proc.). Našlių analizuojamu laikotarpiu lyginamasis svoris tarp visų emigrantų nepastoviai svyravo. Tarp našliais likusių žmonių emigracijoje dominuoja moterys (84 – 88 proc.).

Apibendrinant emigrantų skaičiaus dinamiką, galima teigti, kad blogiausia situacija buvo 2005 m., kai visų emigrantų rodiklių reikšmės buvo didžiausios. Tačiau nuo 2006 m. pastebima emigrantų skaičius mažėjimo tendencija.

2.1.3. Nedarbo ir emigracijos struktūrinė analizė pagal amžiaus grupes

Šioje darbo dalyje bus aptariami skirtingų amžiaus grupių bedarbių skaičiaus, nedarbo lygio ir emigracijos dinamika pagal amžiaus grupes. Analizė atliekama norint nustatyti nedarbo ir emigracijos mastą skirtingose amžiaus grupėse (2.5 pav.).

2.5 pav. Nedarbo lygis pagal skirtingas amžiaus grupes, 2003 m. – 2007 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Iš paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad 25 – 54 ir 55 – 64 metų amžiaus grupių ir bendro nedarbo lygio kitimo tendencija panaši kasmet. Analizuojamu laikotarpiu šių grupių nedarbo lygis sumažėjo atitinkamai 7,2 ir 7,6 proc. punktais. Priešingai 65 metų ir vyresnių amžiaus grupėje nedarbo lygis staigiai sumažėjo 2005 m., o 2006 m. vėl padidėjo iki 1,6 proc..

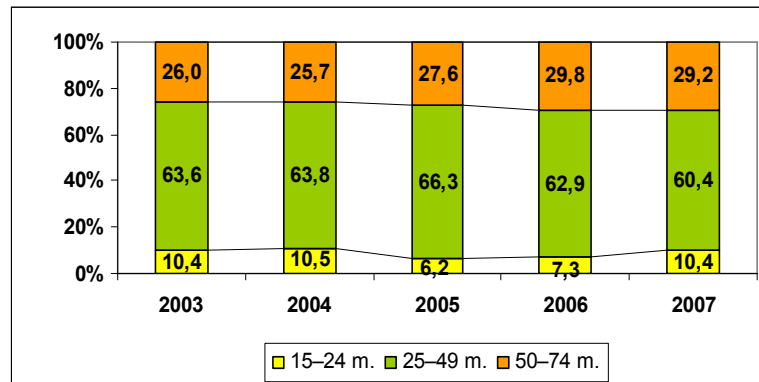
Jaunimo (15 – 24 metų amžiaus) nedarbo lygis visu analizuojamu laikotarpiu beveik 2 kartus viršijo bendrą nedarbo lygį. Paprastai taip būna todėl, kad šios amžiaus grupės asmenys pasižymi darbinį įgūdžių stoka. Apskaičiuota (žr. 3 priedą), kad 15 – 24 metų amžiaus grupės bedarbių skaičius visą laikotarpį mažėjo ir nuo 2003 m. iki 2007 m. sumažėjo 26,8 tūkst. arba daugiau nei 3,2 karto. Jauni bedarbiai bendrame bedarbių skaičiuje sudarė vidutiniškai apie 17 proc., vadinasi, maždaug kas šeštas bedarbis buvo tokio amžiaus. Tačiau būtina paminėti, kad šiai amžiaus grupei priklauso moksleiviai ir studentai. Įvertinus šios amžiaus grupės bedarbius pagal lytį, galima pastebėti, kad moterys yra aktyvesnės, jų vidutinis lyginamasis svoris bendrame bedarbių skaičiuje yra 15,1, o vyrų 18,5 proc.

25 – 54 metų amžiaus bedarbių skaičius analizuojamu laikotarpiu sumažėjo 93,7 tūkst., kas sudarytų 65,4 proc. arba daugiau nei 2,9 karto. Darbingiausia amžiaus grupė bendrame bedarbių skaičiuje sudarė vidutiniškai apie 72 proc., tai reiškia, kad daugiausiai bedarbių buvo būtent šioje amžiaus grupėje. Čia dominavo bedarbės moterys 74,1 proc., kai tuo tarpu vyrų 70,1 proc. vidutinis lyginamasis svoris bendrame bedarbių skaičiuje.

55 – 64 metų amžiaus grupės bedarbių skaičius per 2003 m. - 2007 m. sumažėjo 13 tūkst. (63,4 proc.).

65 m. ir vyresnių amžiaus grupėje bedarbių skaičius per analizuojamą laikotarpį sumažėjo 1,4 tūkst.. 2007 m. šios amžiaus grupės bedarbių neužregistruota. Šią situaciją galima paaiškinti tuo, jog į šią amžiaus grupę įeina pensinio amžiaus žmonės, kurie turi užtikrintas pajamas (pensijas) ir tik nedidelė jų dalis nori, ir gali dirbti.

Ilgalaikių bedarbių grupavimas pagal amžių skiriasi nuo visų bedarbių grupavimo. Išskiriamos tik trys amžiaus grupės. Ilgalaikio nedarbo struktūra 15-24 metų, 25-49 metų ir 50-74 metų amžiaus grupėse 2003 - 2007 m. parodyta 2.6 paveiksle.

2.6 pav. Ilgalaikio nedarbo struktūra pagal amžiaus grupes 2003 – 2007 metais, procentais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Iš paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad ilgalaikio nedarbo struktūros dinamika pagal skirtingas amžiaus grupes kito nežymiai. Pagal lyginamąjį svorį didžiausią ilgalaikių bedarbių dalį sudarė 25 – 49 metų amžiaus grupė. Nuo 2003 m. iki 2007 m. didžiausios darbingo amžiaus žmonių grupės bedarbių lyginamasis svoris sumažėjo 3,2 proc. punkto. Antrą vietą pagal lyginamąjį svorį priklauso vyresnio amžiaus (50 – 74 m.) žmonėms. Ši grupė visu analizuojamu laikotarpiu sudarė apie ketvirtadalį visų ilgalaikių bedarbių. 2003 – 2007 metais šios grupės lyginamasis svoris padidėjo 3,2 proc. punkto. Tokį padidėjimą lėmė tai, kad vyresnio amžiaus žmonėms sunkiau prisitaikyti prie besikeičiančių technologijų ir sunkiau persikvalifikuoti. Mažiausia dalis tarp visų ilgalaikių bedarbių yra 15 – 24 metų amžiaus grupėje. Per analizuojamą laikotarpį šios grupės nedarbo lyginamasis svoris nepakito, nors nuolat svyravo.

Emigrantų analizė pagal amžiaus grupes pateikta 2.7 lentelėje.

2.7 lentelė

Emigrantų skaičiaus ir jo struktūros kitimas pagal amžiaus grupes 2003–2007 m., tūkstančiais

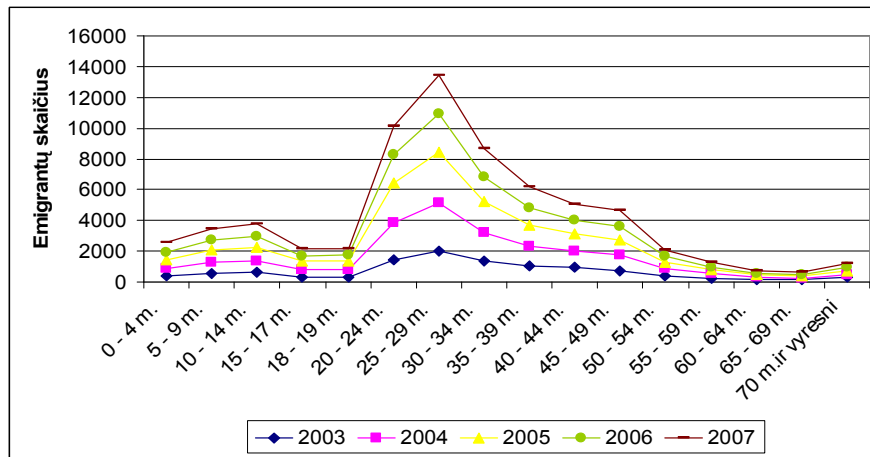
	2003	Svoris, proc.	2004	Svoris, proc.	2005	Svoris, proc.	2006	Svoris, proc.	2007	Svoris, proc.
Iš viso, tūkst./procentai	22,7	100,00	32,5	100,00	48,1	100,00	27,8	100,00	26,5	100
0–14 m.	2,3	10,13	3	9,23	6,6	13,72	4,1	14,75	2,8	10,57
15 m. amžiaus ir vyresni	20,4	89,87	29,5	90,77	41,5	86,28	23,7	85,25	23,7	89,43

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Lentelėje pateiktos tik dvi amžiaus grupės todėl, kad norima parodyti 0 – 14 metų amžiaus ir vyresnių emigrantų skaičiaus ir jo struktūros kitimą. Iš pateiktų duomenų matyti, kad didžiąją emigrantų dalį sudaro 15 metų amžiaus ir vyresni asmenys. Kaip matome vaikų (jaunimo) emigracijos mastai analizuojamu laikotarpiu svyravo, tačiau jų lyginamasis svoris yra pakankamai

didelis bendrajame skaičiuje. 0 – 14 metų amžiaus emigrantų lyginamasis svoris iki 2004 m. mažėjo, o nuo 2005 iki 2006 m. žymiai didėjo. Absoliučiais skaičiais 2005 lyginant su 2004 m. padidėjimas sudarė 3,6 tūkst. (120 proc.), 2006 lyginant su 2005 m. sumažėjo 2,5 tūkst. (38 proc.), o 2007 lyginant su 2006 m. sumažėjo 1,3 tūkst. (32 proc.).

Išsamesnė emigravusiųjų dinamika pagal amžiaus grupes pavaizduota 2.7 paveiksle.

2.7 pav. Emigrantų skaičiaus kitimas pagal amžiaus grupes 2003–2007 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

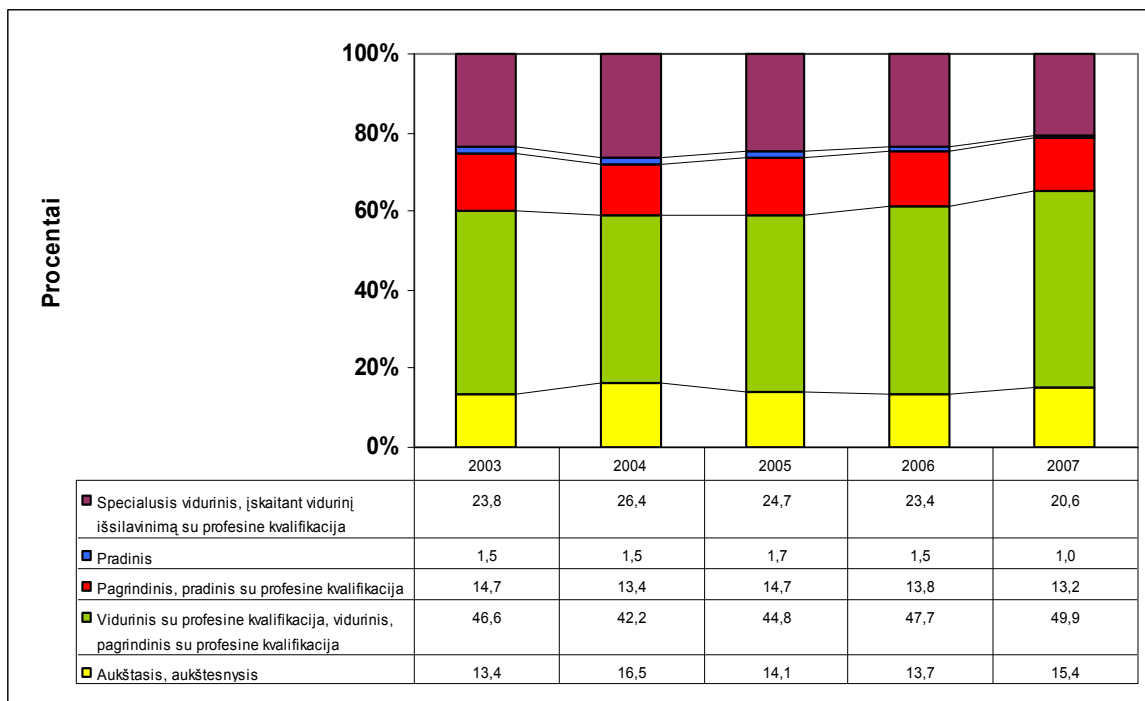
Iš paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad emigruoja daugiausia jauni, darbingo amžiaus žmonės. Visu analizuojamu laikotarpiu penktadalį emigrantų sudarė 25–29 metų amžiaus gyventojai, antrą vietą pagal gausiausiai emigruojančius užima 20–24 metų amžiaus gyventojai – vidutiniškai nuo 13 iki 16 proc., trečią vietą 30–34 metų amžiaus gyventojai – vidutiniškai apie 13 proc. Tokios amžiaus grupės dominavimą galima būtų paaiškinti tuo, jog nuo 20 iki 34 metų amžiaus asmenys yra darbingiausia, labiausiai mokslo bei karjeros siekianti grupė. Pasyviausiai emigruoja vyresni nei 50 metų amžiaus gyventojai – iki 4 proc. visų emigrantų [17 priedas].

Daugiausiai išvyksta jaunų energingų žmonių. Pasaulio banko teigimu, palyginti su kitomis Centrinės Europos ir Baltijos šalimis, Lietuvoje jaunų, iki 25 m., žmonių nedarbo lygis mažėja greičiausiai. Nors jaunų žmonių nedarbas šalyje dėl migracijos beveik išnyko, proto ir darbo jėgos nutekėjimo problema tapo dar aštresnė [42].

2.2.4. Nedarbo ir emigracijos struktūrinė analizė pagal išsilavinimą ir kvalifikaciją

Analizuojant bedarbių struktūrą pagal išsilavinimą, galima išskirti bedarbius, turinčius vidurinį išsilavinimą su profesine kvalifikacija. 2003 m. – 2007 m. turintys tokį išsilavinimą asmenys sudarė beveik pusę visų bedarbių. Mažėjant bendram bedarbių skaičiui šalyje, bedarbių turinčių tokį išsilavinimą procentinė dalis tiriamuoju laikotarpiu padidėjo 3,3 proc. punktais.

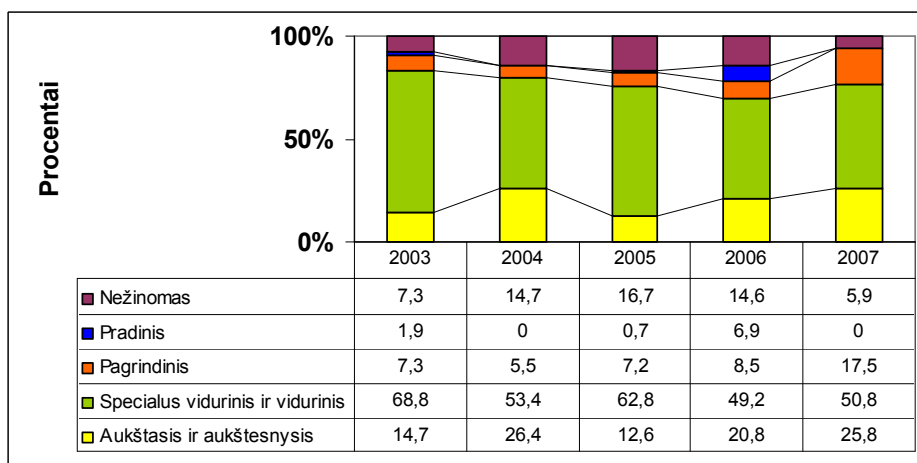
Antrą vietą pagal bedarbių gausą galima išskirti asmenis įgijusius specialųjį vidurinį, įskaitant vidurinį išsilavinimą su profesine kvalifikacija. Mažiausiai bedarbių buvo turinčių pradinį išsilavinimą. Tai iliustruota 2.8. paveikslas.

2.8 pav. Bedarbių lyginamasis svoris pagal išsilavinimą 2003 m. – 2007 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

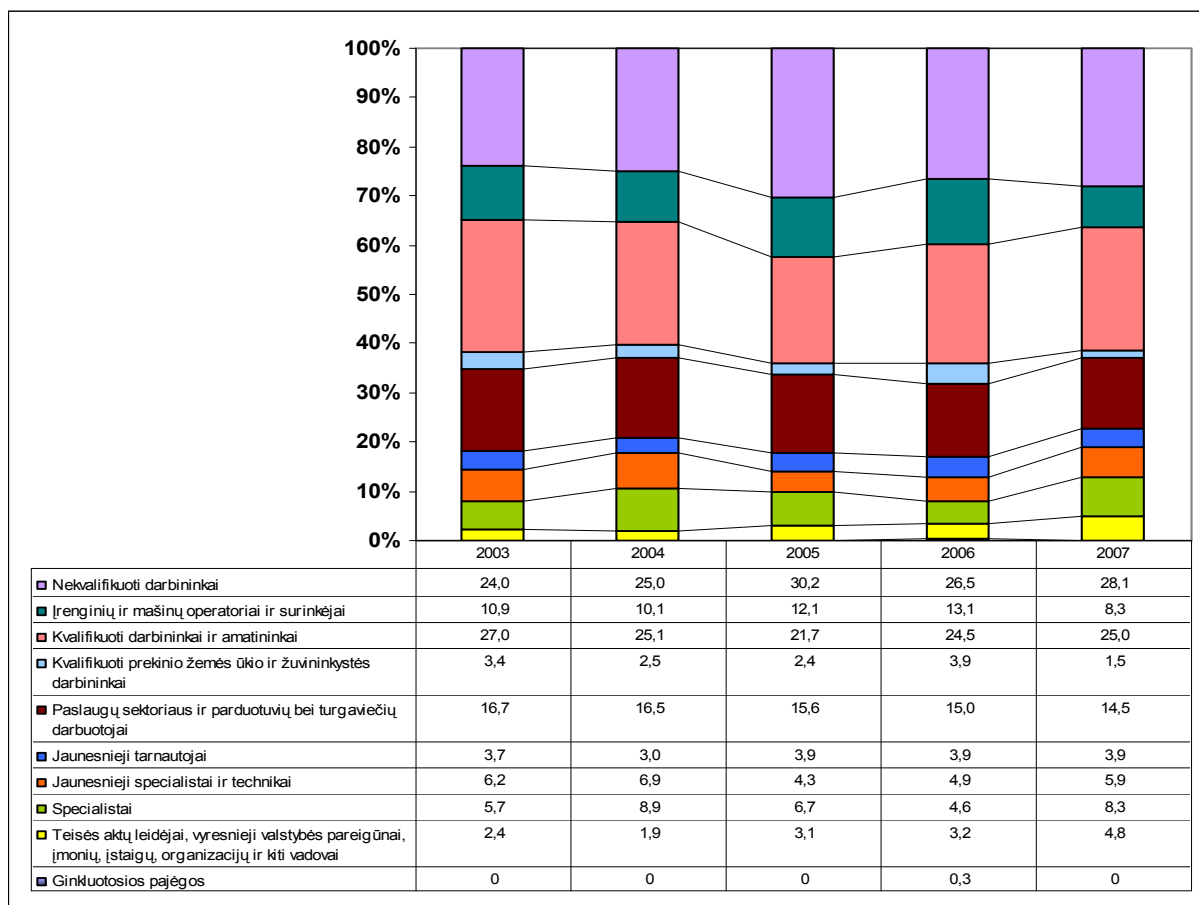
Iš grafiškai (2.9 pav.) pavaizduotų duomenų matyti, kad didėja išsilavinusių emigrantų dalis. 2006 m. kas penktas, o 2007 m. beveik kas ketvirtas 16 metų ir vyresnio amžiaus emigrantas buvo baigęs aukštąją ar aukštesniąją mokyklą. Dauguma šio amžiaus emigrantų įgiję vidurinį, specialų vidurinį ir pagrindinį išsilavinimą.

2.9 pav. Emigrantų lyginamasis svoris pagal išsilavinimą 2003 m. – 2007 m., procentais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

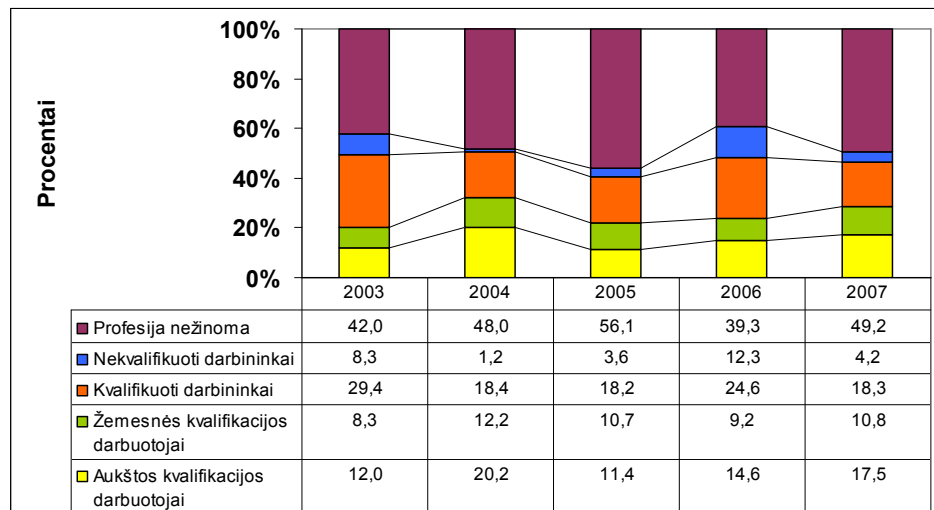
Iš 2.10 pav. grafiškai pavaizduotų duomenų matyti, kad tiriamuoju laikotarpiu bedarbių skaičius pagal pagrindinę profesiją nuolat kito. 2003 m. – 2007 m. kas 4 bedarbis buvo kvalifikuotas darbininkas ar amatininkas arba nekvalifikuotas darbininkas.

2.10 pav. Bedarbių lyginamasis svoris pagal pagrindinę profesiją 2003 m. – 2007 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Didelė dalis bedarbių turėjo patirties paslaugų sektoriaus ir parduotuvių bei turgaviečių srityje, tačiau visu analizuojamu laikotarpiu šių bedarbių dalis bendrame bedarbių skaičiuje mažėjo. Analizuojant bedarbių struktūrą pastebėta, kad didėja aukštos kvalifikacijos specialistų bedarbių skaičius. Teisės aktų leidėjų, vyresniųjų valstybės pareigūnų, įmonių, įstaigų, organizacijų ir kitų vadovų lyginamasis svoris bendrame bedarbių skaičiuje išaugo dvigubai.

2.11 pav. Emigrantų struktūra pagal kvalifikacijos lygmenį 2003 m. - 2007 m., procentais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Iš 2.11 pav. pateiktų duomenų matyti, kad didžiąją emigrantų dalį sudaro emigruojant profesijos nenurodė asmenys. Kaip teigiama LR statistikos tyrime didžiąją dalį emigravusiųjų sudarė nedirbantys asmenys. Kas aštuntas šio amžiaus emigrantas buvo specialistas (mokytojas, dėstytojas, gydytojas ir pan.), o kas dešimtas – aukštos kvalifikacijos darbininkas ar aptarnavimo sferos ar prekybos darbuotojas (pardavėjas, kasininkas ir pan.). 2007 m. kas antras 15 metų ir vyresnio amžiaus emigravęs gyventojas prieš išvykdamas nedirbo. [86]

Istojus į ES žymia dalimi išaugo aukštos kvalifikacijos emigrantų skaičius bendrame emigrantų skaičiuje (8,2 proc. punkto) 2004 m. lyginant su 2003 m..

Po įstojimo į ES, didėjanti lietuvių emigracija šalies darbdavius privertė didinti algas ne tik aukščiausios, bet ir vidutinės kvalifikacijos darbo jėgai [65].

Tad kaip atskleidžia duomenys, dėl migracijos (jei migracija tampa negrįžtama) ne tik mažėja gyventojų skaičius, bet ir vyksta vadinamas „protų nutekėjimas“, tai reiškia aukštos kvalifikacijos darbo jėgos praradimą ir dėl to, mažėjantį šalies ekonominį, inovacinį, konkurencinį potencialą. Aukštos ir aukščiausios kvalifikacijos specialistų trūkumas jau dabar jaučiamas daugelio šalių darbo rinkoms, būtent šiai žmonių kategorijai bus mažiausiai kliūčių įsidarbinti kitose šalyse, tad jų mobilumas gali dar išaugti.

2.1.5. Nedarbo ir emigracijos dinaminė analizė pagal apskritis

Šioje darbo dalyje analizuojami nedarbo lygio ir emigracijos pokyčiai Lietuvos apskrityse.

Šalies mastu nedarbo lygis mažėja. Per analizuojamą laikotarpį daugiausiai nedarbo lygis sumažėjo Šiaulių (-2,5 proc. punkto), Utenos (-10,9 proc. punkto) ir Alytaus (-10,3 proc. punkto) apskrityse, o mažiausiai – Marijampolės ir Panevėžio apskrityse.

Tačiau galima išvelgti kai kurių apskričių išskirtinumus. 2003 m. lyginant su 2004 m. užfiksuotas nedarbo lygio padidėjimas Alytaus (2,4 proc. punkto), Panevėžio (1,2 proc. punkto) ir Klaipėdos (0,2 proc. punkto) apskrityse. Reikia pažymėti, kad 2005 m., 2006 m. ir 2007 m. pastebima nedarbo lygio mažėjimo tendencija visose apskrityse.

2.8 lentelė

**Nedarbo lygio pokyčiai 2003 m. – 2007 m. Lietuvoje ir jos apskrityse,
apskaičiuoti grandininio ir baziniu būdu**

	2003	2004	2005	2006	2007	Pokytis 2007 m. lyginant su 2003 m.
Lietuvos Respublika, proc.	12,4	11,4	8,3	5,6	4,3	
Pokytis, proc.	-	-1	-3,1	-2,7	-1,3	-8,1
Alytaus apskritis, proc.	13,6	16,0	8,2	5,1	3,3	
Pokytis, proc.	-	2,4	-7,8	-3,1	-1,8	-10,3
Kauno apskritis, proc.	12,1	10,3	8,9	5,9	4,2	
Pokytis, proc.	-	-1,8	-1,4	-3	-1,7	-7,9
Klaipėdos apskritis, proc.	12,5	12,7	7,0	6,8	4,1	
Pokytis, proc.	-	0,2	-5,7	-0,2	-2,7	-8,4
Marijampolės apskritis, proc.	7,5	6,9	3,0	2,6	2,0	
Pokytis, proc.	-	-0,6	-3,9	-0,4	-0,6	-5,5
Panevėžio apskritis, proc.	11,4	12,6	10,8	8,0	6,5	
Pokytis, proc.	-	1,2	-1,8	-2,8	-1,5	-4,9
Šiaulių apskritis, proc.	16,9	12,6	10,1	5,7	4,4	
Pokytis, proc.	-	-4,3	-2,5	-4,4	-1,3	-12,5
Tauragės apskritis, proc.	9,5	8,9	6,0	4,2	3,4	
Pokytis, proc.	-	-0,6	-2,9	-1,8	-0,8	-6,1
Telšių apskritis, proc.	12,5	10,3	7,9	5,6	4,3	
Pokytis, proc.	-	-2,2	-2,4	-2,3	-1,3	-8,2
Utenos apskritis, proc.	15,3	12,3	6,0	5,9	4,4	
Pokytis, proc.	-	-3	-6,3	-0,1	-1,5	-10,9
Vilniaus apskritis, proc.	11,7	11,1	8,6	5,0	4,5	
Pokytis, proc.	-	-0,6	-2,5	-3,6	-0,5	-7,2

Šaltinis: apskaičiuota autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

2005 m. lyginant su 2004 m. nedarbo lygis labiausiai sumažėjo Alytaus, Klaipėdos ir Utenos apskrityse. Vienas iš veiksnių, lėmusių nedarbo lygio sumažėjimą 7,8 proc. punkto Alytaus apskrityje, galėjo būti padidėjęs darbo jėgos poreikis AB „Snaigė“, nes padidėjo eksportuojamų šaldytuvų kiekis į Ukrainą (apie 700 tūkst. šaldytuvų per metus). Nedarbo lygio sumažėjimą 7,8 proc. punkto Klaipėdos apskrityje galėjo įtakoti laisvosios ekonominės zonos (LEZ) plėtra. Kadangi 2005 m. zonoje įmonės investavo 233,6 mln. litų (prieš tai per 9 metus buvo investuota tik 88 mln. litų). To pasėkoje aštuoniose laisvosios ekonominės zonos įmonėse buvo sukurta per 3,5 tūkst. darbo vietų.

2006 m. lyginant su 2005 m. daugiausiai nedarbo lygis sumažėjo Vilniaus, Šiaulių ir Alytaus apskrityse. Nepaisant to, kad 2006 m. įvyko didžiausios Panevėžio miesto įmonės AB „Ekranas“ bankrotas, nedarbo lygis šioje apskrityje sumažėjo 2,8 proc. punkto, tuo tarpu, kai šalies nedarbo lygis sumažėjo 2,7 proc. punkto.

Analizuojant bedarbių skaičiaus dinamiką (žr. 1 priedą), matome, kad 2002 m. – 2003 m. daugelyje apskričių dominuoja vyrų bedarbystė. Tačiau nuo 2004 m. bedarbių moterų skaičius jau ėmė viršyti vyrų skaičių. Tokį reiškinį galima paaiškinti tuo, kad Lietuvai įstojus į ES suintensyvėjo statybos, atitinkamai padidėjo statybos specialybių darbuotojų paklausa. Kaip žinoma statybos srityje daugiausia darbuotojų yra vyrai, taipogi padidėjo vyrų emigracija. 2006 m. padėtis pasikeitė ir bedarbės moterys dominavo tik Kauno, Klaipėdos, Tauragės ir Telšių apskrityse. Ekonomikos plėtra įtakėjo paslaugų sferos didėjimą, kurioje dominuoja moteriškos lyties atstovės. Panevėžio apskrityje visu analizuojamu laikotarpiu vyravo didesnis vyrų bedarbių skaičius. Išsamesnis bedarbių skaičiaus dydžių palyginimas pagal apskritis neprasmingas, kadangi apskritis skiriasi gyventojų skaičiumi, infrastruktūra, verslingumu, sezoniškumu.

Natūralus metinis gyventojų judėjimas apskrityse ir savivaldybėse 2005 m. siekė beveik 60 tūkst. išvykusiųjų, daugiausia jų (beveik 24 proc.) išvyko į Vilnių. Didžiausia dalis nuo visų išvykusiųjų gyventojų buvo Alytaus (2,6 proc.), Telšių (2,5 proc.), Šiaulių (2,3 proc.), Klaipėdos, Tauragės ir Utenos (2,2 proc.) apskrityse, tai įtakėjo nedarbo lygio sumažėjimą šiose apskrityse [70]

2007 m. lyginant su 2006 m. ženklus nedarbo lygio sumažėjimas buvo Klaipėdos apskrityje. Tai galėjo lemti, tai jog šioje apskrityje 2007 m. buvo įgyvendinama daug projektų. Pvz.: rekonstruotos krantinės, įrengta 18 prieplaukų vandens turizmo vystymui Nemuno upėje. Pagal projektą „Nemuno turistinės trasos pilotinės infrastruktūros išvystymas“. Įgyvendintas Šentgeno lėšomis finansuotas projektas „Valstybės sienos apsaugos tarnybos Klaipėdos jūrų uosto užkardos projektavimas ir statyba“. Emigracijos pokyčiai Lietuvos apskrityse pateikti 2.9 lentelėje

Iki 2005 m. visose apskrityse pastebimas emigrantų skaičiaus didėjimas. 2006 – 2007 m. pastebimas emigrantų skaičiaus mažėjimas. Tačiau 2007 m. išsiskiria Šiaulių apskritis, kurioje emigrantų skaičius išaugo, o Panevėžio apskrityje emigrantų skaičius lyginant 2007 m. su 2006 m. nepakito. Norint tiksliau nustatyti emigrantų srautus iš apskričių apskaičiuota emigrantų santykinė dalis bendrame gyventojų skaičiuje pagal apskritis 2003 – 2007 m. (žr. 27 priedą).

Įvertinus santykinę emigrantų dalį bendrame gyventojų skaičiuje visose apskrityse emigracijos tendencijos yra panašios. Tačiau galima išskirti Kauno ir Klaipėdos apskritis, kur beveik visą tiriamąjį laikotarpį dominavo didesni emigracijos srautai, lyginant su vidutiniu Lietuvos vidurkiu. Mažiausia santykinė emigrantų dalis 2003 – 2007 m. lyginant su Lietuvos vidurkiu buvo Marijampolės apskrityje.

**Emigrantų skaičiaus 2003 m. – 2007 m. Lietuvoje ir jos apskrityse
dinamikos analizė grandininio ir baziniu būdu**

Apskritis \ Metai	2003	2004	2005	2006	2007	Pokytis 2007 m. lyginant su 2003 m.
Lietuvos Respublika, tūkst.	22,7	32,5	48,1	27,8	26,5	
Pokytis, proc.	-	43,2	48,0	-42,2	-4,7	16,7
Alytaus apskritis, tūkst.	0,9	1,6	2,5	1,4	1,3	
Pokytis, proc.	-	77,8	56,3	-44,0	-7,1	44,4
Kauno apskritis, tūkst.	4,8	9,1	11,7	6,4	6,1	
Pokytis, proc.	-	89,6	28,6	-45,3	-4,7	27,1
Klaipėdos apskritis, tūkst.	3,1	4,4	7,5	4,4	4,3	
Pokytis, proc.	-	41,9	70,5	-41,3	-2,3	38,7
Marijampolės apskritis, tūkst.	0,4	0,9	1,5	0,9	0,7	
Pokytis, proc.	-	125,0	66,7	-40,0	-22,2	75,0
Panevėžio apskritis, tūkst.	1,4	1,8	2,9	1,5	1,5	
Pokytis, proc.	-	28,6	61,1	-48,3	0,0	7,1
Šiaulių apskritis, tūkst.	2,3	3,2	5,6	2,9	3,5	
Pokytis, proc.	-	39,1	75,0	-48,2	20,7	52,2
Tauragės apskritis, tūkst.	0,3	0,6	1,1	0,7	0,5	
Pokytis, proc.	-	100,0	83,3	-36,4	-28,6	66,7
Telšių apskritis, tūkst.	1,1	1,6	2,7	1,5	1,4	
Pokytis, proc.	-	45,5	68,8	-44,4	-6,7	27,3
Utenos apskritis, tūkst.	1,3	1,6	2,4	1,4	1,1	
Pokytis, proc.	-	23,1	50,0	-41,7	-21,4	-15,4
Vilniaus apskritis, tūkst.	7,1	7,6	10,3	6,7	6,1	
Pokytis, proc.	-	7,0	35,5	-35,0	-9,0	-14,1

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis LR Statistikos departamento duomenimis

2003 metais galime išskirti Utenos ir Vilniaus apskritis viršijusias bendrą Lietuvos emigracijos vidurkį, o 2005 Utenos ir Telšių apskritis. Mažesnių apskričių intensyvesnę emigraciją galėjo įtakoti vietinių įmonių uždarymas, nepakankamai išvystytas paslaugų sektorius.

2.3. Nedarbo lygį ir emigraciją įtakojančių makroaplinkos veiksnių analizė

2.3.1. Nedarbo ir emigracijos bei kitų makroekonominių veiksnių tarpusavio ryšių vertinimas

Šiame darbo skyriuje analizuojami priklausomybės ryšiai tarp nedarbo, emigracijos bei kitų ekonominių rodiklių. Koreliacijos koeficientų apskaičiavimui naudojami 2003 m. – 2007 m. analizuojamų rodiklių reikšmės, kurios pateiktos 13 priede. Apskaičiuoti koreliacijos koeficientai pateikti 2.10 lentelėje.

2.10 lentelė

Ekonominių rodiklių koreliacijos matrica

Rodiklis	Nedarbo l.	Darbo j.	Bedarbiai	Užimtumo l.	Emigracija	Gyv. skaičius	BVP	TUI	Darbo užm.	VKP
Nedarbo l.	1	0,873	1,00**	-0,988**	-0,021	0,991**	-0,973**	-0,955*	-0,952*	-0,962**
Darbo j.		1	0,882*	-0,789	-0,260	0,865	-0,769	-0,731	-0,712	-0,851
Bedarbiai			1	-0,985**	-0,040	0,992**	-0,970**	-0,950*	-0,947*	0,965**
Užimtumo l.				1	-0,026	-0,984**	0,991**	0,973**	0,980**	0,959*
Emigracija					1	-0,049	-0,074	-0,247	-0,155	0,130
Gyv. skaičius						1	-0,985**	-0,952*	-0,964**	-0,990**
BVP							1	0,981**	0,995**	0,970**
TUI								1	0,988**	0,914*
Darbo užm.									1	0,946*
VKP										1

Sutrumpinimai: Nedarbo l. - Nedarbo lygis, proc.; Darbo j. - Darbo jėga, tūkst.; Bedarbiai - Bedarbiai, tūkst.; Užimtumo l. - Užimtumo lygis, proc.; Emigracija - Emigracija, tūkst.; Gyv. skaičius - Vidutinis metinis gyventojų skaičius; BVP - BVP, tenkantis vienam gyventojui, to meto kainomis, litais; TUI - Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui, litais; Darbo užm. - Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis; VKP - Vidutiniai metiniai vartotojų kainų pokyčiai, proc.;
 ** - koreliacija reikšminga, kai $p < 0,01$; * - koreliacija reikšminga, kai $p < 0,05$;
 Šaltinis: apskaičiuota autorės SPSS programa (14 priedas)

Statistiškai koreliacijos ryšiai reikšmingi, kai Pirsono koeficientas $p < 0,05$. Tuo atveju, kai šis koeficientas $p > 0,05$, priklausomybės ryšiai nėra reikšmingi, nes koreliacijos koeficientai yra jautrūs toli nuo reikšmių centro esančioms reikšmėms (14 priedas).

Įvertinus ekonominių rodiklių koreliacijos koeficientus galime teigti, kad statistiškai reikšmingi koreliacijos ryšiai yra tarp nedarbo lygio ir užimtumo lygio, nedarbo lygio ir gyventojų skaičiaus, tarp nedarbo lygio ir BVP, nedarbo lygio ir VKP.

Reikia pabrėžti, kad nors apskaičiuotas nedarbo lygio ir darbo jėgos koreliacijos koeficientas turi aukštą reikšmę ($r=0,873$), šis rodiklis nėra statistiškai reikšmingas, nes Pirsono koeficientas $p > 0,05$.

2.10 lentelėje pateiktas apskaičiuotas nedarbo lygio ir emigracijos koreliacijos koeficientas rodo, kad tarp šių veiksnių nėra tiesinės priklausomybės. Todėl atlikta detalesnė analizė pagal trumpesnius laikotarpius.

2.11 lentelė

Nedarbo lygio ir emigrantų skaičiaus koreliacijos koeficiento reikšmės

Metai	2003-2005	2003-2006	2003-2007
Nedarbo lygio ir emigrantų skaičiaus koreliacijos koeficientas.	-0,98779	-0,28242	-0,02148

Apskaičiavus šių rodiklių koreliacijos koeficientą 2003 m. – 2005 m. paaiškėjo, kad buvo labai stiprus atvirkštinis ryšys: - 0,9878, 2003 – 2006 m. silpnas atvirkštinis ryšys: - 0,2824. Nedarbo lygis mažėjo visu tiriamuoju laikotarpiu, o emigracija ypač dideliais tempais augo iki 2005 m., tačiau nuo 2006 mažėjo. 2003 – 2005 metais nedarbo ir emigracijos koreliacijos koeficientas rodo, kad tarp šių rodiklių buvo labai stipri atvirkštinė priklausomybė, t.y. didėjanti emigracija įtakojo nedarbo lygio mažėjimą (žr. 2.11 lentelę). Galima teigti, kad koreliacijos rodiklių įvairovę lėmė emigracijos srautų nevienodas kitimas. Tokį reiškinį galėjo įtakoti LR Statistikos departamento emigrantų skaičiaus, nedeklaravusių savo išvykimą, pateikiamų duomenų trūkumas.

Pagal Užsienio Vidaus Reikalų Ministerijų vertinimus, išvykstančiųjų skaičius 5-7 kartus yra didesnis, nei užregistruoja Lietuva. Vienas iš pavyzdžių, gyventojų Airijoje surašymas kuris parodė, daug didesni Airijoje užregistruotų atvykusių asmenų skaičių. Tad jeigu fiksuojamas išvykstančiųjų skaičius yra 15 tūkst. per metus, tai realiai iš Lietuvos išvyksta apie 90 tūkst. kasmet [61].

Tarp nedarbo lygio ir bedarbių skaičiaus yra visiškai išsami priklausomybė ($r=1,00$), kadangi nedarbo lygio skaičiavimui naudojamas bedarbių skaičius ir didėjant bedarbių skaičiui didėja nedarbo lygis.

Įvertinus nedarbo lygio ir užimtumo lygio priklausomybę matome, jog tai labai stipri neigiama tiesinė koreliacija ($r= -0,988$). Tai reiškia, kad didėjant užimtumo lygiui mažėja nedarbo lygis.

Įvertinus nedarbo lygio ir vidutinio metinio gyventojų skaičiaus priklausomybę galime teigti, kad čia vyrauja labai stipri teigiama tiesinė koreliacija ($r=0,991$), tai reiškia, jog didėjant vidutiniam metiniam gyventojų skaičiui didėja nedarbas.

Tarp nedarbo lygio ir BVP rodiklų nustatyta labai stipri neigiama tiesinė koreliacija ($r=-0,973$), taigi mažėjant nedarbo lygiui didėja bendrasis vidaus produktas.

Tarp nedarbo lygio ir tiesioginių užsienio investicijų nustatyta labai stipri neigiama tiesinė koreliacija ($r=-0,955$), kitaip tariant, didėjant tiesioginėms užsienio investicijoms mažėja nedarbo lygis.

Tarp nedarbo lygio ir vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio apskaičiuotas koreliacijos koeficientas ($r = -0,952$) rodo stiprią neigiamą tiesinę priklausomybę – didėjant vidutiniam mėnesiniam bruto darbo užmokesčiui mažėja nedarbo lygis.

Įvertinus nedarbo lygio ir vidutinių metinių vartotojų kainų pokyčių priklausomybę galime teigti, kad čia vyrauja stipri neigiama tiesinė koreliacija ($r = -0,962$), tai reiškia, jog mažėjant nedarbo lygiui didėja infliacijos lygis.

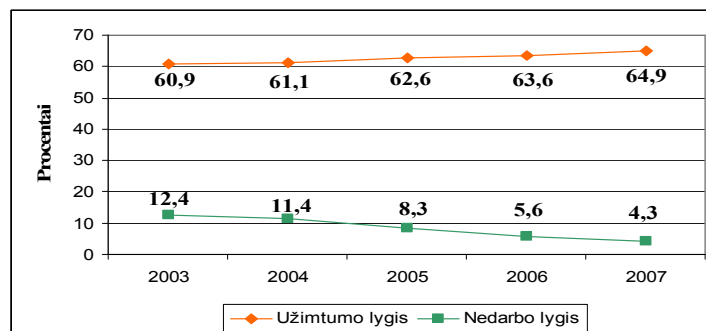
Koreliacijos koeficientas parodo tik tiesinio ryšio stiprumą, bet neparodo šio ryšio pobūdžio. Todėl dažnai duomenų analizė yra papildoma regresine analize, kurios pagrindinis tikslas yra nustatyti statistinį modelį, kurio pagalba pagal vieno kintamojo reikšmes būtų galima prognozuoti kito kintamojo reikšmes.

Darbo jėgos rodiklis koreliuoja su bedarbių skaičiaus rodikliu, o tai neatitinka pagrindinės tiesinės regresijos lygties sudarymo sąlygos ir yra netinkami daugiamatės tiesinės regresijos modelio sudarymui.

Tolesnėje analizėje bus naudojamas paprastosios regresijos metodas nedarbo lygio priklausomybės nuo užimtumo lygio, vidutinio metinio gyventojų skaičiaus, BVP tenkančio vienam gyventojui bei vidutinių metinių vartotojų kainų indekso pokyčių ištyrimui.

2.3.2. Nedarbo ir užimtumo priklausomybės analizė

Užimtumo lygis įtakoja nedarbo lygį. Nedarbo ir užimtumo lygio dinamika 2003 m. – 2007 m. pateikta 2.12 pav.

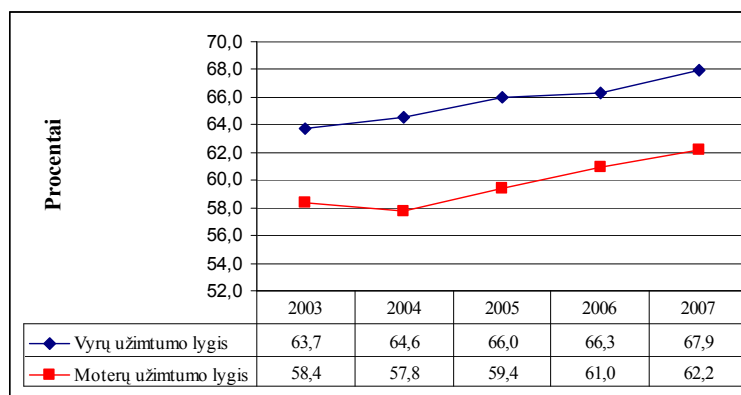
2.12 pav. Nedarbo ir užimtumo lygių kitimas 2003 m. - 2007 m., procentais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Iš paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad nedarbo lygio mažėjimo ir užimtumo lygio augimo tendencijos tęsėsi visu analizuojamu laikotarpiu. Tačiau nedarbo lygio mažėjimo tempai buvo didesni nei užimtumo lygio augimo tempai. Ypatingai šis skirtumas išryškėjo 2004 m., kai nedarbo lygis sumažėjo 1 proc. punktu, o užimtumo lygis išaugo tik 0,2 proc. punkto. Analizuojamu laikotarpiu nedarbo lygis sumažėjo 8,1 proc. punkto o užimtumo lygis išaugo tik 4 proc. punktais

(žr. 13 priedą). Taigi galima daryti prielaidą, jog ženklų skirtumą tarp nedarbo lygio mažėjimo ir užimtumo didėjimo viena iš priežasčių buvo darbingo amžiaus žmonių emigracija.

Įvertinus nedarbo ir užimtumo lygių dinamiką tikslinga išanalizuoti užimtumo lygį pagal lytį ir amžiaus grupes. Vyrų ir moterų užimtumo lygio rodikliai 2003 m. – 2007 m. pateikti 2.13 paveiksle

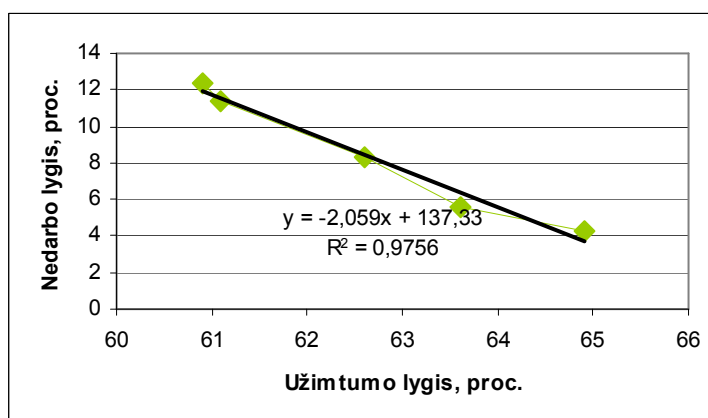
2.13 pav. Vyrų ir moterų užimtumo lygio dinamika 2003 m. – 2007 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, tiek vyrų, tiek ir moterų užimtumo lygiai 2003 m. – 2007 m. nuolat didėjo, tačiau moterų užimtumas viso analizuojamu laikotarpiu buvo žemesnis už vyrų užimtumą maždaug 5 proc. punktais.

Iš 9 priede pateiktų duomenų galima išskirti didžiausiu užimtumo lygiu pasižyminčią 25 – 54 metų amžiaus grupę. Nuo 2003 m. užimtumo lygis šioje amžiaus grupėje išaugo 3,7 proc. punkto ir 2007 m. sudarė 82,5 proc.. 55 – 64 metų amžiaus grupės asmenų užimtumo lygis išaugo daugiausiai, t. y. 8,9 proc. punkto ir 2006 m. sudarė 53,4 proc.. Gyventojų užimtumo lygis jaunimo amžiaus grupėje iki 2004 m. mažėjęs, 2006 m. (lyginant su 2005 m.) išaugo 2,6 proc. punkto. Bendras užimtumo lygio pokytis šioje amžiaus grupėje sudarė 2,6 proc. punkto.

Nedarbo ir užimtumo lygių priklausomybė pateikta 2.14 paveiksle.

2.14 pav. Nedarbo ir užimtumo lygių priklausomybė, procentais

Šaltinis: apskaičiuota autorės

Excel programos pagalba buvo sudaryta tiesinės regresijos lygtis $y = -2,059x + 137,33$, kur priklausomas kintamasis y išreiškia nedarbo lygį, o nepriklausomas kintamasis yra užimtumo lygis.

Regresijos lygties koeficientas $b = -2,059$ parodo, kad užimtumo lygiui padidėjus 1 proc. punktu, nedarbo lygis sumažės 2 proc. punktais. Koeficientas b yra neigiamas, todėl ryšys tarp užimtumo ir nedarbo lygių yra atvirkštinis.

Determinacijos koeficientas $R^2 = 0,9756$ nusako, kad nedarbo lygio kitimą 98 proc. įtakoja užimtumo lygis.

2.3.3. Nedarbo ir gyventojų skaičiaus priklausomybės analizė

Įvertinus nedarbo lygio ir vidutinio metinio gyventojų skaičiaus priklausomybę nustatyta tiesinė koreliacija, tai reiškia nedarbo lygio pokyčius atspindi šalies gyventojų skaičiaus pokyčiai. Nuo 2003 m. iki 2007 m. vidutinis metinis gyventojų skaičius Lietuvoje sumažėjo 78,6 tūkst. t.y. 2 proc. (žr. 13 priedą).

Analizuojant gyventojų skaičiaus kitimą tikslinga atsižvelgti į amžiaus grupes, nes 15 – 64 metų amžiaus grupės šalies gyventojai yra pagrindinis darbo jėgos pasiūlos elementas. Gyventojų skaičiaus ir jo struktūros kitimas pagal amžiaus grupes analizuojamąjį laikotarpį pateikiamas 2.12 lentelėje.

2.12 lentelė

Gyventojų skaičiaus ir jo struktūros kitimas pagal amžiaus grupes 2003 – 2007 metų pradžioje, tūkstančiais

	2003	Svoris, proc.	2004	Svoris, proc.	2005	Svoris, proc.	2006	Svoris, proc.	2007	Svoris, proc.
Iš viso	3462,6	100,0	3445,9	100,0	3425,3	100,0	3403,3	100,0	3384,9	100,0
0 - 14 m.	633,0	18,3	609,0	17,7	585,1	17,1	560,4	16,5	538,1	15,9
15 – 64 m.	2327,2	67,2	2326,5	67,5	2323,2	67,8	2321,1	68,2	2319,5	68,5
65 m. ir vyresni	502,4	14,5	510,4	14,8	517,0	15,1	521,8	15,3	527,3	15,6

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

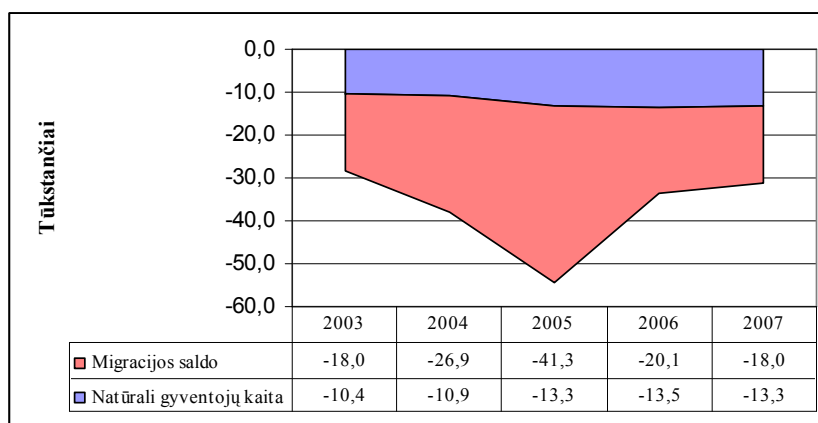
Iš lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad 15 – 64 metų amžiaus grupės šalies gyventojų skaičius nors ir nežymiai, tačiau nuolat mažėjo ir nuo 2003 m. iki 2007 m. sumažėjo 7,7 tūkst. (0,3 proc.). Visu analizuojamąjį laikotarpį nuosekliai didėjo į 65 m. ir vyresnio amžiaus grupę patenkančių šalies gyventojų skaičius. Šios amžiaus grupės gyventojų skaičius vidutiniškai padidėjo 1 proc. kasmet. 15 – 64 metų amžiaus gyventojų lyginamasis svoris 2003 m. – 2007 m. išaugo nuo 67,2 iki 68,5 proc.. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad sparčiai mažėja šalies gyventojų, patenkančių į 0–14 metų amžiaus grupę, skaičius ir jų dalis gyventojų struktūroje. Kasmet šio amžiaus gyventojų skaičius sumažėjo vidutiniškai po 4 proc.. Atsižvelgiant į spartų vaikų skaičiaus mažėjimą, galima prognozuoti, kad darbo jėgos pasiūla artimiausiu metu dar labiau sumažės.

Vidutinis metinis gyventojų skaičius 2003 – 2007 m. sumažėjo 78,6 tūkst.(13 priedas). Prarandamas jaunimas ateityje atsilies kitų demografinių procesų eigai – santuokai, gimstamumui. Šiuo metu vykstantis spartus „protų nutekėjimas“ jau dabar turi didžiulę neigiamą įtaką Lietuvos mokslo raidai bei bendrajai šalies pažangai. “Protų nutekėjimą” charakterizuoja jauni, mobilūs žmonės, pasižymintys aukštu intelektinio kapitalo lygiu, esantys patenkinamoje socioekonominėje padėtyje, palyginti lengvai besintegruojantys į užsienio šalies darbo rinką ir visuomenės gyvenimą.

Pagrindinės gyventojų skaičiaus mažėjimo priežastys yra neigiama natūrali gyventojų kaita ir neigiamas migracijos saldo. Todėl toliau analizuojami natūralios gyventojų kaitos ir migracijos saldo rodikliai.

Mažėjantis gimstamumas ir netolygiai kintantis, bet išlaikantis nežymų augimą mirtingumas atsispindi neigiamame natūralios kaitos rodiklyje. 2003 m. – 2007 m. neigiamas natūralios kaitos rodiklis padidėjo 28 proc.. Dėl natūralios kaitos Lietuva neteko 2,9 tūkst. gyventojų. Mažėjant šalies gyventojų skaičiui, mažėja ir darbingo amžiaus gyventojų skaičius, o kartu ir darbo jėgos pasiūla.

Dar viena svarbi šalies gyventojų skaičiaus ir darbo jėgos pasiūlos mažėjimo priežastis yra gyventojų emigracija. Lietuva – viena iš šalių (nurodytų Eurostato duomenų bazėje) su neigiamu migracijos saldo (žr. 11 priedą). Tiksliai įvertinti iš Lietuvos emigravusių žmonių skaičių yra sudėtinga, kadangi daugiau nei pusė visų emigravusiųjų nedeklaruoja savo išvykimo. 12 priede pateikti tarptautinės migracijos rodikliai remiantis gyvenamosios vietos deklaravimo duomenimis ir perskaičiuoti rodikliai remiantis nedeklaruotos emigracijos apimtimis. 2003 m. – 2007 m. neigiamas migracijos saldo sumažėjo 158 tūkst. t.y. 0,2 proc.. Grafiškai pavaizduoti duomenys pateikti 2.15 paveiksle.

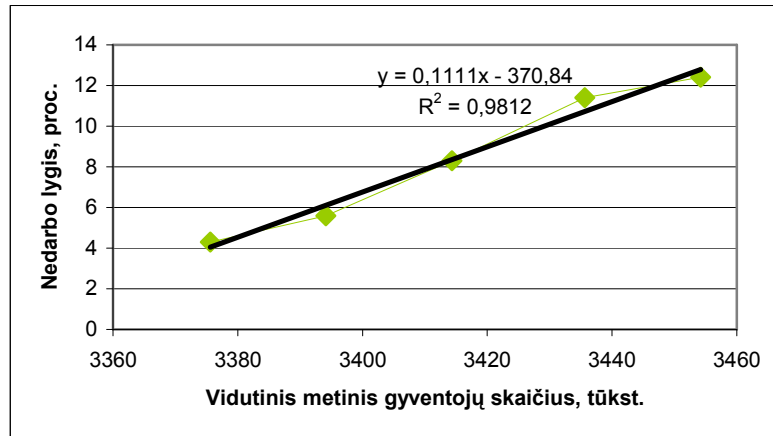
2.15 pav. Migracijos saldo ir natūralios gyventojų kaita 2003 m. – 2007 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Lietuvos demografinių rodiklių analizė parodė, jog šalies gyventojų skaičiaus, mažėjimą lėmė tiek neigiama natūrali gyventojų kaita, tiek ir neigiamas migracijos saldo. Atsižvelgiant į tai, kad analizuojamu laikotarpiu dėl natūralios gyventojų kaitos šalies gyventojų skaičius sumažėjo 61,4

tūkst., o dėl migracinių procesų – 158 tūkst., galima daryti išvadą, kad didžiausią įtaką gyventojų skaičiaus mažėjimui turėjo emigracija.

Toliau atlikta nedarbo lygio ir vidutinio metinio gyventojų skaičiaus rodiklių regresinė analizė. Šių rodiklių priklausomybė pateikta 2.16 paveiksle.

2.16 pav. Nedarbo lygio priklausomybė nuo vidutinio metinio gyventojų skaičiaus

Šaltinis: apskaičiuota autorės

Tiesinės regresijos lygtis $y = 0,1111x - 370,84$, kur priklausomas kintamasis y išreiškia nedarbo lygį, o nepriklausomas kintamasis yra vidutinis metinis gyventojų skaičius. Regresijos lygties koeficientas $b = 0,1111$ parodo, kad vidutiniam metiniam gyventojų skaičiui padidėjus 1 tūkst., nedarbo lygis padidės 0,1 proc. punktu. Koeficientas b yra teigiamas, todėl ryšys tarp vidutinio metinio gyventojų skaičiaus ir nedarbo lygio yra tiesioginis.

Determinacijos koeficientas $R^2 = 0,9812$ nusako, kad vidutinis metinis gyventojų skaičius 98 proc. įtakoja nedarbo lygio kitimą.

2.3.4. Nedarbo ir BVP priklausomybės analizė

Viena iš teorijoje aptartų makroekonominių pasekmių yra BVP netektis dėl nedarbo. Pasitelkus tiesioginį skaičiavimą, darbe gauti reikšmingi rodikliai, išreiškę BVP netektį dėl nedarbo. Analizei atlikti panaudota tokio pavidalo išraiška:

$$\Delta BVP = 1/100 \times [(N_{1t} - N_n) \times BVP_{1t} \times 2,5];$$

čia: N_n – natūralus nedarbo lygis (4,5 proc.)

N_{1t} – faktinis nedarbo lygis t laikotarpiu;

BVP_{1t} – bendrasis vidaus produktas t laikotarpiu;

2,5 – Okuno koeficientas, rodantis santykį tarp nedarbo lygio ir BVP atsilikimo.

Gauti rezultatai pateikti 2.13 lentelėje

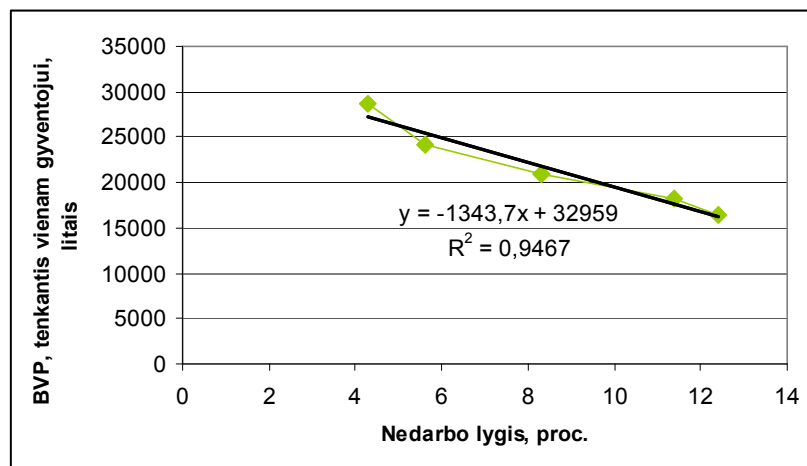
Bendrojo vidaus produkto netektis dėl nedarbo, 2003 – 2007 m.

	2003	2004	2005	2006	2007
Nedarbo lygis, proc.	12,4	11,4	8,3	5,6	4,3
BVP to meto kainomis, mln. Lt.	56959,4	62697,9	72060,4	82792,8	98138,7
Pokytis, proc.	-	10,1	14,9	14,9	18,5
BVP netektis dėl nedarbo, mln.Lt.	11249,5	10815,4	6845,7	2276,8	-490,7

Šaltinis: apskaičiuota autorės

Atlikta analizė parodė, kad analizuojamu laikotarpiu BVP netektis mažėjo. Palyginus 2006 m. su 2003 m. BVP netektis dėl nedarbo sumažėjo 8972,7 mln. litais (80 proc.). 2007 m. BVP netektis dėl žemesnio nedarbo lygio įgijo neigiamą reikšmę, nes tiriamojo laikotarpio pabaigoje nedarbo lygis buvo žemesnis už natūralų nedarbo lygį. Pritaikius Okuno dėsnį nustatyta, kad 2007 m. nebuvo BVP netekties dėl nedarbo.

Ankstesnė analizė parodė, kad nedarbo lygis įtakoja BVP. Šių rodiklių regresinė analizė pateikta 2.17 paveiksle.

2.17 pav. BVP, tenkančio vienam gyventojui priklausomybė nuo nedarbo lygio

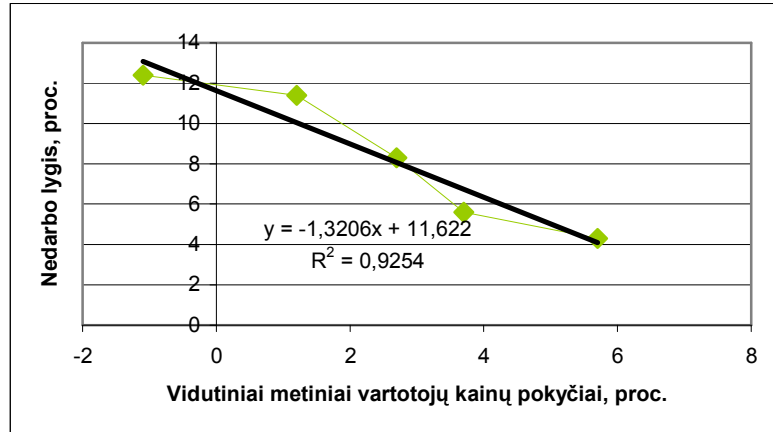
Šaltinis: apskaičiuota autorės

Tiesinės regresijos lygtis $y = -1343,7x + 32959$, kur priklausomas kintamasis y išreiškia BVP, tenkantį vienam gyventojui, o nepriklausomas kintamasis yra nedarbo lygis. Regresijos lygties koeficientas $b = -1343,7$ parodo, kad nedarbo lygiui padidėjus 1 proc. punktu, BVP, tenkantis vienam gyventojui sumažėja 1343,7 litais. Koeficientas b yra neigiamas, todėl ryšys tarp BVP, tenkančio vienam gyventojui ir nedarbo lygio yra atvirkštinis.

Determinacijos koeficientas $R^2 = 0,9467$ nusako, kad nedarbo lygio kitimas 95 proc. įtakoja BVP, tenkantį vienam gyventojui.

2.3.5. Nedarbo ir VKP priklausomybės analizė

Vidutiniai metiniai vartotojų kainų indeksų pokyčiai įtakoja nedarbo lygį. Šių rodiklių priklausomybė pateikta 2.18 paveiksle.

2.18 pav. Nedarbo lygio priklausomybė nuo vidutinio metinio vartotojų kainų pokyčio

Šaltinis: apskaičiuota autorės

Tiesinės regresijos lygtis $y = -1,3206x + 11,622$, kur priklausomas kintamasis y išreiškia nedarbo lygį, o nepriklausomas kintamasis yra vidutiniai metiniai vartotojų kainų pokyčiai. Regresijos lygties koeficientas $b = -1,3206$ parodo, kad vidutiniame metiniame vartotojų kainų pokyčiui padidėjus 1 proc. punktu, nedarbo lygis sumažėja 1,3 proc. punkto. Koeficientas b yra neigiamas, todėl ryšys tarp vidutinio metinio vartotojų kainų pokyčio ir nedarbo lygio yra atvirkštinis.

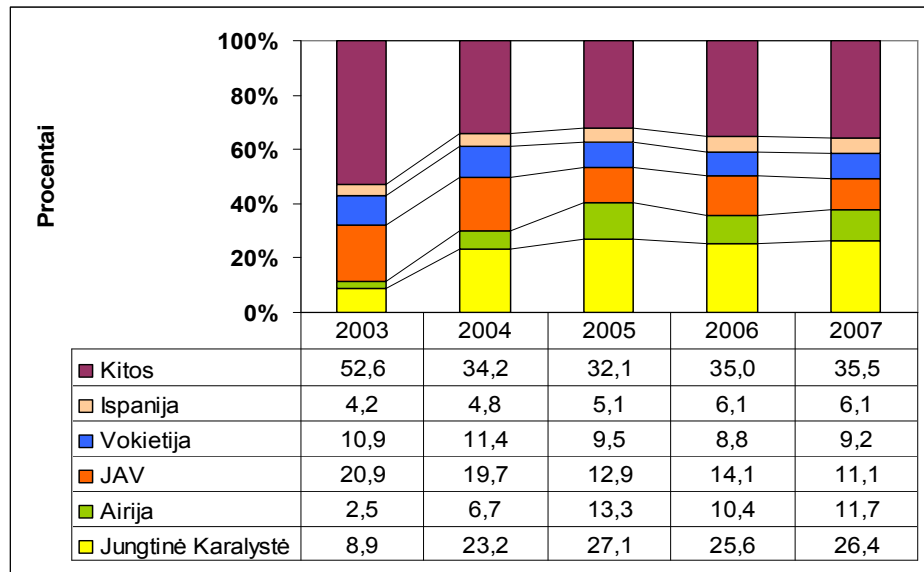
Determinacijos koeficientas $R^2 = 0,9254$ nusako, kad vidutiniai metiniai vartotojų kainų pokyčiai 93 proc. įtakoja nedarbo lygio kitimą.

Apibendrinus regresinės analizės metu nustatytus faktus, galima teigti, kad nedarbo lygio pokyčius labiausiai įtakoja užimtumo lygio pokyčiai (2 proc. punktais) ir vidutiniai metiniai vartotojų kainų pokyčiai (1,3 proc. punktais) ir vidutinis metinis gyventojų skaičius (0,1 proc. punkto).

2.4. Emigracijos priežasčių analizė

2.4.1. Emigrantų struktūra pagal tikslinę šalį

Nuo 2006 m. daugiau nei pusė Lietuvos gyventojų (apie 70 proc.) emigravo į ES valstybes nares: Jungtinę Karalystę, Airiją, Vokietiją, Ispaniją. Kas trečias gyventojas išvyksta į kitas valstybes: JAV, Rusijos Federaciją ir kt.. Lietuvos emigrantų pasirinktos šalys pateiktos 2.19 paveiksle.

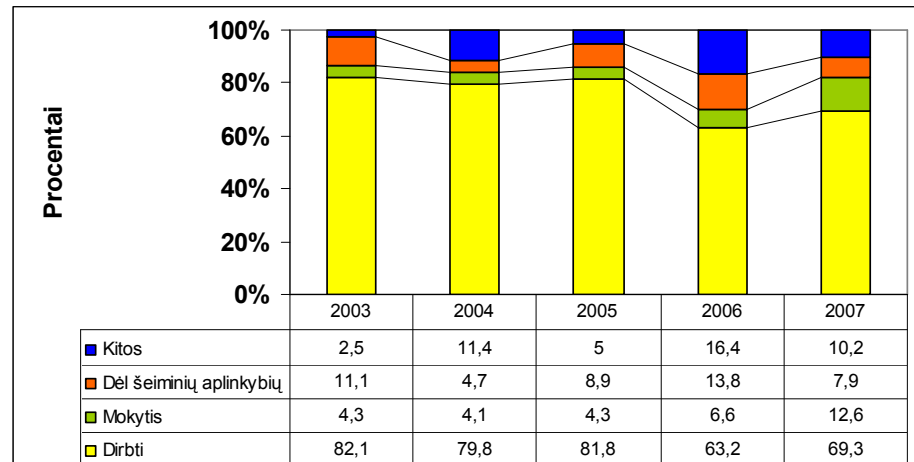
2.19 pav. Emigrantų struktūra pagal tikslinę šalį 2003 m. – 2007 m., procentais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Iš paveiksle pateiktų duomenų matome, kad žmonės, pasiryžę išvykti svetur, 2003 m. daugiausia vykdavo į JAV ir Vokietiją. Tačiau Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą emigracijos srautai pakrypo kitomis linkmėmis – daugiausia lietuvių pradėjo važiuoti į Jungtinę Karalystę ir Airiją. Nuo 2003 m. iki 2004 m. emigracijos rodikliai padidėjo atitinkamai: 14,3 ir 4,2 proc. punktu. Tradiciniai ekonominiai bei kultūriniai lietuvių emigravimo polinkiai į JAV, susidūrus su legalaus įsidarbinimo kvotomis, vizų problemomis ir pan., užleido kelią kitoms kryptims. Per analizuojamą laikotarpį į Jungtinę Karalystę emigrantų skaičius padidėjo 17,5 proc. punkto, o į Airiją 9,2 proc. punkto. Motyvaciją emigruoti į šias šalis sustiprino galimybė dirbti legaliai. Emigruoti į Jungtinę Karalystę ir Airiją skatina ne tik liberali ekonomika, santykinai aukšti atlyginimai, pasaulinės kalbos mokėjimas, bet ir susiformavę socialiniai tinklai, palengvinantys emigraciją.

2.4.2. Emigrantų struktūra pagal išvykimo priežastį

Pagal LR Statistikos departamento vykdomos apklausos rezultatus (22 priedas), emigrantai, nedeklaravę išvykimo, pagrindinėmis išvykimo priežastimis įvardina darbo, mokymosi ir šeimynines aplinkybes.

2.20 pav. Emigrantų struktūra pagal išvykimo priežastį 2003 m. – 2007 m., procentais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

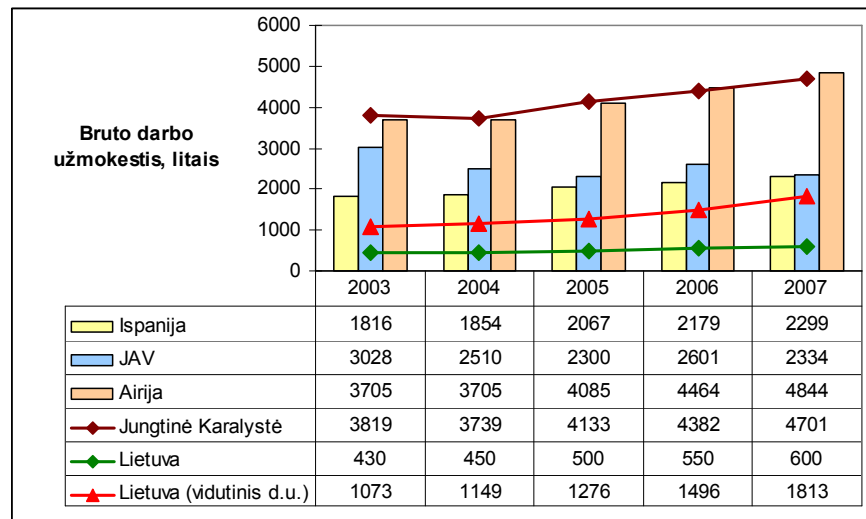
Iš 2.20 paveiksle pateiktų skaičiavimo rezultatų matyti, kad pagrindinė emigracijos priežastis – darbo paieškos užsienio šalyse. 2005 m. palyginus su 2004 m. emigrantų, įvardinusių tikslą dirbti, kaip pagrindinę priežastį, skaičius padidėjo 92,7 proc. (žr. 22 priedą). Tačiau per visą analizuojamą laikotarpį išvykusiųjų dirbti sumažėjo nuo 82 iki 69 proc..

Statistikos departamento duomenimis didžiąją dalį emigravusiųjų sudarę nedirbantys asmenys [85].

Daugiausiai, t.y. 8,3 proc. punkto padaugėjo jaunų žmonių skaičius, emigruojančių mokytis svečioje šalyje. Dėl šeimyninių aplinkybių, t. y. kai išvykstama pas anksčiau emigravusius šeimos narius ar sudarius santuoką su užsieniečiais, išvykusiųjų dalis 2003 m. – 2007 m. nuolat svyravo ir didžiausią procentą (14 proc.) sudarė 2006 m.. Emigravusiųjų dėl kitų (sveikatos ir pan.) priežasčių procentinė dalis nuolat kito ir didžiausią dalį (16 proc.) sudarė 2006 m..

Kadangi emigrantai pagrindine priežastimi įvardina tikslą dirbti, tolesnėje darbo dalyje analizuojami darbo užmokesčio skirtumai tikslinėse šalyse.

2003 m. – 2007 m. Lietuvoje ne tik minimalus, bet ir vidutinis mėnesinis darbo užmokestis buvo ženkliai mažesnis už minimalų darbo užmokestį, šalių į kurias daugiausiai išvyksta Lietuvos gyventojai (žr. 2.21 paveikslą).

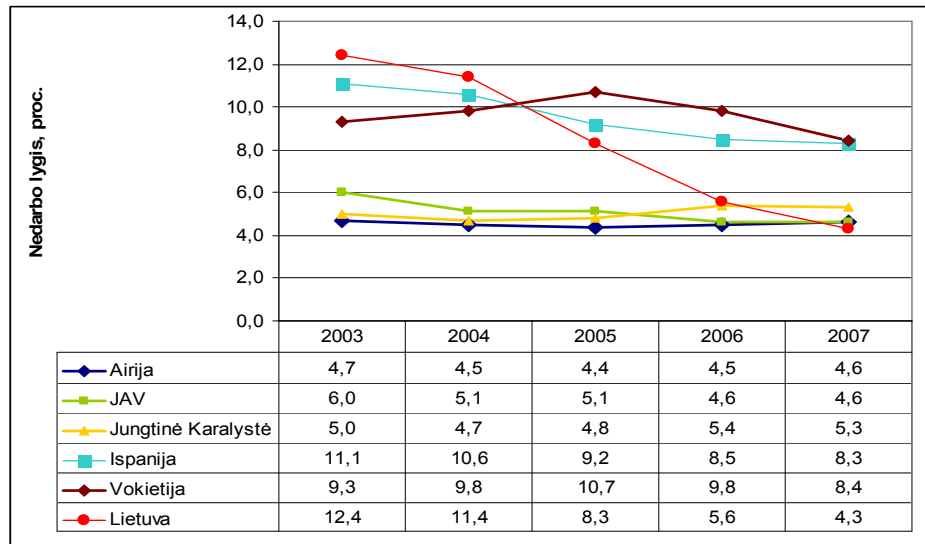

2.21 pav. Šalių, į kurias daugiausiai emigruoja lietuviai minimalaus ir Lietuvos minimalaus bei vidutinio darbo užmokesčio dydžių dinamika 2003 m. – 2007 m., litais
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento ir Eurostat duomenimis

Iš paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad minimalaus darbo užmokesčio dydis Lietuvoje ženkliai skyrėsi nuo kitų šalių, į kurias daugiausiai emigravo lietuviai. 2003 m. didžiausi minimalaus darbo užmokesčio dydžiai (neatskaičius mokesčių) buvo Jungtinėje Karalystėje ir Airijoje. Tačiau lietuviai buvo linkę vykti ir į JAV, kadangi žaliosios kortos gavimas palengvindavo žmonių išvykimą su šeima ir garantuodavo darbo vietą. Istoriniai pokyčiai 2004 m. pakeitė emigrantų apsisprendimą pasirenkant išvykimo šalį. Net 23,2 proc. visų išvykusiųjų pasirinko Jungtinę Karalystę, kurioje minimalus darbo užmokestis buvo didžiausias iš paminėtų šalių. 2005 m. patraukliausia šalis nepakito, tačiau pasireiškė ir didėjantis žmonių srautas į Airiją. Jungtinės Karalystės minimalus darbo užmokestis 3,23 karto viršijo Lietuvos vidutinį darbo užmokestį, o Airijos 3,20 karto. Vokietijos darbo užmokesčių analizė neatlikta, nes duomenų apie šios šalies minimalų darbo užmokestį Eurostat duomenų bazė nepateikia. Reikia pabrėžti tai, kad darbo užmokesčių palyginimą apsunkina Lietuvos ir ES šalių pragyvenimo lygių ir atskaitomų mokesčių dydžių skirtumai.

Tai, jog išvažiuojama siekiant pirmiausia finansinės naudos patvirtina ir LLRI tyrimas. Tai, kad gyventojai dažniausiai išvyksta dėl pinigų, patvirtina ir visuomenės apklausa: daugumos (daugiau nei 90 proc.) Lietuvos gyventojų nuomone, bene pagrindinė emigracijos priežastis yra mažas darbo užmokestis. Nors darbo rinkos rodikliai rodo, kad rasti darbą šiandien nėra problema, greičiausiai išvyksta dėl to, kad nerandama norimo darbo ar netenkina darbo užmokestis [89].

Norint įvertinti kaip emigrantai įtakojo darbo rinkos situaciją užsienio šalyje, toliau tikslinga atlikti šalių, į kurias daugiausiai emigruoja lietuviai, nedarbo lygių analizę. Duomenys pateikti 2.22 paveiksle.

2.22 pav. Lietuvos ir šalių, į kurias daugiausiai emigruoja lietuviai, nedarbo lygiai 2003 m. – 2007 m., procentais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento ir Eurostat duomenimis

Iš paveiksle pavaizduotų duomenų matyti, kad palyginus su kitomis analizuojamomis šalimis Lietuvos nedarbo lygis pakito (sumažėjo) daugiausiai. Kitų šalių nedarbo lygiai kito nežymiai. Airijos ir Jungtinės Karalystės nedarbo lygių dinamika svarbi, nes būtent į šias šalis žymiai padidėjo emigrantų antplūdis. Atitinkamai 4,7 karto (9,2 proc. punkto) į Airiją ir 3 kartus (17,5 proc. punkto) į Jungtinę Karalystę. Tačiau šių šalių nedarbo lygio rodikliai svyravo 1 – 3 proc.. 2003 m. – 2007 m. Airijos nedarbo lygis sumažėjo 0,1 proc. punktu, o Jungtinės Karalystės nedarbo lygis padidėjo 0,3 proc. punkto. O juk būtent emigrantai (lietuviai ir lenkai) buvo kaltinami atėmę iš šių šalių tautiečių darbo vietas. Į Ispaniją iškeliavusių lietuvių padaugėjo 0,7 karto (1,9 proc. punkto), o šios šalies nedarbo lygis per analizuojamą laikotarpį sumažėjo 2,8 proc. punktais. Tai dar kartą parodo, kad emigrantai neatima darbo vietų iš ten gyvenančių piliečių, o tik perskirto jas. Spartūs ekonominio augimo mastai reikalavo darbo jėgos papildymo, kuria buvo ir lietuviai.

3. NEDARBO IR EMIGRACIJOS PROGNOZĖ

3.1. Nedarbo ir emigracijos prognozavimo metodikos pagrindimas

Prognozavimas yra ilgalaikio planavimo pagrindas. Prognozavimas – tai būsimos nagrinėjamo proceso eigos nustatymas, atsižvelgiant į turimą praktinį patyrimą ir priimtas teorines prielaidas.

Tiesinis trendas tinka tuomet, kai perskaičiuotos laiko eilutės gretimų reikšmių skirtumai artimi vienas kitam. Trendo funkcijos pavidalas:

$$y_t = a + b \cdot t \quad \text{Čia: } a = \frac{\sum y}{n}; \quad b = \frac{\sum y \cdot t}{\sum t^2}; \quad t - \text{laikotarpio numeris.}$$

Eksponentinis išlyginimo Holt Winter metodas. Holt Winter tiesinio sezoninio išlyginimo glodinimo metodas tinka tokioms dinamikos eilutėms, kur be trendo aiškiai pasireiškia sezoniškumas.

Eksponentinio išlyginimo esmė yra ta, kad senesnio laikotarpio duomenims suteikiamas pastoviai mažėjantis svoris [37].

Holt Winter metodas yra trijų parametru, nes turi tris duomenų išlyginimo koeficientus:

1. Bendrasis α (alfa) parametras nusako paskutinio stebėjimo svorį. Kai $\alpha = 1$, prognozei naudojamas išimtinai vienas paskutinis stebėjimas; Kai $\alpha = 0$, visi stebėjimai traktuojami vienodai.

2. Trendo parametras γ (gama) naudojamas tuomet, kai laiko eilutė turi išreikštą kitimo tendenciją. Prie parametro reikšmių, artimų vienetui, prognozei yra naudojamos paskutiniosios laiko eilutės reikšmės, prie parametro reikšmių, artimų 0, prognozei yra naudojamos viso eilutės reikšmės.

3. Sezoniškumo parametras θ (delta) naudojamas tuomet, kai pasireiškia sezoniškumo efektas. Prie parametro reikšmių, artimų vienetui, prognozei yra naudojamos paskutiniosios laiko eilutės reikšmės, prie parametro reikšmių, artimų 0, prognozei yra naudojamos viso eilutės reikšmės.

Tačiau šis metodas tinka tik trumpalaikiam prognozavimui ir tiksliausios prognozės gaunamos tik 1 periodui (vieneriems metams).

Prognozavimo metodo efektyvumas nustatomas gautų prognostinių įverčių tikslumu.

1. Vidutinis kvadratinis nuokrypis σ parodo, kiek vidutiniškai požymio reikšmė skiriasi nuo vidurkio ($\bar{x}$) Tai šaknis iš dispersijos: $\sigma = \sqrt{\sigma^2} \quad \sigma^2 = \frac{\sum (x - \bar{x})^2}{n}$.

2. Variacijos koeficientas yra procentinis vidutinio kvadratinio nuokrypio ir vidurkio santykis, apskaičiuojamas pagal formulę: $V = \frac{\sigma}{\bar{x}}$. Jei variacijos koeficientas nesiekia 10, variacija maža.

3. Vidutinė absoliutinė santykinė paklaida MAPE (mean absolute percentage error) nusako santykinį prognozavimo tikslumą. Jei MAPE paklaida neviršija 10 proc., prognozavimo rezultatais

vertinami, kaip labai tikslūs ir jais galima pasitikėti. Jei pasiekiami didesnė nei 50 proc. MAPE paklaidos reikšmė, prognozavimo tikslumas yra nepakankamas. Apskaičiuojama:

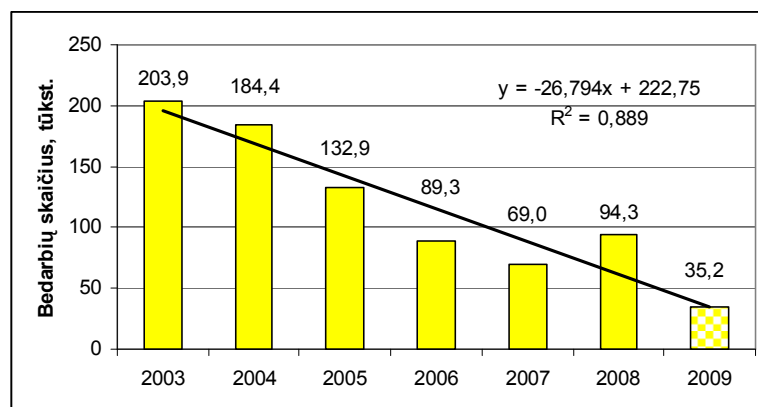
$$\text{MAPE} = \frac{\sum_{i=1}^n \frac{y_i - \tilde{y}_i}{y_i}}{n} = \frac{\sum_{i=1}^n \left| \frac{e_i}{y_i} \right|}{n}$$

Suprantama, kuo paklaidos rodikliai mažesni, tuo tikslesnis prognozavimo metodas. Paminėti prognozavimo paklaidų matavimo metodai gali būti plačiai pritaikomi lyginant eksponentinius glodinimo metodus ir glodinimo koeficientus. Metodams palyginti naudojant įvairius prognozavimo tikslumo rodiklius, galima gauti prieštaringas išvadas. Priimant galutinį sprendimą, reikia atsižvelgti į nagrinėjamos situacijos pobūdį. Tačiau, reikia atminti, kad ideali prognozė yra praktiškai neįmanoma. Egzistuoja per daug faktorių įtakojančių ekonominę situaciją, kurių neįmanoma numatyti.

3.2. Nedarbo ir emigracijos prognozės rezultatai

Šioje darbo dalyje bus analizuojamos nedarbo ir emigracijos tendencijos ir atliekama prognozė.

Atsižvelgiant į istorines bedarbių skaičiaus kitimo tendencijas, prognozavimui parinkta tiesinio trendo funkcija. EXCEL programa bedarbių skaičiaus prognozavimui pateikia trendo funkciją: $y = -26,794x + 222,75$. Regresijos koeficientas gana aukštas $R^2 = 0,889$, artimas vienetui (3.1. pav.).

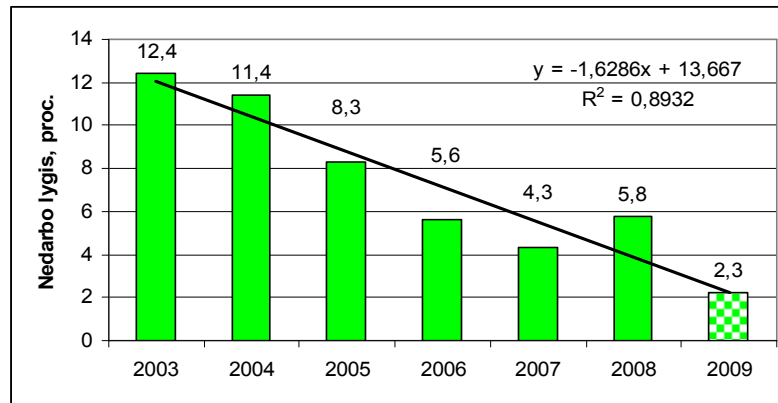
3.1 pav. Bedarbių skaičius, tūkstančiais ir prognozė 2009 metams

Šaltinis: apskaičiuota autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Įvertinus bedarbių skaičiaus dinamiką 2003 – 2008 m., prognozuojamas bedarbių mažėjimas iki 35,2 tūkst. 2009 m..

2.1. pav. pavaizduotame grafike atspindinčiame nedarbo lygio kitimą 2003 – 2008 m., pastebimas nedarbo lygio mažėjimas, o 2008 m. aiškus nedarbo lygio didėjimas augimas, todėl prognozei naudojamas tiesinio trendo metodas.

3.2 pav. Nedarbo lygis, procentais ir prognozė 2009 metams

Šaltinis: apskaičiuota autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Pasinaudojus EXCEL programa nedarbo lygio prognozei siūloma trendo funkcija:

$y = -1,6286x + 13,667$. Regresijos koeficientas gana aukštas $R^2 = 0,8932$, artimas vienetui. Nedarbo lygio prognozės rezultatai artėja prie nulio, todėl prognozė sudaryta tik vienam periodui – tik 2009 metams. Prognozuojamas ir tolesnis nedarbo lygio mažėjimas iki 2,3 proc. 2009 m. (3.2. pav.). Tačiau nedarbo lygis negali būti lygus nuliui, tai yra, negalima situacija, kad visi gyventojai būtų užimti ir nebūtų bedarbių. Todėl prognozuojant nedarbo lygio pokytį šiuo aspektu bei atsižvelgiant į ekonominę situaciją šalyje, galima laukti tik nedarbo lygio augimo, kuris nefiksuojamas statistiniais prognozavimo metodais. Tikslus nedarbo lygio prognozavimas reikalauja išsamesnio tyrimo, apimančio ilgesnį laiko periodą bei įtraukiant ir kitus makroekonominis rodiklius, tokius kaip infliacija, BVP augimas.

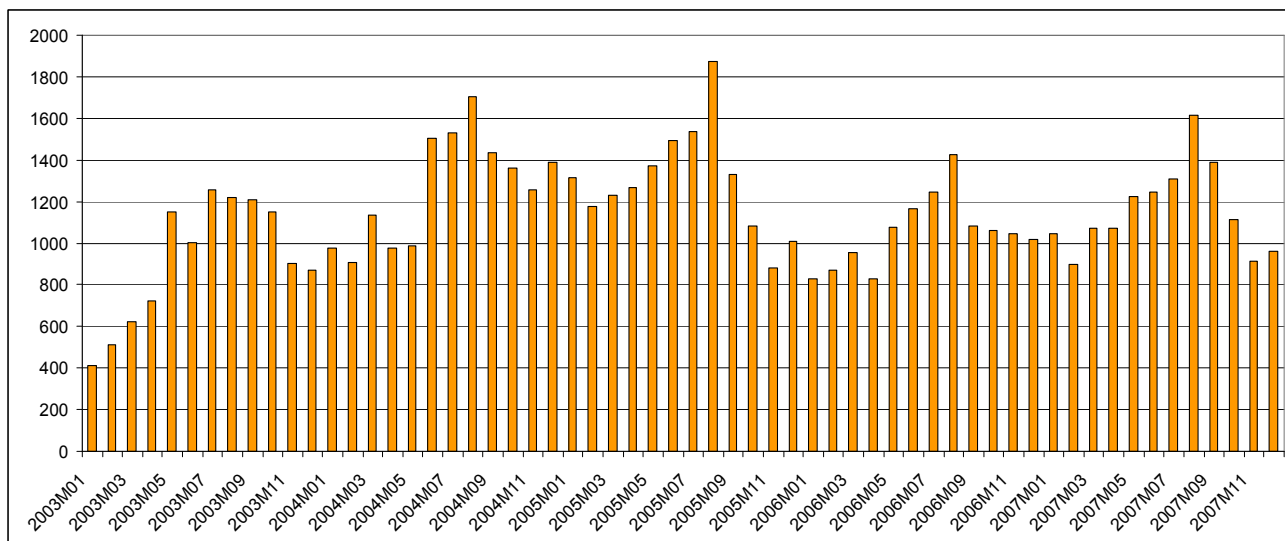
Prognozės rezultatus reikia palyginti su realiais duomenimis, apskaičiuojant prognozavimo paklaidą. Prognostinių įverčių patikimumas nustatomas apskaičiuojant vidutinę absoliutinę santykinę paklaidą MAPE. Prognozuojamo nedarbo lygio apskaičiuota paklaida lygi 9,12 proc. ir neviršija 10 proc., todėl prognozavimo rezultatais galima pasitikėti.

Emigravusių asmenų skaičiaus prognozė atlikta remiantis mėnesiniais 2003 – 2007 m. duomenimis (žr. 3.3 pav.). Šiuose duomenyse yra pastebimi dideli svyravimai metų eigoje. Pastebima tendencija, kad deklaravusių savo išvykimą emigrantų skaičius išauga vasaros sezono metu, ypač rugpjūčio mėnesį (2004, 2005, 2006 ir 2007 metais). Be sezoninių svyravimų pastebimas ir išvykusiųjų skaičiaus šuolis 2004 m. Lietuvai įstojus į ES.

Apskaičiuotas emigrantų skaičiaus statistinių duomenų pateiktų mėnesiais vidutinis kvadratinis nuokrypis siekia 274,924, o vidurkis 1137,05.

Šiuo atveju apskaičiuotas emigrantų skaičiaus mėnesiais variacijos koeficientas vertinamas kaip didelis – siekia 24 proc. Todėl prognozės parengimui nepasirinktas tiesinio trendo metodas.

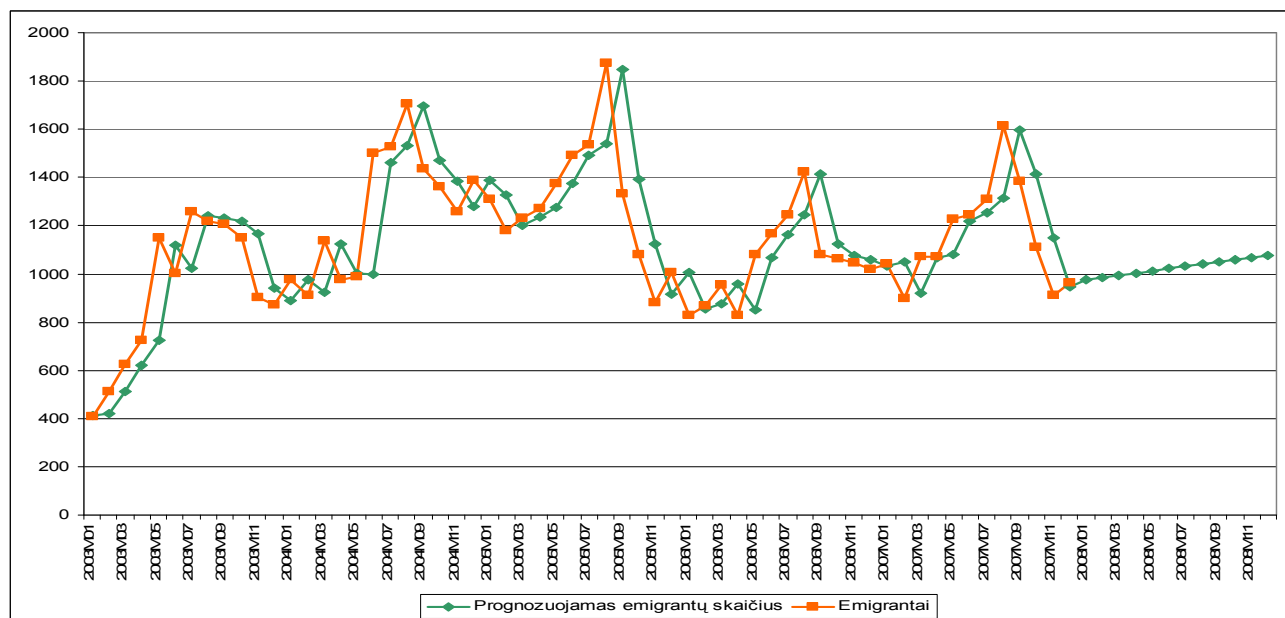
Prognozei atlikti naudotas eksponentinio suglodinimo metodas – Holt Winter metodas. Skaičiavimai atlikti SPSS programos pagalba.

3.4 pav. Emigrantų skaičius mėnesiais

Šaltinis: apskaičiuota autorės remiantis Eurostat duomenimis

Rengiant išvykusiųjų skaičiaus prognozę taikytas bendrojo α (alfa) parametro koeficientas 0,9. Kitų parametų koeficientai buvo prilyginti 0. Parametų koeficientų reikšmės, su kuriomis gautos mažiausios SSE paklaidos, parinktos SPSS programos pagalba.

3.4 pav. Emigrantų skaičiaus prognozė

Šaltinis: apskaičiuota autorės remiantis Eurostat duomenimis

Emigrantų skaičiaus prognozės rezultatų, apskaičiuota MAPE paklaida yra lygi 12,51 proc. ir vertinami kaip pakankamai tikslūs.

3.3. Nedarbo Lietuvoje ir emigracijos ateities tendencijos ekspertų vertinimu

2007 m. nedarbo lygis buvo pasiekęs 4,3 proc., o 2008 m. išaugo iki 5,8 proc.. Stebint bendrą 2009 m. prognozę nedarbo lygis turėtų sumažėti iki 2,3 proc.. Tai rinkos ekonomikos sąlygomis yra nerealu, todėl numatant šių rodiklių ateities perspektyvas tikslinga naudoti loginę analizę, remiantis ekspertų nuomone.

Finansų ministerijos parengto tyrimo „Lietuvos ekonominių rodiklių projekcijos 2007 – 2010 metams“ prognozės duomenimis nedarbo lygis nedidės tik tuo atveju, jeigu išsipildys prielaida, kad darbo jėga sugebės lanksčiai persiorientuoti iš vieno ekonomikos sektoriaus į kitą. Projekcijos sudarytos 2007 kovo 15d., duomenimis nedarbo lygis 2009 – 2010 metais turėtų būti 5,1 proc.. Vidutinis metinis bedarbių skaičius turėtų būti atitinkamai: 2009 m. – 82,0 tūkst. ir 2010 m. – 82,9 tūkst. [90].

ES Komisijos narys Joaquínas Almunia leidinyje „Ekonomikos prognozės 2008–2009 m.: Europos Sąjungos ir euro zonos“ teigė, kad nors ėmusis didelio masto priemonių finansų rinkoms stabilizuoti pasitikėjimas pradėjo didėti, padėtis ir toliau yra pavojinga, o prognozės gana nepatikimos. Todėl numatoma, kad užimtumas 2009 – 2010 m. padidės labai menkai (2007–2008 m. sukurta 6 mln. naujų darbo vietų), o nedarbas per prognozuojamą laikotarpį padidės 1 proc. punktu (daugiau kaip dešimtmetį šis rodiklis buvo mažiausias). Jo nuomone: ekonomikos perspektyvos smarkiai pablogėjo, nes Europos Sąjungos ekonomikai įtaką daro šį rudenį pagilėjusi finansinė krizė, kuri kenkia įmonėms ir mažina vartotojų pasitikėjimą. Sparčiai augančios ekonomikos šalių padėtis kol kas geresnė negu ES ir JAV, bet krizė padarys žalos net joms. ES komisija apibrėžė ekonomikos gaivinimo metmenis – investicijoms skatinti, darbo vietoms išlaikyti ir paklausai remti [104.1].

Finansų ministerijos projekcijose taip pat numatoma, kad dėl neracionalių trumpalaikio pelno siekimo strategijų numatomas didesnis nedarbo didėjimas: 2009 m. nedarbas šalyje augs iki 7,8 proc. (ankstesnė prognozė – 6 proc.), 2010 m. - 8,5 proc. (ankstesnė prognozė – 6,2 proc.), 2011m. - 8,6 proc. (ankstesnė prognozė – 6,1 proc.) [104.2].

Anot finansų ministro A. Šemetos numatoma, kad darbingo amžiaus žmonių aktyvumas ir ūkio restruktūrizacija laikinai padidins nedarbą. 2009 metais nedarbas gali sudaryti 13,5 proc., o 2010 metais pasiekti 15,4 procento. Pasibaigus ūkio restruktūrizacijai ir išnaudojus vieningos ES darbo rinkos teikiamas galimybes, 2011 m. tikimasi nedarbo sumažėjimo iki 11,5 procento. Pagal makroekonominės prognozės darbo užmokesčio augimas pamažu artės prie darbo našumo augimo [104.3].

Anot "Swedbank" analitikų, viena svarbių Lietuvos ekonomikos problemų 2009 - 2010 m. bus augantis nedarbas. Prognozuojama, kad 2009 m. nedarbas šalyje pasieks 14,5 proc. (ankstesnė

prognozė buvo 9,5 proc.), o 2010 m. – 16 proc. (ankstesnė prognozė – 10 proc.). Analitikų teigimu verslas yra priverstas mažinti darbo vietų skaičių, tą patį daro ir valstybė, o tai reiškia, kad per šiuos dvejus metus naujų bedarbių skaičius gali siekti apie 165 tūkst., o 2010 – ašias, kai bus pasiektas nedarbo pikas, darbo šalyje gali neturėti apie 260 tūkst. žmonių.

Analitiko Andrejausko T. nuomone atvira ES darbo rinka gali padėti sumažinti streso laipsnį vidaus darbo rinkoje. Lietuvių darbo jėga Europoje vis dar išlieka gerokai pigesnė, nei Vakarų Europos šalyse, ir tai suteikia daugiau galimybių darbą Lietuvoje prarandantiems žmonėms. Tačiau, tuo nereikėtų perdėti džiaugtis, nes kai Lietuva pritrūksta darbo jėgos, susigrąžinti emigrantus iš užsienio yra nepaprastai sunku.

"Swedbank" analitikai tikisi, kad ekonominė aplinka 2009 m. pabaigoje turėtų pradėti gerėti, ypač jei Vyriausybė imsis žadėto verslo sąlygų gerinimo. Pradės taikyti priemones, siekiant paskatinti, o ne apriboti verslą. Andrejausko T. nuomone taupymas jau seniai tapo būtina gyvenimo sąlyga, o pagrindiniu iššūkiu dabar turi būti verslo aplinkos gerinimas [104.4].

Lietuvos banko vidutinio laikotarpio makroekonominės prognozes duomenimis 2009 m. šalies ūkio plėtros perspektyvos vertinamos mažiau palankiai: neigiami pokyčiai bus didesni, o ūkio atsigavimas užtruks ilgiau nei anksčiau tikėtasi. Darbo jėgos emigracija turėtų mažėti ir nebedidinti spaudimo darbo užmokesčiui. Ekonominiai sunkumai šalyse, kurios pastaraisiais metais tapo pagrindinėmis Lietuvos darbo jėgos emigracijos rinkomis, mažina darbo jėgos paklausą ir sudaro sąlygas augti darbo jėgos pasiūlai Lietuvos darbo rinkoje.

Nors 2008 m. pirmoje pusėje nedarbo lygis padidėjo nežymiai, matyti, kad bendras laisvų darbo vietų lygis krinta. Darbo užmokesčio augimas sulėtėjo, ypač statybų ir finansinio tarpininkavimo sektoriuose, kuriuose atlyginimų augimas pastaraisiais metais buvo sparčiausias. Numatoma, kad darbo išteklių prognozuojamu laikotarpiu persiskirstys mažėjant darbo užmokesčio augimui, o nedarbo lygis kils gana nuosaikiai ir 2009 bus 7,9 proc. [104.5].

Lietuvos darbo biržos vadovo Vido Šlekaičio teigimu nedarbo lygis 2009 m. pabaigoje gali išaugti iki 8-10 proc.. Jo teigimu dabar padėtis darbo rinkoje įtempta, darbo pasiūlymų nėra daug – darbo skelbimas paimamas tą pačią dieną kai iškabinamas [104.6].

SEB analitikas Gitanas Nausėda, pristatydamas banko makroekonominę apžvalgą teigė, kad vidutinis nedarbo lygis 2009 m. pakils iki 11 proc., 2010 m. - net iki 14 proc. [104.7].

Verslo žinių duomenimis nedarbas vešės. Prognozuojama, kad 2009 m. nedarbas gali sudaryti 13,5 proc., o 2010 m. pasiekti 15,4 proc., arba nedirbs kone kas 7darbingas žmogus. Pasibaigus ūkio restruktūrizavimui ir išnaudojus ES bendrosios darbo rinkos galimybes, 2011m. tikimasi nedarbo sumažėjimo iki 11,5 proc. [104.8].

Anot LLRI viceprezidento Giedriaus Kadziausko, tendencijos posūkis įvyko šviesos greičiu, nors ir neturėjo būti nelaukiamas. 2008 metų lapkritį nedirbančių žmonių skaičiaus augimas pakeitė

beveik nuo 2002 metų trukusią tendenciją ir žmonių netekusių ir vėl ieškančių darbo pradėjo gausėti. Apie 7-8 tūkst. naujų darbo ieškančių žmonių beldžiasi į Darbo biržos duris kiekvieną savaitę. Jau dabar oficialus nedarbas, t.y. žmonių ieškančių darbo ir užsiregistravusių darbo biržoje siekia 184,9 tūkst. (2009 m. balandžio 24 d. duomenys), tai sudaro 8,6 proc. darbingo amžiaus šalies gyventojų. Dėl Darbo kodekse numatytų įspėjimo terminų, bei dalies veiklos nevykdančių įmonių susilaikymo nuo visiško užsidarymo, statistika dar nemato visų šiandien dar formaliai darbo vietą turinčių, bet realių bedarbių.

Kadziausko G. nuomone tokių sąlygų nedarbui sumažėti, kokios buvo 2003-2007 metais, nebebus. Nors vyriausybė gyrėsi, kad beveik panaikino nedarbą Lietuvoje, tačiau emigracija ir vidaus ūkio augimas skatinamas vidaus vartojimo, atliko tai ir be valingos vyriausybės pastangos. Ispanija, Airija ir Didžioji Britanija buvusios Lietuvoje neturinčių darbo gelbėtojos šiandien skaičiuoja gausiausias bedarbių armijas Europoje.

Ekonomikoje iš visų veiksnių žmogus yra tai, kas sunkiausiai pakelia nedarbą – nei pinigai, nei žemė, nei įrengimai taip nesureagoja į darbo praradimą. Tačiau žmogus geriausiai prisitaiko dirbti. Nedarbo rūpesčiai yra skaudūs – pradedant nerimu dėl kasdienės duonos kąsnio sau ir vaikams, baigiant ilgalaikiu nesaugumo jausmu ar įgūdžių praradimu. Prie to, kad reikės keistis pratinasi kiekvienas bedarbis – penktadalis buvusių darbuotojų Ispanijoje, 10 proc. bedarbių JAV ir Didžiojoje Britanijoje.

Nedarbas dar įkyresnis dėl Baltijos tigro istorijos, kuri nevieną pripratino prie minties, jog darbo užmokestis augo ir augs bent po 10 – 12 proc. per metus, kad investicija į nekilnojamąjį turtą skolinantis yra tvari ir rami. Kasmėnesinių pajamų praradimas baugina paskolas turinčius vartotojus, sunki, bet visgi prasminga pamoka.

Pagrindiniai geresnio gyvenimo ir geresnio uždarbio varikliai niekur nedingo – žmonės vis dar nori gyventi geriau, ir žino, kad tai galima pasiekti. Daliai žmonių gyvenimą pagerina geresnės ir gausesnės prekės ir paslaugos, kitiems šis poreikis sukuria verslo nišas ir darbo vietas. Žmonių poreikiai ir gebėjimai leidžia įsivelti į nesibaigiantį „aš tau – tu man“ žaidimą, kuris praturtina abi puses. Visi kuriantys žmonės ir darbuotojai, ir verslininkai nekantriai laukia to tikrojo paklausos padidėjimo ateinančio ne iš valstybės stimulo paketo, o iš vartotojų poreikio. O iki tol reikia laukti, derintis prie lėtesnių tempų, prastų žinių ir mažesnių darbo kainų. Ir tikrai neprarasti vilties [104.9].

Statistikos departamento paskelbtos Lietuvos gyventojų skaičiaus kaitos prognozės teigia, kad iki 2010 m. iš Lietuvos kasmet emigruos apie 15 tūkst. žmonių, po to emigruojančiųjų skaičius mažės, tačiau iki 2030 m. kasmet maždaug 2000 – 3000 žmonių išvyks daugiau negu atvyks.

Anot Svidlerienės iki 2030 m. Lietuvos gyventojų skaičius turėtų sumažėti maždaug 300 tūkst. gyventojų [88].

Misiūno A. Ir Bratčikovienės N. teigimu prognozuojama, kad iki 2031 m. iš Lietuvos išvykus 2 – 4 proc. gyventojų, migracijos saldo turėtų priartėti prie nulio [84].

Po įstojimo į Europos Sąjungą emigracijos iš Lietuvos mastai po pirminio „šuolio“ ilgainiui turėtų mažėti ir normalizuotis. Stabilizacijos priežastys:

- migracija daug kainuoja patiems migrantams dėl gana griežtai reguliuojamos darbo rinkos ir darbo santykių;
- šalys konverguoja ir pajamų bei užimtumo skirtumai nustoja būti svarbiu emigracijos motyvu. Kita vertus, tokios prognozės galbūt nepakankamai diferencijuotos ir tinka daugiausia mažai kvalifikuotos darbo jėgos judėjimui. Specialistų migracija ir „protų nutekėjimas“ išibėgėja lėčiau ir pasireišk vėliau, negu pirmoji suintensyvėjusios emigracijos banga, kilusi išsyk po įstojimo į ES [77].

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Lietuvoje nedarbo problema ypač aktuali tapo perėjus iš planinės į rinkos ekonomiką. Tai paveikė gamybos, paslaugų plėtros, specialistų persiorientavimo dirbti naujomis ekonominėmis sąlygomis. Šalyje įvykę esminiai pokyčiai – Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimas ir narystė Europos Sąjungoje, įtakoją gyventojų migracijos mobilumo išaugimą. Iki Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo stebėtą pastovų gyventojų prieaugį dėl imigracijos iš buvusių Sovietų Sąjungos šalių, pakeitė masinė emigracija. Lietuvos įstojimas į ES ir atsivėrusios galimybės naudotis vieningos rinkos teikiamais privalumais, šalies piliečiams tapo siekiu pagerinti savo gyvenimą, tad emigracija dar suintensyvėjo. Emigracija neigiamai veikia šalies ūkį, nes išvyksta daug darbo jėgos, kuri galėtų prisidėti prie ekonomikos augimo.

Atliktos analizės pagrindinės išvados:

- Pastaraisiais metais sparčiai auganti Lietuvos ekonomika sudarė palankias sąlygas gyventojų nedarbo lygio rodikliams mažėti. 2007 metais bedarbių skaičius sumažėjo iki 69 tūkst. ir buvo pats mažiausias per visą tiriamąjį laikotarpį. Palyginti su 2003 metais, bedarbių skaičius sumažėjo beveik tris kartus. Nedarbo lygis 2003 – 2007 m. sumažėjo 8,1 proc. punkto.
- Ilgalaikių bedarbių 2003 m. iki 2007 m. sumažėjo net 78,3 proc. (80,1 tūkst.). Didžiąją analizuojamų metų dalį ilgalaikių bedarbių dalis bendrame bedarbių skaičiuje viršijo 50 proc., o tai rodo, kad kas antro bedarbio darbo paieškos buvo neefektyvios. 2006 m. ilgalaikių bedarbių situacija pagerėjo ir 2007 m. ilgalaikių bedarbių dalis bendrame bedarbių skaičiuje buvo 32,2 proc. Dėl ilgalaikio nedarbo prarandama darbo jėga, kuri neprisideda prie šalies ekonominio augimo potencialo didinimo. Kadangi ilgalaikis nedarbas yra vienas pagrindinių socialinės rizikos ir skurdo veiksnių, ir tiesiogiai susijęs su socialine atskirtimi, tai mažėjanti ilgalaikių bedarbių dalis mažina minėtų socialinių problemų atsiradimo tikimybę.
- Emigracijos iš Lietuvos analizė parodė, kad 2003 – 2007 m., įvertinus deklaruotus ir nedeklaruotus išvykimus, emigravo apie 158 tūkst. šalies gyventojų, neigiamas migracijos saldo sudarė 125 tūkst. gyventojų. Iki 2004 m. vyravo nelegali emigracija, o po Lietuvos įstojimo į ES daugėjo žmonių, kurie deklaravo savo išvykimą. Dėl šalyje dominuojančios nedeklaruotos emigracijos nėra tiksliai nustatyti emigracijos mastai. Užsienio šalių turimi duomenys parodė, jog emigracijos mastai iš Lietuvos yra kur kas didesni nei pateikia LR statistikos departamentas.
- Įvertinus nedarbo ir emigracijos rodiklių analizę pagal lytį nustatyta, kad vyrų ir moterų nedarbui būdingos panašios tendencijos. Didesnę emigrantų dalį 2004 ir 2007 m. sudarė moterys. Atitinkamai 52,5 ir 54 proc.. 2005 m. emigrantų santykinis svoris buvo panašus – vyrų 50,8, o moterų 49,2 proc.. 2006 m. didesnę emigrantų dalį sudarė vyrai (53 proc). 2007 m. moterų

emigrančių skaičius viršijo vyrų skaičių 8,02 proc. ir tai buvo didžiausias skirtumas per analizuojamą laikotarpį.

- Atlikus nedarbo ir emigracijos analizę pagal skirtingas amžiaus grupes, galima pasakyti, kad čia išsiskiria jaunimo (15-24 m.) amžiaus grupė. Jauniausioje amžiaus grupėje nedarbo rodikliai analizuojamu laikotarpiu beveik 2 kartus viršijo bendrą šalies rodiklį. 2003 metais šios amžiaus grupės nedarbo lygis siekė net 24,8 proc., o 2007 m. sumažėjo iki 8,2 proc.. Pastebėta, kad tiriamuoju laikotarpiu penktadalį emigrantų sudarė 25 – 29 m. amžiaus gyventojai, antrą vietą pagal gausiausiai emigruojančius užima 20 – 24 m. amžiaus asmenys.
- Analizuojant bedarbių ir emigrantų struktūrą pagal išsilavinimą, galima išskirti bedarbius, turinčius vidurinį išsilavinimą su profesine kvalifikacija. 2003 m. – 2007 m. turintys tokį išsilavinimą asmenys sudarė beveik pusę visų bedarbių. Mažėjant bendram bedarbių skaičiui šalyje, bedarbių turinčių tokį išsilavinimą procentinė dalis tiriamuoju laikotarpiu padidėjo 3,3 proc. punktais. Taip pat nustatyta, kad 2006 m. kas penktas, o 2007 m. beveik kas ketvirtas 16 metų ir vyresnio amžiaus emigrantas buvo baigęs aukštąją ar aukštesniąją mokyklą.
- Atlikus bedarbių analizę pagal pagrindinę profesiją paaiškėjo, kad 2003 m. – 2007 m. kas 4 bedarbis buvo kvalifikuotas darbininkas ar amatininkas arba nekvalifikuotas darbininkas. Pastebėta, kad didėja aukštos kvalifikacijos specialistų bedarbių skaičius. Didžiąją emigrantų dalį sudaro emigruojant profesijos nenurodė asmenys. Įstojus į ES žymia dalimi išaugo aukštos kvalifikacijos emigrantų skaičius bendrame emigrantų skaičiuje (8,2 proc. punkto) 2004 m. lyginant su 2003 m.. Jei emigracija tampa negrįžtama, tai ne tik mažėja gyventojų skaičius, bet ir vyksta vadinamas „protų nutekėjimas“, tai reiškia aukštos kvalifikacijos darbo jėgos praradimą ir dėl to, mažėjanti šalies ekonominį, inovacinį, konkurencinį potencialą.
- Atlikus nedarbo rodiklių analizę Lietuvos apskrityse nustatyta, kad didžiausias nedarbas buvo beveik visose apskrityse 2003 m., o Alytaus, Klaipėdos, ir Panevėžio apskrityse 2004 m.. Nuo 2005 m. šie rodikliai visose apskrityse turėjo mažėjimo tendenciją.
- Tyrimo metu nustatyti statistiškai reikšmingi koreliacijos ryšiai yra tarp nedarbo lygio ir užimtumo lygio, nedarbo lygio ir gyventojų skaičiaus, tarp nedarbo lygio ir BVP, nedarbo lygio ir VKP.
- Iškelta hipotezė, kad nedarbas ir emigracijos procesai yra tarpusavyje susiję ir kad ženklų nedarbo mažėjimą analizuojamu laikotarpiu lėmė augantys emigracijos srautai iš Lietuvos pasitvirtino iš dalies. Kadangi 2003 m. – 2007 m. apskaičiuotas nedarbo lygio ir emigracijos koreliacijos koeficientas rodo, kad tarp šių veiksnių nėra tiesinės priklausomybės (-0,02148). Todėl atlikta detalesnė analizė pagal trumpesnius laikotarpius. Apskaičiavus šių rodiklių koreliacijos koeficientą 2003 m. – 2005 m. paaiškėjo, kad buvo labai stiprus atvirkštinis ryšys - 0,9878, t.y. didėjanti emigracija įtakojo nedarbo lygio mažėjimą, 2003 – 2006 m. silpnas atvirkštinis ryšys: -

0,2824. Nedarbo lygis mažėjo visu tiriamuoju laikotarpiu, o emigracija ypač dideliais tempais augo iki 2005 m., tačiau nuo 2006 mažėjo. Galima teigti, kad koreliacijos rodiklių įvairovę lėmė emigracijos srautų nevienodas kitimas. Tokį reiškinį galėjo įtakoti LR Statistikos departamento emigrantų skaičiaus, nedeklaravusių savo išvykimą, pateikiamų duomenų trūkumas.

- Analizuojamu laikotarpiu nedarbo lygis sumažėjo 8,1 proc. punkto o užimtumo lygis išaugo tik 4 proc. punktais. Taigi galima daryti prielaidą, jog ženklų skirtumą tarp nedarbo lygio mažėjimo ir užimtumo didėjimo viena iš priežasčių buvo darbingo amžiaus žmonių emigracija.
- Apibendrinus regresinės analizės metu nustatytus faktus, galima teigti, kad nedarbo lygio pokyčius labiausiai įtakoja: mažėjimą – užimtumo lygio pokyčiai (2 proc. punktais) ir vidutiniai metiniai vartotojų kainų pokyčiai (1,3 proc. punktais), didėjimą – vidutinis metinis gyventojų skaičius (0,1 proc. punkto). Nedarbo lygio padidėjimas sumažina BVP.
- Apskaičiavus BVP netektį dėl nedarbo paaiškėjo, kad analizuojamu laikotarpiu BVP netektis mažėjo. Palyginus 2006 m. su 2003 m. BVP netektis dėl nedarbo sumažėjo 8972,7 mln. Lt. (80 proc.). 2007 m. BVP netektis dėl žemesnio nedarbo lygio įgijo neigiamą reikšmę, nes tiriamojo laikotarpio pabaigoje nedarbo lygis buvo žemesnis už natūralų nedarbo lygį. Pritaikius Okuno dėsnį nustatyta, kad 2007 m. nebuvo BVP netekties dėl nedarbo.
- Įvertinus emigrantų struktūrą pagal tikslinę šalį paaiškėjo, kad žmonės, 2003 m. daugiausia vykdavo į JAV ir Vokietiją. Tačiau Lietuvai ištojus į ES emigracijos srautai pakrypo kitomis linkmėmis – daugiausia lietuvių pradėjo važiuoti į Jungtinę Karalystę ir Airiją. Nuo 2003 m. iki 2004 m. emigracijos rodikliai padidėjo atitinkamai: 14,3 ir 4,2 proc. punktu. Per analizuojamą laikotarpį į Jungtinę Karalystę emigrantų skaičius padidėjo 17,5 proc. punkto, o į Airiją 9,2 proc. punkto. Motyvaciją emigruoti į šias šalis sustiprino galimybė dirbti legaliai. Emigruoti į Jungtinę Karalystę ir Airiją skatina ne tik liberali ekonomika, santykinai aukšti atlyginimai, pasaulinės kalbos mokėjimas, bet ir susiformavę socialiniai tinklai, palengvinantys emigraciją.
- Pagal LR Statistikos departamento vykdomos apklausos rezultatus, emigrantai, nedeklaravę išvykimo, pagrindinėmis išvykimo priežastimis įvardina darbo, mokymosi ir šeimynines aplinkybes. Vidutiniškai 75 proc. visą tiriamąjį laikotarpį pagrindine emigracijos priežastimi buvo darbo paieškos užsienio šalyse.
- 2003 m. – 2007 m. Lietuvoje ne tik minimalus, bet ir vidutinis mėnesinis darbo užmokestis buvo ženkliai mažesnis už minimalų darbo užmokestį, šalių į kurias daugiausiai išvyksta Lietuvos gyventojai. 2005 m. Jungtinės Karalystės minimalus darbo užmokestis 3,23 karto viršijo Lietuvos vidutinį darbo užmokestį, o Airijos 3,20 karto.
- Emigracija lemia mikro bei makro ekonominiai bei socialiniai veiksniai. Pagrindinė emigracijos iš Lietuvos priežastis – negalėjimas realizuoti savo potencialo, negalėjimas savęs įtvirtinti, toliau sekantys veiksniai – tai darbo vietų kokybė (darbo sąlygos), darbovietės prestižas visuomenėje.

Svarbiausi mikroekonominio lygio veiksniai, skatinantys asmenis migruoti, yra noras sumažinti socialinę riziką, kuri atsiranda esant nestabiliai situacijai darbo rinkoje ir nepakankamai išplėtotai socialinio draudimo sistemai.

➤ Emigracijos mastai pastebimai įtakoja demografinius, ekonominius, socialinius procesus Lietuvoje. Darbo jėgos trūkumas turi neigiamos įtakos užsienio investicijų pritraukimui, tačiau teigiamai veikia nedarbą šalyje: 2007 m darbo jėgos pasiūla buvo ženkliai mažesnė nei darbo jėgos paklausa.

➤ Atlikus nedarbo prognozę 2009 metams, nustatyta, kad bedarbių skaičius šiais metais turėtų sumažėti iki 35,2 tūkst., o nedarbo lygis iki 2,3 proc.. Tačiau rinkos sąlygomis tai nerealu, todėl numatant šių rodiklių ateities perspektyvas naudota loginė analizė, remiantis ekspertų nuomone. Įvertinus analitikų prognozuojamas ateities tendencijas matyti, kad jos labai skirtingos ir nepatikimos dėl šiandieninės ekonominės situacijos ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje.

Remiantis atliktos analizės rezultatais, siūloma:

➤ Skatinti reemigraciją – informacijos apie įvairius grįžimo aspektus platinimas: galimybės, siūlymai, patarimai. Kadangi išvažiuoja daug jaunimo, dar mokyklose vykdyti programas emigracijos švietimo klausimais, ugdant pilietiškumą, moralines vertybes. Organizuoti seminarus, konferencijas, pasikviečiant į juos užsienio ekspertus, kurie apžvelgtų tikrąją padėtį užsienio šalyse. Sudaryti sąlygas studentams dalyvauti mainų programose, įgyti patirties ir tą patirtį įgyvendinti Lietuvoje. Išanalizuoti ir taikyti Lietuvoje efektyviausias užsienio šalių praktikas vykdant emigrantų sulaikymo programas.

➤ Siekti, kad darbo užmokesčio kitimo tendencijos Lietuvoje atitiktų darbo užmokesčio tendencijas užsienio šalyse, kad didėjanti disproporcija neskatintų Lietuvos gyventojų dar didesnei emigracijai, o atvirkščiai – ją stabdytų. Tai galima įgyvendinti skatinant smulkų ir vidutinį verslą, sukuriant palankesnes verslo sąlygas (suteikiant mokesčių lengavatas) pradedantiems verslininkams ir į sunkią finansinę padėtį dėl įvairių ekonominių priežasčių pakliuvusioms jau veikiančoms įmonėms, ir stabilizuoti mokesčių politiką.

LITERATŪRA

Knygos, disertacijos, straipsniai ir konferencijos:

1. Andriušaitienė D. (2008). Depresinių šalies regionų darbo rinkos plėtra. Daktaro disertacija. Vilnius: VGTU.
2. Armstrong H., Taylor J., (2003). Regional economics and policy. 3rd edition. Oxford: Blackwell.
3. Bagdonas E. (2004) Socialinė statistika. Kaunas: Technologija.
4. Bartosevičienė V. (2006). Ekonominė statistika. Kaunas: Technologija.
5. Beržinskienė D., Martinkus B. (2001). Nedarbas ir ekonominės bei socialinės jo pasekmės. Inžinerinė ekonomika, Nr.2 (22), p. 57-60.
6. Blanchard O. (2007). Macroeconomics Fourth Edition.
7. Čekanavičius V., Murauskas G. (2000) Statistika ir jos taikymai I. Vilnius:TEV
8. Čekanavičius V., Murauskas G. (2004) Statistika ir jos taikymai II. Vilnius:TEV
9. Darbo ir socialinių tyrimų institutas. (1998). Darbo rinkos terminai ir sąvokos. Vilnius: Agora.
10. Darbo rinkos terminai ir sąvokos (1998). Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba. Vilnius: DSTI.
11. Dapkutė D. (2006) Tarp dviejų pasaulių: tapatumo kaita emigracijoje// Lietuviškojo Europietiško rida: dabarties ir ateities iššūkiai, Vilnius.
12. Darbo migracijos ypatumai – veiksniai, pasekmės ir tendencijos (2007) – Kauno mieste. Kaunas, VDU, socialinio darbo institutas VŠĮ Šeimos santykių institutas.
13. Daugėla V., Markauskienė A., Nikitina S. (1997). Nedarbas ir užimtumas: regioninis aspektas. Ekonomika, Nr. 4 (13), p. 65–72.
14. Ekonomika. (2005). Mokomoji knyga/Autorių kolektyvas Kaunas: VDU.
15. Glinskienė R., Beržinskienė D. (2002). Jaunimo padėties darbo rinkoje gerinimas Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą. Lietuvos mokslas ir pramonė, KTU Europos institutas, Kaunas: Technologija. p. 99 – 105.
16. Griškevičienė D. (2006). Žmonių išteklių valdymas šalies ūkyje ir transporto sektoriuje. Vilnius: Technika.
17. Gruževskis B. (2002). Žmogaus socialinė raida. Užimtumas. Vilnius: Justitia
18. Gruževskis B., Okunevičiūtė – Neverauskienė L. (2003). Jaunimo integracijos į darbo rinką problemos. Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos. Kaunas: VDU
19. Kareivaitė R., Lipskis D., Rudytė D. (2007). Ryšio tarp infliacijos ir nedarbo tyrimas Baltijos valstybėse. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. Nr. 1 (8) p. 134-142.

20. Kasnauskienė, G. (2006). Demografijos pagrindai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
21. Kasnauskienė, G. (2002). Globalizacija ir nauji tarptautinės migracijos bruožai. *Ekonomika*. Nr. 60. p. 47 – 55.
22. Karpavičius, S. (2006) Emigracijos poveikis Lietuvos ekonomikai. *Pinigų studijos, Ekonomikos teorija ir praktika*. Nr.2, p.21 – 36.
23. Kardelis K., 2002, *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodika*. Kaunas.
24. Kripaitis R., Romikaitytė B. (2005). Tarptautinės darbo jėgos migracija: jos esmė, formos ir ją sąlygojantys veiksniai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr.5, p. 171 – 179.
25. Kropienė R. (2003). JAV ir ES nedarbo lygio rodiklių palyginimas. *Ekonomika: mokslo darbai*, Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla. T.61, p.75 – 87.
26. Krumplytė, J. (2005). Darbo jėgos regioninio mobilumo socialekonominis pagrindumas. *Magistro darbas*. Šiauliai.
27. Kuzmickaitė D., (2006) Šiuolaikinė lietuvių migracija: bendruomenės ir individo tapatumų slinkty s //Lietuviškojo Europietiškumo raida: dabarties ir ateities iššūkiais, Vilnius.
28. Kvainauskaitė V. (2004) *Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai*. Kaunas: Technologija.
29. Sipavičienė A., (2006). Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė, Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, Socialinių tyrimų institutas.
30. Snieška V., Baumilienė V. ir kt. (2005). *Makroekonomika*. Kaunas: Technologija.
31. Lazutka, Matulionis, Stankūnienė, V. (2005). *Lietuva Europos Sąjungoje*//Socialinių tyrimų institutas, Vilnius.
32. Lukoševičius V., Stanevičius P., (1998). *Teorinė ekonomika I d*. Vilnius.
33. Malinauskas G., Tallat – Kelpšaitė G., Kanišauskienė V. (2007). Darbo migracijos ypatumai – veiksniai, pasekmės ir tendencijos – Kauno mieste. *VDU – socialinio darbo institutas*. Kaunas: Spaudos namai.
34. Markauskienė, A., Nikitina, S. (2002). Gyventojų nedarbo ir užimtumo dinamika ir užimtumo perspektyvos. *Ekonomika ir vadyba: Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga*, 2 knyga. Kaunas: Technologija, p. 51.
35. Martinkus B., Beržinskienė D. (2005). Lietuvos gyventojų užimtumo ekonominiai aspektai : monografija. Kaunas : Technologija.
36. Martinkus B., Sakalas A., Savanevičienė A. (2000) *Darbo išteklių ekonomika ir valdymas : vadovėlis*. Kaunas: Technologija.
37. Martišius S.A., Kėdaitis V. (2003). *Statistika: I dalis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

38. Matiušaitytė R. (2003). Darbo jėgos migracija Europos Sąjungoje ir Lietuvoje. *Ekonomika*. Nr. 63, p.1 – 8.
39. Matuzevičiūtė K. (2004). Nedarbo priežasčių analizė Šiaulių apskrityje ir jo mažinimo kryptys. Magistro darbas. Šiauliai.
40. Misiūnas A., Bratčikovienė N. (2006). Migracijos tendencijos. Lietuvos statistikos darbai, Statistikos departamentas. Nr.7, p. 16-22.
41. Okunevičiūtė –Neverauskienė, L. (2007). Jaunimo nedarbo socialinių ekonominių pasekmių vertinimas bei jo mažinimas Lietuvoje. Daktaro disertacija. Vilnius: VGTU.
42. Pasaulio bankas. (2006). Jaunų žmonių nedarbas gali mažėti ne tik dėl jų pačių išvykimo, bet ir dėl bendros darbo jėgos emigracijos – jie tiesiog gali užimti emigrantų paliktas vietas
43. Paulavičius K. (2001). Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
44. Pass, Ch., Lowes, B., (1997). Ekonomikos terminų žodynas. Vilnius: Baltijos biznesis.
45. Pocius A. , Okunevičiūtė – Neverauskienė L. (2006). Neoficialaus užimtumo apimties įvertinimas. Lietuvos statistikos darbai, Statistikos departamentas. Nr.7, p. 6-15.
46. Pocius, A. (2007) Pagrindinių darbo rinkos tendencijų ir būklės analizė. Lietuvos ekonomikos apžvalga. Ūkio ministerija, Statistikos departamentas. Nr.1, p. 25—34.
47. Pocius, A., Zabulytė., (2005). Skirtingų nedarbo lygio rodiklių lyginamoji analizė ir metodiniai vertinimo aspektai pagal regionus. Lietuvos statistikos darbai, STD. Nr.1, p. 4-11.
48. Rudzkienė V. (2005). Socialinė statistika. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras.
49. Ruplienė, D. (2006). Nedarbo lygio Lietuvoje ir jo regioninės diferenciacijos analizė. Magistro darbas. Šiauliai.
50. Ruplienė, D., Rimkevičienė A. (2006). Posocialistinių šalių nedarbo specifika. Socialiniai tyrimai. Nr.2 (8), p. 114 - 118.
51. Snieška V., Baumilienė V., Bernatonytė D. ir kt. (2005). Makroekonomika. Kaunas: Technologija.
52. Šavareikienė D., Matuzienė I., Žičkienė S. (2005). Legali emigracija į Europos Sąjungą: motyvaciniai aspektai. Socialiniai tyrimai. Nr.1 (5), p.129 –135.
53. Šileika, A., Andriušaitienė, D. (2007). Istorinis metodologinis darbo rinkos sampratos aspektas. Verslas: teorija ir praktika. Vilnius: Technika. 8 t. , Nr. 1 , p. 19-23.
54. Vaitekūnas S. (2006) Gyventojai per du tūkstantmečius. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, Vilnius.

55. Vaitkevičius R., Saudargienė A. (2006). Statistika su SPSS psichologiniuose tyrimuose. Vilnius: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
56. Valentinavičius, S. (2001). Užimtumą ir nedarbą lemiantys ekonominiai veiksniai. *Ekonomika*, p. 55-56.
57. Vetlov, I., Virbickas, E. (2006). Lietuvos darbo rinkos lankstumas. *Pinigų studijos*, Nr.1 p. 5- 21.
58. Vėlyvis J. (2005) Euroverslas: asmenų, paslaugų, prekių ir kapitalo laisvas judėjimas, Vilnius.
59. Vidickas J., 2006 Migracijos metraštis//Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Vilnius.
60. Wonnacott P., Wonnacott R. (1994) Makroekonomika.

Elektroniniai dokumentai:

61. Ambrozaitienė D, Airijos gyventojų surašymas užfiksavo 25 tūkst. lietuvių// <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2283>.
62. Barcevičius E. (2008). Kas paskatintų emigrantus iš Lietuvos sugrįžti? Viešosios politikos ir vadybos instituto tyrimo grupė. [žiūrėta 2008-11-10]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4403&p_d=52233&p_k=1
63. Britai imigrantus gerbia, tačiau jų prisibijo. [žiūrėta 2008-11-10]. Prieiga per internetą: http://www.anglija.lt/naujienos/britai_imigrantus_gerbia_taciau_ju_prisibijo.html.
64. Budreikaitė D., Ar Lietuvai reikia laisvo darbuotojų judėjimo? [žiūrėta 2008-11-10]. Prieiga per internetą: <http://www.budreikaite.lt/index.php/pageid/59/articlepage/3>.
65. Darbo rinkos analizė ir pasiūlymai darbo jėgos trūkumo problemai spręsti, atsižvelgiant į šalies ūkio plėtros prognozę 2008 – 2015 metams. (2007) Mokslinio tyrimo darbas. Kaunas. [žiūrėta 2007-10-02] Prieiga per internetą: www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Publikacijos/Attachments/2871/DBN%202009%2002.pdf
66. Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas 2003 - 2007. Statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/viewfree/?id=1322>
67. Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas 2008. Statistikos departamentas. Prieiga per internetą: http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/list/?cat_y=2&cat_id=3&id=1322
68. Demografijos metraštis 2004. Statistikos departamentas, Vilnius, 2004. Prieiga per internetą: http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/pages_list/?id=1567.
69. Demografijos metraštis 2005. Statistikos departamentas, Vilnius, 2005. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/viewfree/?id=875>.

70. Demografijos metraštis 2006. Statistikos departamentas, Vilnius, 2006. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/viewfree/?id=1095>.
71. Demografijos metraštis 2007. Statistikos departamentas, Vilnius, 2007. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/viewfree/?id=1316>
72. „Euronews“ duomenimis ES penkiolikai bedarbių tenka vienas nusikaltelis. [žiūrėta 2009-02-02]. Prieiga per internetą: <http://www.euronews.net/2009/04/18/eurozone-unemployment-worse>.
73. Eurostat, Labour Force Survey (LFS). [žiūrėta 2008-03-02]. Prieiga per internetą: http://europa.eu.int/comm/employment_social/news/2005/feb/gender_equality_2007_report_en.pdf
74. Eurostat, Unemployment rate. [žiūrėta 2008-03-02]. Prieiga per internetą: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=STRIND_EMPLOI&root=STRIND_EMPLOI/emploi/em071
75. Eurostat, Net migration, including corrections. [žiūrėta 2008-03-02]. Prieiga per internetą: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C1/C11/caa14608
76. Eurostat, Minimum wage. [žiūrėta 2008-03-02]. Prieiga per internetą: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcomeref&open=/t_labour/t_lc&language=en&product=REF_TB_labour_market&root=REF_TB_labour_market&scrollto=267
77. Gliosaitė, K. (2004). Ekonominių emigracijos motyvų ir pasekmių vertinimas. Šiuolaikinė Lietuvių emigracija: praradimai ir laimėjimai. [žiūrėta 2008-03-10]. Prieiga per internetą: <http://www.civitas.lt/files/Emigracija-pranesimai.pdf>.
78. Junevičius A. Laisvas darbo jėgos judėjimas: pasekmės ir poveikis Europos sąjungai ir Lietuvai. [žiūrėta 2008-09-18]. Prieiga per internetą: [http://info.smf.ktu.lt/Edukin/zurnalas/archive/pdf/2002%201%20\(33\)/8%20Algis%20Junevi%C4%8Dius.pdf](http://info.smf.ktu.lt/Edukin/zurnalas/archive/pdf/2002%201%20(33)/8%20Algis%20Junevi%C4%8Dius.pdf)
79. Kazlauskienė A. (2006) „Protų nutekėjimas“ iš Lietuvos: priežastys, procesai ir reemigracinės nuostatos. KTU. [žiūrėta 2008-11-10]. Prieiga per internetą: www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4403&p_d=52235&p_k=1
80. Kuzmickaitė D., Teoriniai tarptautinės migracijos diskursai. [žiūrėta 2008-09-18]. Prieiga per internetą: http://www.civitas.lt/files/Emigracija_pranesimai.pdf.

81. Капелиушников, Р.И. (2002). Общая и регистрируемая безработница: в чем причины разрыва? Препринт WP3/2002/03, сепия WP3 "Проблемы рынка труда". Москва: ГУБШЗ Prieiga per internetą: http://www.hse.ru/science/preprint/WP3_2002_03.pdf [žiūrėta 2008-05-02].
82. Lazutka R. (2006). „Ar socialinis teisingumas Lietuvai per brangus?“ [žiūrėta 2008-11-10]. Prieiga per internetą: www.vu.lt/site_files/DRS/DOKTORANTUROS_STUDIJU_PROGRAMOS_IR.../SOCIALINIAI.../Socialin___stratifikacija.pdf -
83. Lietuva iš niekieno žemės. [žiūrėta 2007-10-02]. Prieiga per internetą: www.ausra.pl/0411/2m1.html.
84. Misiūnas, N. Bratčikovienė (2006) Migracijos tendencijos. Lietuvos statistikos darbai. [žiūrėta 2008-03-10]. Prieiga per internetą: [www.mruni.lt/lt/padaliniai/fakultetai/ekonomikos_fakultetas/katedros /bankininkystes.../publikacijos/](http://www.mruni.lt/lt/padaliniai/fakultetai/ekonomikos_fakultetas/katedros/bankininkystes.../publikacijos/) - 69k
85. Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2006. [žiūrėta 2007-10-25]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/viewfree/?id=1146>.
86. Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2007. [žiūrėta 2008-12-03]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/viewfree/?id=1367>
87. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 28d. nutarimas Nr. 1350 „Nacionalinė demografinės (gyventojų) politikos strategija“ (Valstybės žinios. 2004, Nr. 159- 5795.). [žiūrėta 2008-10-01]. Prieiga per internetą: www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=78188
88. Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai. (2005). Pilietinės visuomenės institutas, Vilnius. [žiūrėta 2008-05-03]. Prieiga per internetą: www.civitas.lt/files/Tyrimas_Lietuviu_emigracija_Studija.pdf
89. LLRI tyrimas. Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams. (2006). [žiūrėta 2007-11-10]. Prieiga per internetą: www.lrinka.lt/uploads/files/dir16/16_0.php.
90. LR finansų ministerija. Lietuvos ekonominių rodiklių projekcijos 2007 – 2010 metams. [žiūrėta 2008-10-01]. Prieiga per internetą: www.finmin.lt/web/finmin/pranesimai_spaudai?erp_item=naujiena_000946 - 34k ->.
91. Sipavičienė A. (2006). Emigracijos iššūkiai ir migracijos politikos uždaviniai. [žiūrėta 2008-11-10]. Prieiga per internetą: www.iom.lt/documents/A.Sipaviciene-migrac..pdf
92. Spurytė, V. (2005). Bedarbiai nebenori dirbti. [žiūrėta 2008-09-09]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=categories%2F28%2F55>.

93. Stepanauskas R., Protų nutekėjimas ar protų apsikėitimas? [žiūrėta 2008-10-15]. Prieiga per internetą: www.balticlabs.com/forumas /MKS03_stepanauskas_pranesimas.doc.
94. Rinkevičius L., Kazlauskienė A., Sociologinė migracijos procesų Lietuvoje studija: protų nutekėjimas ar protų apyvarta? [žiūrėta 2008-10-15]. Prieiga per internetą: [http://info.smf.ktu.lt/Edukin/zurnalas/lt/2006-4_\(54\)](http://info.smf.ktu.lt/Edukin/zurnalas/lt/2006-4_(54)).
95. Minimali alga Lietuvoje – viena mažiausių, Veidas - 2007.11.29 - Nr. 48. [žiūrėta 2008-10-15]. Prieiga per internetą: <http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.full/474fd3d824515>.
96. Nedeklaruotos gyventojų emigracijos vertinimas, Lietuvos statistikos departamentas. [žiūrėta 2007-09-03]. Prieiga per internetą: http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/Nedekl_emigr_kok_apr_2007_IQ.doc?PHPSESSID=b4e1cf266db27e3cc7f17d77de26a404.
97. Nedarbui išaugus 1 proc., savižudybių padaugėja 4 proc. [žiūrėta 2009-03-15]. Prieiga per internetą: <http://az.atn.lt/straipsnis/17152/nedarbui-isaugus-1-proc-savizudybiu-padaugeja-4-proc>
98. Robinson M., Imigracija - iššūkis Airijos tapatybei. [žiūrėta 2008-09-09]. Prieiga per internetą: http://www.lietuviams.com/index.php?user_sub_id=44&itemID=3328.
99. Stankūnienė V. (2006) Lietuvos gyventojai: struktūra ir demografinė raida. Vilnius Lietuvos statistikos departamentas. [Žiūrėta 2008-02-12]. Prieiga per internetą: http://www.stat.gov.lt/uploads/42_Lietuvos_gyventojai.pdf
100. Šlekys A. (2002). Nedarbas didina žmonių riziką tapti skurstančiais. [Žiūrėta 2007-10-12]. Prieiga per internetą: <http://www.lrinka.lt/Pranesim/As.phtml>
101. Urbonaitė E., Ekonominės migracijos politika, [žiūrėta 2008-12-05]. Prieiga per internetą: <http://www.geopolitika.lt/?artc=964>.
102. Vildžiūnienė A., Lietuvos, Latvijos ir Estijos migracijos politikos kontūrai. [žiūrėta 2008-12-05]. Prieiga per internetą: <http://www.sociumas.lt/Lit/Nr9/migrac.asp>;
103. Vetlov, I. (2003). Baltijos šalių ekonomikos augimo apskaita. Pinigų studijos. Ekonomikos teorija ir praktika. Nr 3. [Žiūrėta 2008-02-15]. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2003_3/vetlov.pdf
104. Nedarbo ir emigracijos ekspertu vertinimai. [žiūrėta 2009-04-18]. Prieiga per internetą:
1. www.esnaujienos.lt/index.php?option=com_content&view=article&id...20082009-m...
  2. ekonomika.atn.lt/straipsnis/20142/finansu-ministerija-2009-m-ukis-smuks-105-proc-nedarbas-sieks-135-proc
  3. www.finmin.lt/web/finmin/pranesimai_spaudai/erp_item=naujiena_000946 -
  4. www.verslokryptis.lt/lt/naujienos/ekonomika/prognoze-2010-aisiais-nedarbas-sieks-16-proc/
  5. www.lb.lt/news/pg.dll?f=1&did=2027&lng=LT
  6. <http://ekonomika.atn.lt/straipsnis/13294/nedarbas-gali-siekti-10-procentu>
  7. <http://ekonomika.atn.lt/straipsnis/19486/seb-lietuvos-ekonomika-atsigaus-2011-m-papildyta>
  8. www.verslozinios.lt/index.php?act=mprasa&sub=article&id=3907
  9. http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentarai/del_darbo_nedarbo_ir_kainos/5240

PRIEDAI

1 PRIEDAS. Bedarbių skaičius ir jos struktūros kitimas pagal lytį Lietuvoje ir jos apskrityse 2003 - 2007 metais, tūkstančiais

	2003	Svoris, proc.	2004	Svoris, proc.	2005	Svoris, proc.	2006	Svoris, proc.	2007	Svoris, proc.
Lietuvos Respublika										
Iš viso	203,9		184,4		132,9		89,3		69,0	
Vyrų	105,4	51,69	90,6	49,13	67,1	50,49	46,7	52,30	34,6	50,14
Moterų	98,5	48,31	93,8	50,87	65,8	49,51	42,6	47,70	34,4	49,86
Alytaus apskritis										
Iš viso	10,5		12,9		6,4		3,9		2,4	
Vyrų	6,2	59,05	6	46,51	3,6	56,25	2,4	61,54	1	41,67
Moterų	4,3	40,95	6,9	53,49	2,8	43,75	1,5	38,46	1,4	58,33
Kauno apskritis										
Iš viso	40,1		34,5		28,1		19,0		13,8	
Vyrų	21,5	53,62	15,8	45,80	12,5	44,48	7,9	41,58	7,3	52,90
Moterų	18,6	46,38	18,7	54,20	15,6	55,52	11,1	58,42	6,5	47,10
Klaipėdos apskritis										
Iš viso	22,0		22,4		12,5		12,1		7,2	
Vyrų	9,5	43,18	10,5	46,88	6,7	53,60	6	49,59	3,7	51,39
Moterų	12,5	56,82	11,9	53,13	5,8	46,40	6,1	50,41	3,5	48,61
Marijampolės apskritis										
Iš viso	6,5		5,6		2,3		2,0		1,6	
Vyrų	3,4	52,31	2,9	51,79	0,9	39,13	1,4	70,00	0,5	31,25
Moterų	3,1	47,69	2,7	48,21	1,4	60,87	0,7	35,00	1,1	68,75
Panevėžio apskritis										
Iš viso	15,4		17,1		14,2		9,8		8,3	
Vyrų	8,6	55,84	10,5	61,40	8,6	60,56	6,4	65,31	4,1	49,40
Moterų	6,8	44,16	6,6	38,60	5,6	39,44	3,5	35,71	4,2	50,60
Šiaulių apskritis										
Iš viso	30,5		21,1		17,3		9,3		6,8	
Vyrų	16,4	53,77	10,1	47,87	8,4	48,55	5,5	59,14	3,5	51,47
Moterų	13,9	45,57	11	52,13	8,9	51,45	3,8	40,86	3,3	48,53
Tauragės apskritis										
Iš viso	6,0		5,4		3,6		2,4		1,8	
Vyrų	2,9	48,33	2,4	44,44	1,8	50,00	0,9	37,50	1,2	66,67
Moterų	3,1	51,67	3	55,56	1,8	50,00	1,5	62,50	0,6	33,33
Telšių apskritis										
Iš viso	10,5		8,3		6,3		4,5		3,5	
Vyrų	5,3	50,48	3,4	40,96	3	47,62	0,9	20,00	1,1	31,43
Moterų	5,2	49,52	4,9	59,04	3,3	52,38	3,6	80,00	2,4	68,57
Utenos apskritis										
Iš viso	12,2		9,4		4,7		4,8		3,8	
Vyrų	6,3	51,64	5,5	58,51	1,8	38,30	2,5	52,08	1,9	50,00
Moterų	5,9	48,36	3,9	41,49	2,9	61,70	2,3	47,92	1,9	50,00
Vilniaus apskritis										
Iš viso	50,2		47,6		37,4		21,4		19,7	
Vyrų	25,2	50,20	23,6	49,58	19,7	52,67	12,9	60,28	10,3	52,28
Moterų	25	49,80	24	50,42	17,7	47,33	8,5	39,72	9,4	47,72

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

2 PRIEDAS. Bendras, vyrų, moterų nedarbo lygis Lietuvoje ir jos apskrityse 2003 - 2007 metais, procentais

	2003	2004	2005	2006	2007
Lietuvos Respublika					
Bendras nedarbo lygis	12,4	11,4	8,3	5,6	4,3
Vyrų nedarbo lygis	12,7	11	8,2	5,8	4,3
Moterų nedarbo lygis	12,2	11,8	8,3	5,4	4,3
Alytaus apskritis					
Bendras nedarbo lygis	13,6	16	8,2	5,1	3,3
Vyrų nedarbo lygis	15,5	14	8,8	6	2,8
Moterų nedarbo lygis	11,6	18,4	7,5	4,1	3,9
Kauno apskritis					
Bendras nedarbo lygis	12,1	10,3	8,9	5,9	4,2
Vyrų nedarbo lygis	12,7	9,4	8	5	4,4
Moterų nedarbo lygis	11,5	11,3	9,7	6,8	4
Klaipėdos apskritis					
Bendras nedarbo lygis	12,5	12,7	7	6,8	4,1
Vyrų nedarbo lygis	11	11,8	7,3	6,6	4,1
Moterų nedarbo lygis	13,9	13,6	6,7	6,9	4,1
Marijampolės apskritis					
Bendras nedarbo lygis	7,5	6,9	3	2,6	2
Vyrų nedarbo lygis	7,7	6,8	2,3	3,3	1,1
Moterų nedarbo lygis	7,4	7,1	3,8	1,9	2,9
Panevėžio apskritis					
Bendras nedarbo lygis	11,4	12,6	10,8	8	6,5
Vyrų nedarbo lygis	12,9	15,7	13,2	10,3	6,5
Moterų nedarbo lygis	10	9,6	8,4	5,7	6,4
Šiaulių apskritis					
Bendras nedarbo lygis	16,9	12,6	10,1	5,7	4,4
Vyrų nedarbo lygis	17,4	11,8	9,6	6,5	4,3
Moterų nedarbo lygis	16,3	13,5	10,7	4,9	4,4
Tauragės apskritis					
Bendras nedarbo lygis	9,5	8,9	6	4,2	3,4
Vyrų nedarbo lygis	9	7,5	5,8	3,2	4,1
Moterų nedarbo lygis	10,2	10,6	6,1	5,3	2,6
Telšių apskritis					
Bendras nedarbo lygis	12,5	10,3	7,9	5,6	4,3
Vyrų nedarbo lygis	12,5	7,7	7	2,3	2,6
Moterų nedarbo lygis	12,6	13,5	8,9	8,9	6,1
Utenos apskritis					
Bendras nedarbo lygis	15,3	12,3	6	5,9	4,4
Vyrų nedarbo lygis	14,2	13,8	4,5	5,5	4,3
Moterų nedarbo lygis	16,6	10,7	7,6	6,4	4,6
Vilniaus apskritis					
Bendras nedarbo lygis	11,7	11,1	8,6	5	4,5
Vyrų nedarbo lygis	12	11	8,9	6,1	4,7
Moterų nedarbo lygis	11,4	11,2	8,3	3,9	4,3

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

3 PRIEDAS. Bedarbių skaičius ir jo struktūros kitimas pagal amžiaus grupes ir lytį, tūkstančiais

	2003	Svoris, proc.	2004	Svoris, proc.	2005	Svoris, proc.	2006	Svoris, proc.	2007	Svoris, proc.
Iš viso	203,9	100,0	184,4	100,0	132,9	100,0	89,3	100,0	69,0	100,0
15–24 m.	38,8	19,0	31,0	16,8	20,6	15,6	13,7	15,3	12,0	17,4
25–54 m.	143,2	70,2	133,3	72,3	99,5	74,9	63,8	71,4	49,5	71,7
55–64 m.	20,5	10,1	19,2	10,5	12,6	9,5	11,5	12,8	7,5	10,9
65 m. ir vyresni	1,4	0,7	0,8	0,4	0,1	0,1	0,4	0,4	0,0	0,0
Vyrai	105,4	100,0	90,6	100,0	67,1	100,0	46,7	100,0	34,6	100,0
15–24 m.	20,2	19,2	18,4	20,3	12,6	18,8	7,9	16,9	6,0	17,3
25–54 m.	74,5	70,6	62,6	69,1	47,3	70,5	32,3	69,2	24,7	71,4
55–64 m.	10,4	9,8	9,3	10,3	7,2	10,6	6,5	13,7	3,9	11,3
65 m. ir vyresni	0,5	0,5	0,3	0,3	0,1	0,1	0,1	0,2	0,0	0,0
Moterys	98,4	100,0	93,8	100,0	65,8	100,0	42,6	100,0	34,3	100,0
15–24 m.	18,6	18,9	12,6	13,4	8,1	12,3	5,8	13,6	6,0	17,5
25–54 m.	68,7	69,8	70,7	75,4	52,2	79,3	31,5	73,7	24,8	72,3
55–64 m.	10,1	10,3	9,9	10,6	5,5	8,4	5,1	12,0	3,5	10,2
65 m. ir vyresni	1,0	1,0	0,6	0,6	0,0	0,0	0,3	0,7	0,0	0,0

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

4 PRIEDAS. Nedarbo lygis pagal amžiaus grupes ir lytį, procentais

	2003	2004	2005	2006	2007
Bendras nedarbo lygis	12,4	11,4	8,3	5,6	4,3
15–24 metų amžiaus grupė	24,8	22,5	15,7	9,8	8,2
25–54 m.	11,2	10,4	7,8	5,1	4
55–64 m.	11,4	10,4	6,8	6,1	3,8
65 m. amžiaus ir vyresni	5,2	4	0,4	1,6	0,1
Vyrai	12,7	11	8,2	5,8	4,3
15–24	22,5	22,4	16	9,9	7
25–54	11,8	9,9	7,5	5,2	4
55–64	11	9,7	7,4	7,1	4,1
65 m. amžiaus ir vyresni	3,4	2,9	0,7	0,8	0,1
Moterys	12,1	11,8	8,3	5,4	4,3
15–24	27,9	22,5	15,3	9,6	10
25–54	10,6	11	8,2	5,1	4
55–64	11,9	11,2	6,2	5,2	3,5
65 m. amžiaus ir vyresni	8,5	6,4	0	2,9	0

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

5 PRIEDAS. Bedarbių skaičiaus ir jos struktūros kitimas pagal išsilavinimą 2003 – 2007 metais, tūkstančiais

	2003	Svoris, proc.	2004	Svoris, proc.	2005	Svoris, proc.	2006	Svoris, proc.	2007	Svoris, proc.
Iš viso pagal išsilavinimą	203,9	100,00	184,4	100,00	132,9	100,00	89,3	100,00	69,0	100,00
Aukštasis, aukštesnysis	27,4	13,44	30,4	16,49	18,8	14,15	12,2	13,66	10,6	15,36
Vidurinis su profesine kvalifikacija, vidurinis, pagrindinis su profesine kvalifikacija	95	46,59	77,9	42,25	59,5	44,77	42,6	47,70	34,4	49,86
Pagrindinis, pradinis su profesine kvalifikacija	29,9	14,66	24,7	13,39	19,6	14,75	12,3	13,77	9,1	13,19
Pradinis	3,1	1,52	2,8	1,52	2,2	1,66	1,3	1,46	0,7	1,01
Specialusis vidurinis, įskaitant vidurinį išsilavinimą su profesine kvalifikacija	48,5	23,79	48,6	26,36	32,8	24,68	20,9	23,40	14,2	20,58

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

6 PRIEDAS. Bedarbių skaičiaus ir jos struktūros kitimas pagal pagrindinę profesijų grupę 2003 – 2007 metais, tūkstančiais

	2003	Svoris, proc.	2004	Svoris, proc.	2005	Svoris, proc.	2006	Svoris, proc.	2007	Svoris, proc.
Iš viso	147,2	100,00	134,5	100,00	95,7	100,00	63,3	100,00	54,4	100,00
Ginkluotosios pajėgos	0	0	0	0	0	0	0,2	0,32	0	0
Teisės aktų leidėjai, vyresnieji valstybės pareigūnai, įmonių, įstaigų, organizacijų ir kiti vadovai	3,5	2,38	2,5	1,86	3	3,13	2	3,16	2,6	4,77
Specialistai	8,4	5,71	12	8,92	6,4	6,69	2,9	4,58	4,5	8,26
Jaunesnieji specialistai ir technikai	9,1	6,18	9,3	6,91	4,1	4,28	3,1	4,90	3,2	5,87
Jaunesnieji tarnautojai	5,5	3,74	4,1	3,05	3,7	3,87	2,5	3,95	2,1	3,85
Paslaugų sektoriaus ir parduotuvių bei turgaviečių darbuotojai	24,6	16,71	22,2	16,51	14,9	15,57	9,5	15,01	7,9	14,50
Kvalifikuoti prekinio žemės ūkio ir žuvininkystės darbininkai	5	3,40	3,4	2,53	2,3	2,40	2,5	3,95	0,8	1,47
Kvalifikuoti darbininkai ir amatininkai	39,7	26,97	33,8	25,13	20,8	21,73	15,5	24,49	13,6	24,95
Įrenginių ir mašinų operatoriai ir surinkėjai	16,1	10,94	13,6	10,11	11,6	12,12	8,3	13,11	4,5	8,26
Nekvalifikuoti darbininkai	35,3	23,98	33,6	24,98	28,9	30,20	16,8	26,54	15,3	28,07

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

7 PRIEDAS. Vidutinio gyventojų ir bedarbių skaičiaus ir jos struktūros kitimas pagal lytį 2003 – 2007 metais, tūkstančiais

	2003	Svoris, proc.	2004	Svoris, proc.	2005	Svoris, proc.	2006	Svoris, proc.	2007	Svoris, proc.
Vidutinis metinis gyventojų skaičius	3454,2	100,0	3435,6	100,0	3414,3	100,0	3394,1	100,0	3375,6	100,0
Bedarbiai iš viso	224,4	6,5	203,9	5,9	184,4	5,4	132,9	3,9	89,3	2,6
Vidutinis metinis vyrų gyventojų skaičius	1613,0	46,7	1603,4	46,7	1592,4	46,6	1581,8	46,6	1572,0	46,6
Bedarbiai vyrai	121,1	7,5	105,4	6,6	90,6	5,7	67,1	4,2	46,7	3,0
Vidutinis metinis moterų gyventojų skaičius	1841,2	53,3	1832,2	53,3	1821,9	53,4	1812,3	53,4	1803,6	53,4
Bedarbės moterys	103,3	5,6	98,5	5,4	93,8	5,1	65,8	3,6	42,6	2,4

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

8 PRIEDAS. Ilgalaikių bedarbių skaičius ir jos struktūros kitimas pagal amžiaus grupes ir lytį, tūkstančiais

	2003	Svoris, proc.	2004	Svoris, proc.	2005	Svoris, proc.	2006	Svoris, proc.	2007	Svoris, proc.
Iš viso	102,3	100,0	98,2	100,0	72,9	100,0	39,6	100,0	22,2	100,0
15–24	10,6	10,4	10,3	10,5	4,5	6,2	2,9	7,3	2,3	10,4
25–49	65,1	63,5	62,7	63,8	48,3	66,3	24,9	62,9	13,4	60,2
50–74	26,7	26,1	25,2	25,7	20,1	27,6	11,8	29,8	6,6	29,4
Vyrai	51,7	100,0	47,3	100,0	36,2	100,0	20,4	100,0	11,6	100,0
15–24	5,0	9,7	6,7	14,2	3,3	9,1	2,0	9,8	1,2	10,3
25–49	33,6	65,0	28,5	60,5	23,3	64,4	12,3	60,3	7,3	62,9
50–74	13,1	25,3	12,0	25,4	9,6	26,5	6,1	29,9	3,1	26,7
Moterys	50,6	100,0	50,9	100,0	36,8	100,0	19,2	100,0	10,6	100,0
15–24	5,6	11,1	3,6	7,1	1,2	3,4	0,9	4,7	1,0	9,7
25–49	31,5	62,3	34,1	67,0	25,0	67,9	12,5	65,5	6,0	56,9
50–74	13,6	26,7	13,2	25,9	10,5	28,7	5,7	29,8	3,5	33,4

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

9 PRIEDAS. Užimtumo lygio dinamika pagal amžiaus grupes ir lytį 2003 – 2007 metais, procentais

	2003	2004	2005	2006	2007
Iš viso	60,9	61,1	62,6	63,6	64,9
15–24	22,6	20,3	21,1	23,7	25,2
25–54	78,8	79,4	81	81,7	82,5
55–64	44,5	46,9	49,2	49,6	53,4
65 m.ir daugiau	...	...	0	2,2	...
Vyrai	63,7	64,6	66	66,3	67,9
15–24	26,3	23,9	24,6	26,4	29,6
25–54	79,8	81,7	83,3	84,1	84,3
55–64	54,8	57,3	59,1	55,7	60,7
65 m.ir daugiau	...	...	0	3,8	...
Moterys	58,4	57,8	59,4	61	62,2
15–24	18,6	16,6	17,4	20,9	20,5
25–54	77,9	77,3	78,8	79,5	80,8
55–64	36,7	39	41,7	45,1	47,9
65 m.ir daugiau	...	...	0	1,4	...

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

... – nėra duomenų, nors toks reiškinys (rodiklis) atitinkamu laikotarpiu buvo

10 PRIEDAS. Natūralios gyventojų kaitos dinamika 2003 – 2007 metais

Metai	Natūrali gyventojų kaita	1 000 gyventojų tenka natūralios kaitos
2003	-10392	-3
2004	-10921	-3,2
2005	-13258	-3,9
2006	-13548	-4
2007	-13278	-3,9

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

11 PRIEDAS. Lietuvos ir kitų šalių (nurodytų Eurostato duomenų bazėje) migracijos saldo, 2003 – 2007 metais, tūkstančiais

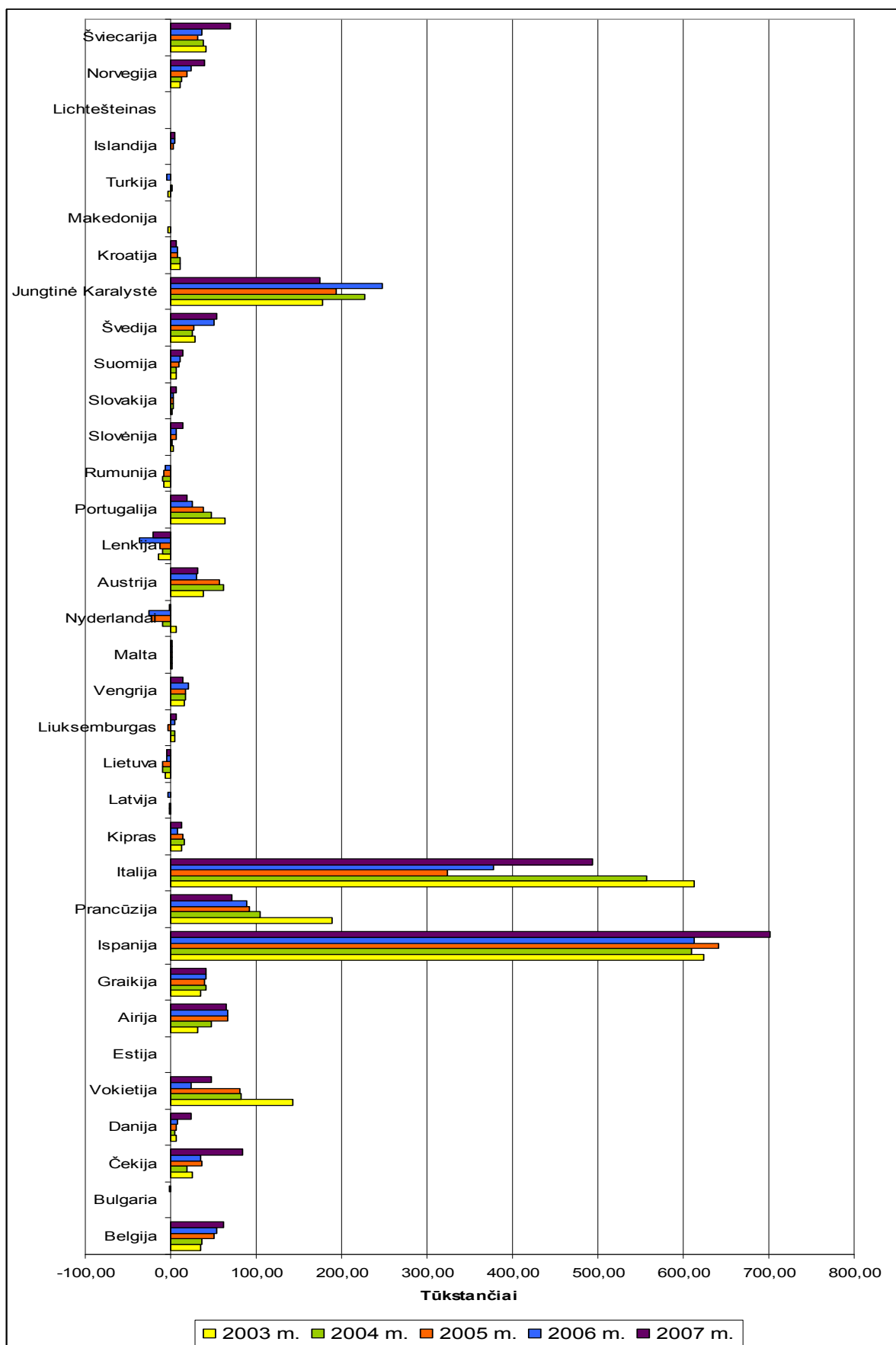
	2003	2004	2005	2006	2007
ES (27 valstybės)	2035,35	1874,95	1649,37	1642,61	1910,40
ES (25 valstybės)	2042,75	1885,05	1656,60	1649,09	1911,06
Belgija*	35,47	35,76	50,81	53,36	62,33
Bulgaria*	0,00	0,00	0,00	0,00	-1,40
Čekija*	25,79	18,64	36,23	34,72	83,95
Danija*	7,03	4,96	6,73	7,28	23,07
Vokietija*	142,22	81,83	81,58	23,54	47,80
Estija*	0,14	0,13	0,14	0,16	0,16
Airija*	31,36	47,62	66,25	66,75	64,39
Graikija*	35,38	41,39	39,97	41,02	41,00
Ispanija*	624,59	610,04	641,20	612,88	701,95
Prancūzija*	188,74	105,13	91,60	89,50	71,00
Italija*	612,01	556,58	324,21	377,46	494,32
Kipras*	12,34	15,72	14,42	8,64	12,78
Latvija*	-0,85	-1,08	-0,56	-2,45	-0,64
Lietuva*	-6,30	-9,61	-8,78	-4,86	-5,24
Liuksemburgas*	5,41	4,40	-3,48	5,35	6,00
Vengrija*	15,56	18,16	17,27	21,31	14,04
Malta*	1,67	1,92	0,95	2,14	2,01
Nyderlandai*	7,10	-9,96	-22,82	-25,90	-1,64
Austrija*	38,21	61,73	56,40	29,38	31,38
Lenkija*	-13,77	-9,38	-12,88	-36,13	-20,49
Portugalija*	63,50	47,28	38,40	26,14	19,50
Rumunija*	-7,41	-10,10	-7,23	-6,48	0,75
Slovėnija*	3,53	1,72	6,44	6,26	14,13
Slovakija*	1,41	2,87	3,40	3,85	6,79
Suomija*	5,80	6,72	9,15	10,60	13,88
Švedija*	28,69	25,33	26,72	50,77	3911,66
Jungtinė Karalystė*	177,74	227,16	193,26	247,32	174,60
Kroatija	11,90	11,62	8,28	7,29	5,81
Makedonija	-2,77	-0,11	-0,76	-0,53	-0,14
Turkija	-3,02	1,00	-0,02	-4,01	0,00
Islandija	-0,22	0,60	3,87	5,27	4,05
Lichtešteinas	0,30	0,13	0,14	0,12	0,07
Norvegija	11,23	13,16	18,33	23,62	39,53
Šveicarija	41,52	38,05	32,25	36,29	69,30

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Eurostato duomenimis [75].

*Pažymėtos Europos Sąjungos šalys (buvusios iki 2007-12-31)

Pažymėtos šalys su neigimu migracijos salo

11 PRIEDO TĘSINYS. Lietuvos ir kitų šalių (nurodytų Eurostato duomenų bazėje) migracijos saldo, 2003 – 2007 metais, tūkstančiais

12 PRIEDAS. Tarptautinė migracija

**Tarptautinė migracija, pagal gyvenamosios vietos deklaravimo duomenis, Lietuvoje
2003 – 2007 metais**

Metai	Imigravo	Emigravo	Migracijos saldo	1000 gyventojų		
				imigrantų	emigrantų	migracijos saldo
2003	4728	11032	-6304	1,4	3,2	-1,8
2004	5553	15165	-9612	1,6	4,4	-2,8
2005	6789	15571	-8782	2	4,6	-2,6
2006	7745	12602	-4857	2,3	3,7	-1,4
2007	8609	13853	-5244	2,5	4,1	-1,6

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

**Tarptautinė migracija, remiantis gyvenamosios vietos deklaravimo duomenimis ir
nedeklaruotos emigracijos tyrimo rezultatais, Lietuvoje 2003 – 2007 metais**

Metai	Imigravo	Emigravo	Migracijos saldo	1000 gyventojų		
				imigrantų	emigrantų	migracijos saldo
2003	4728	22746	-18018	1,4	6,6	-5,2
2004	5553	32404	-26851	1,6	9,4	-7,8
2005	6789	48059	-41270	2	14,1	-12,1
2006	7745	27819	-20074	2,3	8,2	-5,9
2007	8609	26589	-17980	2,5	7,9	-5,4

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento gyvenamosios vietos deklaravimo duomenimis ir nedeklaruotos emigracijos tyrimo rezultatais

13 PRIEDAS. Ekonominių rodiklių, panaudotų koreliacijos apskaičiavimui, dinamika ir pokyčiai grandininio ir baziniu būdu 2003 – 2007 metais

Metai	2003	2004	2005	2006	2007	Pokytis 2007 m. lyginant su 2003 m.
Nedarbo lygis, proc.	12,4	11,4	8,3	5,6	4,3	
Metinis pokytis, proc.	-	-1	-3,1	-2,7	-1,3	-8,1
Užimtumo lygis, proc.	60,9	61,1	62,6	63,6	64,9	
Metinis pokytis, proc.	-	0,2	1,5	1	1,3	4
Darbo jėga, tūkst.	1641,9	1620,6	1606,8	1588,3	1603,1	
Metinis pokytis, tūkst.	-	-21,3	-13,8	-18,5	14,8	-38,8
Bedarbiai, tūkst.	203,9	184,4	132,9	89,3	69,0	
Metinis pokytis, tūkst.	-	-19,5	-51,5	-43,6	-20,3	-134,9
Emigracija, tūkst.	22,7	32,5	48,1	27,8	26,5	
Metinis pokytis, tūkst.	-	9,8	15,6	-20,3	-1,3	3,8
Vidutinis metinis gyventojų skaičius, tūkst.	3454,2	3435,6	3414,3	3394,1	3375,6	
Metinis pokytis, tūkst.	-	-18,6	-21,3	-20,2	-18,5	-78,6
BVP, tenkantis vienam gyventojui, to meto kainomis, litais	16444,9	18217,1	20906,3	24131,6	28658,5	
Metinis pokytis, litais	-	1772,2	2689,2	3225,3	4526,9	12213,6
Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui, litais *	3808	3976	4727	7022	8545	
Metinis pokytis, litais	-	168	751	2295	1523	4737
Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis, litais	1072,6	1149,3	1276,2	1495,7	1813	
Metinis pokytis, litais	-	76,7	126,9	219,5	317,3	740,4
Vidutiniai metiniai vartotojų kainų pokyčiai, proc.***	-1,1	1,2	2,7	3,7	5,7	

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

* Emigracija, remiantis gyvenamosios vietos deklaravimo duomenimis ir nedeklaruotos migracijos tyrimo rezultatais

** Nuo 2005 m. I ketvirčio pakeista tiesioginių užsienio investicijų apskaitos metodika. Metodikos pasikeitimas įtakojo laiką eilutės nutrūkimą.

***Vidutiniai metiniai (metai, palyginti su ankstesniais metais) vartotojų kainų pokyčiai (padidėjimas, sumažėjimas (-)), procentais

14 PRIEDAS. Ekonominių rodiklių koreliacijos koeficientai

Correlations

	Nedarbo lygis, %	Darbo jėga, tūkst.	Bedarbiai, tūkst.	Užimtumo lygis, %	Emigracija, tūkst.	Vidutinis metinis gyventojų skaičius, tūkst.	BVP, tenkantis vienam gyventojui	Tiesioginė užsienio investicija vienam gyventojui, litais	Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis, litais	Vidutiniai metiniai vartotojų kainų pokyčiai, %
Nedarbo lygis, %	1	,873	1,000**	-,988**	-,021	-,991**	-,973**	-,955*	-,952*	-,962**
		,053	,000	,002	,973	,001	,005	,011	,013	,009
		5	5	5	5	5	5	5	5	5
Darbo jėga, tūkst.	,873	1	,882*	-,789	-,260	,865	-,769	-,731	-,712	-,851
	,053	,	,048	,112	,672	,058	,129	,161	,177	,067
	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Bedarbiai, tūkst.	1,000**	,882*	1	-,985**	-,040	-,992**	-,970**	-,950*	-,947*	-,965**
	,000	,048	,	,002	,949	,001	,006	,013	,014	,008
	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Užimtumo lygis, %	-,988**	-,789	-,985**	1	-,026	-,984**	,991**	,973**	,980**	,959*
	,002	,112	,002	,	,967	,002	,001	,005	,003	,010
	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Emigracija, tūkst.	-,021	-,260	-,040	-,026	1	-,049	-,074	-,247	-,155	,130
	,973	,672	,949	,967	,	,937	,906	,689	,803	,834
	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Vidutinis metinis gyventojų skaičius, tūkst.	,991**	,865	,992**	-,984**	-,049	1	-,985**	-,952*	-,964**	-,990**
	,001	,058	,001	,002	,937	,	,002	,013	,008	,001
	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
BVP, tenkantis vienam gyventojui	-,973**	-,769	-,970**	,991**	-,074	-,985**	1	,981**	,995**	,970**
	,005	,129	,006	,001	,906	,002	,	,003	,000	,006
	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui, litais	-,955*	-,731	-,950*	,973**	-,247	-,952*	,981**	1	,988**	,914*
	,011	,161	,013	,005	,689	,013	,003	,	,002	,030
	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis, litais	-,952*	-,712	-,947*	,980**	-,155	-,964**	,995**	,988**	1	,946*
	,013	,177	,014	,003	,803	,008	,000	,002	,002	,015
	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Vidutiniai metiniai vartotojų kainų pokyčiai, %	-,962**	-,851	-,965**	,959*	,130	-,990**	,970**	,914*	,946*	1
	,009	,067	,008	,010	,834	,001	,006	,030	,015	,
	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

***. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

15 PRIEDAS. Deklaruota ir nedeklaruota emigracija 2003 – 2007 metais, tūkstančiais

Metai	2003	2004	2005	2006	2007
Emigrantai	22,7	32,5	48,1	27,8	26,5
0-14 m.amžiaus	2,3	3	6,6	4,1	2,8
15 m.amžiaus ir vyresni	20,4	29,5	41,5	23,7	23,7
Vyrai	10,2	14	21,1	12,6	10,9
Moterys	10,2	15,5	20,4	11,1	12,8
Asmenys, deklaruotą išvykimą	11	15,2	15,6	12,6	13,8
0-14 m.amžiaus	1,5	2	2,2	1,9	2,1
15 m.amžiaus ir vyresni	9,5	13,2	13,4	10,7	11,7
Vyrai	4,4	6,1	6,4	5,1	5,5
Moterys	5,1	7,1	7	5,6	6,2
Asmenys, nedeklaruotą išvykimą	11,7	17,3	32,5	15,2	12,7
0-14 m.amžiaus	0,8	1	4,4	2,2	0,7
15 m.amžiaus ir vyresni	10,9	16,3	28,1	13	12
Vyrai	5,8	7,9	14,7	7,5	5,4
Moterys	5,1	8,4	13,4	5,5	6,6
Asmenys, nedeklaruotą išvykimą, palyginti su visais emigrantais, procentais	51,5	53,2	67,6	54,7	47,9
Asmenys, deklaruotą išvykimą, palyginti su visais emigrantais, procentais	48,5	46,8	32,4	45,3	52,1

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

16 PRIEDAS. Emigrantų skaičiaus ir jos struktūros kitimas pagal lytį 2003 – 2007 metais, tūkstančiais

Emigrantai	2003	Svoris, proc.	2004	Svoris, proc.	2005	Svoris, proc.	2006	Svoris, proc.	2007	Svoris, proc.
15 m. amžiaus ir vyresni	20,4	100,00	29,5	100,00	41,5	100,00	23,7	100,00	23,7	100,00
Vyrai	10,2	50,00	14	47,46	21,1	50,84	12,6	53,16	10,9	45,99
Moterys	10,2	50,00	15,5	52,54	20,4	49,16	11,1	46,84	12,8	54,01

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

17 PRIEDAS. Emigrantų, deklaravusių išvykimą, skaičiaus ir jo struktūros kitimas pagal amžiaus grupes 2003 – 2007 metais

	2003	Svoris, proc.	2004	Svoris, proc.	2005	Svoris, proc.	2006	Svoris, proc.	2007	Svoris, proc.
Iš viso	11032	100,00	15165	100,00	15571	100,00	12602	100,00	13853	100,00
0 - 4 m.	406	3,68	467	3,08	541	3,47	532	4,22	644	4,65
5 - 9 m.	571	5,18	729	4,81	763	4,90	651	5,17	745	5,38
10 - 14 m.	608	5,51	782	5,16	855	5,49	708	5,62	787	5,68
15 - 17 m.	332	3,01	512	3,38	489	3,14	383	3,04	459	3,31
18 - 19 m.	295	2,67	505	3,33	548	3,52	409	3,25	421	3,04
20 - 24 m.	1466	13,29	2425	15,99	2543	16,33	1885	14,96	1826	13,18
25 - 29 m.	1995	18,08	3169	20,90	3241	20,81	2550	20,23	2456	17,73
30 - 34 m.	1345	12,19	1891	12,47	2015	12,94	1555	12,34	1905	13,75
35 - 39 m.	1038	9,41	1305	8,61	1355	8,70	1130	8,97	1367	9,87
40 - 44 m.	935	8,48	1101	7,26	1111	7,14	881	6,99	1021	7,37
45 - 49 m.	719	6,52	1040	6,86	995	6,39	859	6,82	1043	7,53
50 - 54 m.	425	3,85	481	3,17	420	2,70	367	2,91	383	2,76
55 - 59 m.	260	2,36	289	1,91	242	1,55	210	1,67	291	2,10
60 - 64 m.	183	1,66	152	1,00	130	0,83	120	0,95	160	1,15
65 - 69 m.	149	1,35	110	0,73	104	0,67	136	1,08	110	0,79
70 m.ir vyresni	305	2,76	207	1,36	219	1,41	226	1,79	235	1,70

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

18 PRIEDAS. Emigrantų deklaravusių išvykimą, skaičius pagal amžiaus grupes ir lytį 2003 – 2007 metais

	2003			2004			2005			2006			2007		
	Iš viso	Vyrai	Moterys	Iš viso	Vyrai	Moterys	Iš viso	Vyrai	Moterys	Iš viso	Vyrai	Moterys	Iš viso	Vyrai	Moterys
Iš viso	11032	5173	5859	15165	7146	8019	15571	7558	8013	12602	6130	6472	13853	6607	7246
0 - 4 m.	406	221	185	467	237	230	541	303	238	532	277	255	644	318	326
5 - 9 m.	571	289	282	729	378	351	763	388	375	651	352	299	745	371	374
10 - 14 m.	608	307	301	782	406	376	855	440	415	708	370	338	787	408	379
15 - 17 m.	332	166	166	512	267	245	489	249	240	383	190	193	459	246	213
18 - 19 m.	295	128	167	505	247	258	548	281	267	409	213	196	421	218	203
20 - 24 m.	1466	609	857	2425	1044	1381	2543	1141	1402	1885	866	1019	1826	804	1022
25 - 29 m.	1995	839	1156	3169	1378	1791	3241	1490	1751	2550	1124	1426	2456	980	1476
30 - 34 m.	1345	635	710	1891	940	951	2015	993	1022	1555	766	789	1905	884	1021
35 - 39 m.	1038	572	466	1305	633	672	1355	682	673	1130	559	571	1367	686	681
40 - 44 m.	935	496	439	1101	559	542	1111	562	549	881	470	411	1021	559	462
45 - 49 m.	719	350	369	1040	521	519	995	503	492	859	471	388	1043	567	476
50 - 54 m.	425	231	194	481	212	269	420	247	173	367	206	161	383	208	175
55 - 59 m.	260	123	137	289	142	147	242	126	116	210	107	103	291	158	133
60 - 64 m.	183	80	103	152	83	69	130	58	72	120	52	68	160	83	77
65 - 69 m.	149	50	99	110	47	63	104	39	65	136	52	84	110	47	63
70 m.ir vyresni	305	77	228	207	52	155	219	56	163	226	55	171	235	70	165

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

19 PRIEDAS. Emigrantų deklaravusių išvykimą skaičius ir jos struktūros kitimas pagal lytį ir santuokinę padėtį 2003 – 2007 metais (18 metų amžiaus ir vyresnių gyventojų)

	2003	Svoris, proc.	2004	Svoris, proc.	2005	Svoris, proc.	2006	Svoris, proc.	2007	Svoris, proc.
Santuokinė padėtis		100,00		100,00		100,00		100,00		100,00
Viso	9108	100,00	12675	100,00	12923	100,00	10328	100,00	11218	100,00
Vyrai	4189	45,99	5858	46,22	6178	47,81	4941	47,84	5264	46,92
Moterys	4919	54,01	6817	53,78	6745	52,19	5387	52,16	5954	53,08
Nebuvo susituokę		26,27		41,29		41,48		40,09		38,38
Viso	2393	100,00	5234	100,00	5360	100,00	4140	100,00	4305	100,00
Vyrai	1200	50,15	2651	50,65	2807	52,37	2178	52,61	2144	49,80
Moterys	1193	49,85	2583	49,35	2553	47,63	1962	47,39	2161	50,20
Susituokę		48,01		46,93		43,53		43,39		43,91
Viso	4373	100,00	5948	100,00	5625	100,00	4481	100,00	4926	100,00
Vyrai	2114	48,34	2677	45,01	2600	46,22	2097	46,80	2368	48,07
Moterys	2259	51,66	3271	54,99	3025	53,78	2384	53,20	2558	51,93
Našliai		3,18		2,04		2,13		2,06		2,42
Viso	290	100,00	258	100,00	275	100,00	213	100,00	271	100,00
Vyrai	46	15,86	35	13,57	34	12,36	28	13,15	44	16,24
Moterys	244	84,14	223	86,43	241	87,64	185	86,85	227	83,76
Išsituokę		8,10		9,74		12,87		14,47		15,30
Viso	738	100,00	1235	100,00	1663	100,00	1494	100,00	1716	100,00
Vyrai	319	43,22	495	40,08	737	44,32	638	42,70	708	41,26
Moterys	419	56,78	740	59,92	926	55,68	856	57,30	1008	58,74
Nenurodyta		14,43								
Viso	1314	100,00	-	-	-	-	-	-	-	-
Vyrai	510	38,81	-	-	-	-	-	-	-	-
Moterys	804	61,19	-	-	-	-	-	-	-	-

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

20 PRIEDAS. Emigrantų, nedeklaravusių išvykimo, skaičius ir jos struktūros kitimas pagal išsilavinimą 2003 – 2007 metais, tūkstančiais (16 metų amžiaus ir vyresni)

	2003	Svoris, proc.	2004	Svoris, proc.	2005	Svoris, proc.	2006	Svoris, proc.	2007	Svoris, proc.
Iš viso	10,9	100,00	16,3	100,00	27,7	100,00	13	100,00	12	100,00
Aukštasis ir aukštesnysis	1,6	14,68	4,3	26,38	3,5	12,64	2,7	20,77	3,1	25,83
Specialus vidurinis ir vidurinis	7,5	68,81	8,7	53,37	17,4	62,82	6,4	49,23	6,1	50,83
Pagrindinis	0,8	7,34	0,9	5,52	2	7,22	1,1	8,46	2,1	17,50
Pradinis	0,2	1,83	-	0,00	0,2	0,72	0,9	6,92	-	0,00
Nežinomas	0,8	7,34	2,4	14,72	4,6	16,61	1,9	14,62	0,7	5,83

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

21 PRIEDAS. Emigrantų, deklaravusių išvykimą, skaičius ir jos struktūros kitimas ir dinamika pagal tikslinę šalį 2003 – 2007 metais

	2003	Svoris, proc.	2004	Svoris, proc.	2005	Svoris, proc.	2006	Svoris, proc.	2007	Svoris, proc.
Iš viso	11032	100,00	15165	100,00	15571	100,00	12602	100,00	13853	100,00
Jungtinė Karalystė	980	8,88	3525	23,24	4223	27,12	3223	25,58	3659	26,41
Airija	276	2,50	1009	6,65	2073	13,31	1313	10,42	1616	11,67
JAV	2302	20,87	2980	19,65	2010	12,91	1771	14,05	1540	11,12
Vokietija	1204	10,91	1727	11,39	1473	9,46	1114	8,84	1277	9,22
Ispanija	465	4,22	730	4,81	794	5,10	766	6,08	841	6,07
Kitos	5805	52,62	5194	34,25	4998	32,10	4415	35,03	4920	35,52

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

22 PRIEDAS. Emigrantų, nedeklaravusių išvykimo, skaičius ir jos struktūros kitimas ir dinamika pagal išvykimo priežastį 2003 – 2007 metais, tūkstančiais

	2003	Svoris, proc.	2004	Svoris, proc.	2005	Svoris, proc.	2006	Svoris, proc.	2007	Svoris, proc.	Pokytis 2007 m.lygin ant su 2003 m.
Iš viso	11,7	100,0	17,3	100,0	32,5	100,0	15,2	100,0	12,7	100,0	
Dirbti	9,6	82,05	13,8	79,77	26,6	81,85	9,6	63,16	8,8	69,29	
Pokytis, tūkst. (proc.)	-	-	4,2	-2,28	12,8	55,25	-17	-18,69	-0,8	6,13	-12,76
Mokytis	0,5	4,27	0,7	4,05	1,4	4,31	1,0	6,58	1,6	12,6	
Pokytis, tūkst. (proc.)	-	-	0,2	-0,22	0,7	0,26	-0,4	2,27	0,6	6,02	8,33
Dėl šeimynini ų aplinkybių	1,3	11,11	0,8	4,62	2,9	8,92	2,1	13,82	1,0	7,87	
Pokytis, tūkst. (proc.)	-	-	-0,5	-6,49	2,1	4,3	-0,8	4,9	-1,1	-5,95	-3,24
Kitos	0,3	2,56	2,0	11,56	1,6	4,92	2,5	16,45	1,3	10,24	
Pokytis, tūkst. (proc.)	-	-	1,7	9,0	-0,4	-6,64	0,9	11,53	-1,2	-6,21	7,7

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

23 PRIEDAS. Lietuvos ir kitų šalių (nurodytų Eurostato duomenų bazėje) mėnesiniai minimalūs darbo užmokesčiai*, 2003 – 2007 metais, litais ir eurai

	2003		2004		2005		2006		2007	
	Eurais	Litais	Eurais	Litais	Eurais	Litais	Eurais	Litais	Eurais	Litais
Belgija	1163	4016	1186	4095	1210	4178	1234	4261	1259	4347
Bulgaria	56	193	61	211	77	266	81,8	282	92	318
Čekija	199	687	207	715	235	811	261,3	902	288	994
Estija	138	476	159	549	172	594	191,7	662	230,1	794
Airija	1073	3705	1073	3705	1183	4085	1293	4464	1403	4844
Graikija	605	2089	630,8	2178	667,7	2305	667,7	2305	657,9	2272
Ispanija	526	1816	537	1854	598,5	2067	631	2179	665,7	2299
Prancūzija	1154	3985	1173	4050	1197	4133	1218	4206	1254	4330
Latvija	116	401	121	418	116	401	129,2	446	172	594
Lietuva	125	430	125	450	145	500	159,3	550	173,8	600
Liuksemburgas	1369	4727	1403	4844	1467	5065	1503	5190	1570,3	5422
Vengrija	212	732	189	653	232	801	247	853	257,9	890
Malta	534	1844	542	1871	557	1923	580	2003	584,7	2019
Nyderlandai	1249	4313	1265	4368	1265	4368	1273	4395	1301	4492
Lenkija	201	694	177	611	205	708	233,5	806	245,5	848
Portugalija	416	1436	426	1471	437	1509	450	1554	470,2	1624
Rumunija	73	252	69	238	72	249	90,2	311	114,3	395
Slovėnija	451	1557	471	1626	490	1692	511,9	1767	521,8	1802
Slovakija	133	459	148	511	167	577	183,2	633	217,4	751
Jungtinė Karalystė	1106	3819	1083	3739	1197	4133	1269	4382	1361,4	4701
Turkija	189	653	240	829	240	829	331,1	1143	297,6	1028
JAV	877	3028	727	2510	666	2300	753,2	2601	675,9	2334

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Eurostato duomenimis [76].

* Duomenys pateikti einamųjų metų sausio 1 dienai.

24 PRIEDAS. Lietuvos ir šalių, į kurias daugiausiai emigruoja lietuviai mėnesiniai darbo užmokesčio dydžių skirtumai 2003 – 2007 metais, litais ir eurais

	2003		2004		2005		2006		2007	
	Minimalus bruto darbo užmokestis*									
	Eurais	Litais	Eurais	Litais	Eurais	Litais	Eurais	Litais	Eurais	Litais
Ispanija	526	1816	537	1854	598,5	2067	631	2179	665,7	2299
JAV	877	3028	727	2510	666	2300	753,2	2601	675,9	2334
Airija	1073	3705	1073	3705	1183	4085	1293	4464	1403	4844
Jungtinė Karalystė	1106	3819	1083	3739	1197	4133	1269	4382	1361	4701
Lietuva	125	430	125	450	145	500	159,3	550	173,8	600
	Vidutinis mėsinis bruto darbo užmokestis**									
Lietuva	310,6	1073	332,9	1149	369,6	1276	433,2	1496	525,1	1813

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento ir Eurostat duomenimis.

* Eurostat duomenys. Duomenys pateikti einamųjų metų sausio 1 dienai.

** Statistikos departamento duomenys.

**25 PRIEDAS. Lietuvos ir kitų šalių (nurodytų Eurostato duomenų bazėje), nedarbo lygis
2003 – 2007 metais, procentais**

	2003	2004	2005	2006	2007
ES (27 valstybės)	9,0	9,0	8,9	8,2	7,1
ES (25 valstybės)	9,0	9,0	8,9	8,2	7,2
Eurozona	8,7	8,8	8,9	8,3	7,4
Belgija	8,2	8,4	8,5	8,3	7,5
Bulgaria	13,7	12,1	10,1	9,0	6,9
Čekija	7,8	8,3	7,9	7,2	5,3
Danija	5,4	5,5	4,8	3,9	3,8
Vokietija	9,3	9,8	10,7	9,8	8,4
Estija	10,0	9,7	7,9	5,9	4,7
Airija	4,7	4,5	4,4	4,5	4,6
Graikija	9,7	10,5	9,9	8,9	8,3
Ispanija	11,1	10,6	9,2	8,5	8,3
Prancūzija	9,0	9,3	9,2	9,2	8,3
Italija	8,4	8,1	7,7	6,8	6,1
Kipras	4,1	4,7	5,3	4,6	3,9
Latvija	10,5	10,4	8,9	6,8	6,0
Lietuva	12,4	11,4	8,3	5,6	4,3
Liuksemburgas	3,7	5,1	4,6	4,6	4,1
Vengrija	5,9	6,1	7,2	7,5	7,4
Malta	7,6	7,4	7,2	7,1	6,4
Nyderlandai	3,7	4,6	4,7	3,9	3,2
Austrija	4,3	4,8	5,2	4,8	4,4
Lenkija	19,6	19,0	17,8	13,9	9,6
Portugalija	6,3	6,7	7,6	7,7	8,0
Romėnija	7,0	8,1	7,2	7,3	6,4
Slovėnija	6,7	6,3	6,5	6,0	4,9
Slovakija	17,6	18,2	16,3	13,4	11,1
Suomija	9,0	8,8	8,4	7,7	6,9
Švedija	5,6	6,3	7,4	7,0	6,1
Jungtinė Karalystė	5,0	4,7	4,8	5,4	5,3
Kroatija	14,1	13,7	12,7	11,2	9,6
Turkija	9,3	9,0	8,8	8,4	8,5
Norvegija	4,5	4,6	4,6	3,5	2,6
JAV	6,0	5,1	5,1	4,6	4,6
Japonija	5,3	4,4	4,4	4,1	3,9

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Eurostat duomenimis [74].

26 PRIEDAS. Emigrantų, nedeklaravusių išvykimo, skaičius ir santykinė dalis pagal kvalifikacijos lygmenį 2003 – 2007 metais * (15 metų amžiaus ir vyresni)

	2003	2004	2005	2006	2007
Iš viso, tūkstančiais	10,9	16,0	28,1	13,0	12,0
	Svoris, proc.				
Aukštos kvalifikacijos darbuotojai	12,0	20,2	11,4	14,6	17,5
Žemesnės kvalifikacijos darbuotojai	8,3	12,2	10,7	9,2	10,8
Kvalifikuoti darbininkai	29,4	18,4	18,2	24,6	18,3
Nekvalifikuoti darbininkai	8,3	1,2	3,6	12,3	4,2
Profesija nežinoma	42,0	48,0	56,1	39,3	49,2

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis (nedeklaruotos emigracijos tyrimo duomenys.).

*Pagal Lietuvos profesijų klasifikatorių (aukštos kvalifikacijos darbuotojams priskirtos 1–3, žemesnės kvalifikacijos darbuotojams – 4–5, kvalifikuotiems darbininkams – 6–8, nekvalifikuotiems – 9 profesijų grupės).

27 PRIEDAS. Gyventojų skaičiaus metų pradžioje ir emigrantų santykinė dalis bendrame gyventojų skaičiuje pagal apskritis 2003 – 2007 metais, tūkstančiais

	2003	Svoris, proc.	2004	Svoris, proc.	2005	Svoris, proc.	2006	Svoris, proc.	2007	Svoris, proc.
Gyventojų skaičius Lietuvoje	3445,9	100,00	3425,3	100,00	3403,3	100,00	3384,9	100,00	3366,4	100,00
Emigrantų sk.Lietuvoje	22,7	0,66	32,5	0,95	48,1	1,41	27,8	0,82	26,5	0,79
Gyventojų skaičius Alytaus apskr.	184,8	5,36	182,9	5,34	180,8	5,31	179,0	5,29	177,0	5,26
Emigrantai Alytaus apskr.	0,9	0,49	1,6	0,88	2,5	1,38	1,4	0,78	1,3	0,73
Gyventojų skaičius Kauno apskr.	691,4	20,07	685,7	20,02	680,9	20,01	677,3	20,01	673,7	20,01
Emigrantai Kauno apskr.	4,8	0,69	9,1	1,33	11,7	1,72	6,4	0,94	6,1	0,91
Gyventojų skaičius Klaipėdos apskr.	383,3	11,12	382,2	11,16	380,6	11,18	379,5	11,21	378,8	11,25
Emigrantai Klaipėdos apskr.	3,1	0,81	4,4	1,15	7,5	1,97	4,4	1,16	4,3	1,14
Gyventojų skaičius Marijampolės apskr.	186,7	5,42	185,4	5,41	183,9	5,40	182,6	5,39	181,2	5,38
Emigrantai Marijampolės apskr.	0,4	0,21	0,9	0,49	1,5	0,82	0,9	0,49	0,7	0,39
Gyventojų skaičius Panevėžio apskr.	295,2	8,57	292,4	8,54	289,6	8,51	287,1	8,48	284,2	8,44
Emigrantai Panevėžio apskr.	1,4	0,47	1,8	0,62	2,9	1,00	1,5	0,52	1,5	0,53
Gyventojų skaičius Šiaulių apskr.	364,1	10,57	360,8	10,53	357,0	10,49	353,7	10,45	349,9	10,39
Emigrantai Šiaulių apskr.	2,3	0,63	3,2	0,89	5,6	1,57	2,9	0,82	3,5	1,00
Gyventojų skaičius Tauragės apskr.	132,7	3,85	131,5	3,84	130,0	3,82	128,7	3,80	127,4	3,78
Emigrantai Tauragės apskr.	0,3	0,23	0,6	0,46	1,1	0,85	0,7	0,54	0,5	0,39
Gyventojų skaičius Telšių apskr.	178,1	5,17	177,0	5,17	175,5	5,16	174,6	5,16	173,4	5,15
Emigrantai Telšių apskr.	1,1	0,62	1,6	0,90	2,7	1,54	1,5	0,86	1,4	0,81
Gyventojų skaičius Utenos apskr.	181,1	5,26	179,0	5,23	176,7	5,19	174,7	5,16	172,6	5,13
Emigrantai Utenos apskr.	1,3	0,72	1,6	0,89	2,4	1,36	1,4	0,80	1,1	0,64
Gyventojų skaičius Vilniaus apskr.	848,4	24,62	848,6	24,77	848,3	24,92	847,8	25,05	848,1	25,19
Emigrantai Vilniaus apskr.	7,1	0,84	7,6	0,90	10,3	1,21	6,7	0,79	6,1	0,72

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

28 PRIEDAS. Gyvenamosios vietos deklaracija, pildoma asmeniui išvykstant iš LR ilgesniam nei šešių mėnesių laikotarpiui

Migracijos tarnybos pavadinimas

GAUTA:

(data)

(reg. Nr.)

GYVENAMOSIOS VIETOS DEKLARACIJA, PILDOMA ASMENIUI IŠVYKSTANT IŠ LIETUVOS RESPUBLIKOS ILGESNIAM NEI ŠEŠIŲ MĖNESIŲ LAIKOTARPIUI

Asmuo, užpildęs deklaraciją, atsako už pateiktų duomenų teisingumą įstatymų nustatyta tvarka (Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo 15 str.)

Pildo asmuo. Pildoma diužiosiomis raidėmis	1. Asmens kodas		2. Gimimo data		3. Lytis ☐ Vyr. ☐ Mot.		PASTABA. Jeigu vardai ar pavardė sudaro daugiau negu 31 ženklą, reikia įrašyti vieną vardą ar vieną dvigubos pavardės dalį.
	4. Vardas (-ai)						
	5. Pavardė						
	6. Ankstesnė pavardė						
	7. Pilietybė						
	8. Asmens dokumentas ☐ Lietuvos Respublikos piliečio pasas ☐ Pasas ☐ ATK ☐ LNG ☐ LLA ☐ Kitas						
	Numeris		Išdavimo data				
	Kas išdavė						
	Jei pateiktas leidimas laikinai apsigyventi Lietuvos Respublikoje			Galiojimo data			
	9. Gyvenamoji vieta, iš kurios išvykstama				10. Numatoma gyvenamoji vieta užsienyje		
	Savivaldybė						
	Miestas						
	Seniūnija						
	Miestelis / kaimas						
	Gatvė						
Namų Nr.		Korpuso Nr.		Buto Nr.			
Išvykimo data							
11. Deklaracija pateikta ☐ Asmeniškai ☐ Vieno iš tėvų (tėvių) ☐ Globėjo (rūpintojo) ☐ Kito teisėto atstovo							
Vardas				Pavardė			
Data				Parašas			

Pagal Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymą Jūs galite nesutikti dėl savo asmens duomenų teikimo iš Lietuvos Respublikos gyventojų registro. Atsisakymą teikti savo asmens duomenis galite pateikti raštu Gyventojų registro tarnybai prie Vidaus reikalų ministerijos (A. Vivulskio g. 4A, LT-2006 Vilnius).

Pildo įgaliotas migracijos tarnybos valstybės tarnautojas ar darbuotojas	12. Duomenys sutikrinti, deklaracija priimta		Pareigų pavadinimas, vardas ir pavardė	
			Data	
			Parašas	
☐ Duomenys įrašyti į Gyventojų registro centrinę duomenų bazę				

Pastabos

Šaltinis: Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija